

Coperta de SILVIA și MIRCEA MUNTENESCU

Franz Werfel

Der Abituriententag

Fischer Naschenbuch Verlag, Frankfurt, 1985

Copyright 1928 by Paul Zsolnay Verlag

© renewed 1955 by Alma Mahler-Werfel

Toate drepturile asupra acestei versiuni
sînt rezervate Editurii UNIVERS

Franz Werfel

AGAPA ABSOLVENTILOR

În românește de EMERIC și MARCELA DEUTSCH



Editura UNIVERS
București — 1988

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY

ASTOR LENOX TILDEN FOUNDATION
1009 5th Ave. New York 17, N.Y.

Open from 10:00 A.M. to 5:00 P.M.
Closed on Sundays and Holidays



*„Iubirea este singura modalitate
de a te apăra în fața superiorității
celuilalt.”*

GOETHE : „Afintitățile elective”

I

Judecătorul de instrucție, consilier de tribunal de land, doctor Ernst Sebastian, își stinse țigara abia pe jumătate fumată. Nu obișnuia să fumeze în timp ce era în exercițiul funcțiunii. Mai avea în față un interogatoriu. Cum se apropiau orele șase și razele soarelui băteau din ce în ce mai oblic în scaunul destinat împriecinatului — de fiecare dată un om zdrobit, stînd ghemuit în fața biroului —, Sebastian își propuse să zorească lucrurile. De altminteri, făgăduise ferm profesorului de gimnaziu Johann Burda că nu va lipsi sub nici un motiv de la întâlnirea din acea seară. Era pur și simplu impresionant cu cît zel se ocupase acest Burda de organizarea unei sărbătoriri prin excelență inutilă și cît se poate de ipocrită. Un sentimental, care schimbase pe neobservate locul din bancă cu cel de la catedră, acesta era profesorul Burda cu privirea lui blîndă. Cu greu putea fi calificat ca autentic cicero-nean stilul în care redactase invitațiile trimise foștilor colegi, prin care îi ruga „să onoreze cu prezența lor jubileul de douăzeci și cinci de ani al promoției anului una mie nouă sute doi a școlii Nikolausgymnasium”.

În primul moment, fiind hotărît categoric să nu participe la întâlnire, Sebastian a lăsat scrisoarea primită fără răspuns. Dar Burda a apărut personal în biroul lui și a stăruit, făcînd uz de cuvinte pline de un elan copi-lăros, pentru a-i smulge promisiunea de participare. Ar fi fost total nepolitic să respingă o atît de insistentă rugămintă. De altfel, se strecurase în joc o ușoară și

surdă curiozitate, de care Sebastian nu şi-a dat însă seama.

Judecătorul de instrucţie era un om în al cărui vocabular ocupa un loc important noţiunea de „tranziţie“. Trecurile de la starea de somn la aceea de veghe, de la activitatea de serviciu la viaţa particulară, de la concediu la viaţa cotidiană îi solicitau mult timp şi erau legate de mici şi supărătoare dificultăţi. Chiar şi azi, îi va lua cel puţin două ore plicticoasă procedură a transpunerii sale într-o altă situaţie. Primele momente petrecute în oricare societate, până şi intrarea într-un salon cunoscut, salutul, sărutatul mâinii, o conversaţie superficială, o degajare simulată, toate acestea îi solicitau, fie şi într-un mediu familiar, întreaga fiinţă. Cu cât mai multă disponibilitate nervoasă trebuia să fie pregătit pentru a te revedea cu o droaie de bărbaţi îmbătriniţi, care se tutuiau fără nici o motivare după atita amar de vreme !

Sebastian apăsă nerăbdător pe sonerie şi ordonă aducerea inculpatului. Între timp, frunzări dosarul : „Asasinarea prostituatei Klementine Feichtinger“. După părerea sa, cazul era foarte neclar. Poate că lipsa de claritate se explica prin faptul că el însuşi nu l-a aprofundat dectul. Nu-şi mai amintea dacă un factor exterior sau o inhibiţie lăuntrică îl împiedecase, cu o zi înainte, să studieze dosarul pînă la capăt. Din ferire, azi urma să aibă loc cel dintîi interogatoriu al persoanei bănuite de omor.

Sebastian era un jurist foarte modern. Deşi avea convingerea că nici o putere din lume nu ar putea să ridice starea de război legitimă ce se instaurează între judecător şi inculpat, totuşi, întrucît unul dintre beligeranţi, şi anume judecătorul, se bucură de un avantaj mult prea mare, considera că omenia ar cere să se acorde celui dezavantajat în joc un „avans de cîteva puncte“. Uneori, se încumeta chiar să afirme, în cursul discuţiilor purtate cu colegi ce nu erau de aceeaşi părere cu el, că judecătorul ar trebui să lase o parte din trupele sale să lupte de partea inamicului ; aceasta ar fi necesar nu numai în interesul justiţiei, ci mai ales pentru cristalizarea adevărului. În străfundul su-

fletului său, acest judecător detesta toate micile subterfugii devenite uzuale în practica instrucției, precum interogatoriul cu confruntări, întrebări cu încuietori, curse întinse prin contraziceri, atacuri prin surprindere. El condamna asemenea procedee, taxându-le drept un fel de „malleus maleficarum“, ciocan medieval de vrăjitoare, regulament de tortură al justiției moderne.

Ernst Sebastian avea convingeri solide, pe care le expusese de mai multe ori în reviste de criminalistică.

De pildă, despre „primul interogatoriu“. După concepția sa, acesta trebuia să se desfășoare sub forma unei conversații libere. Judecător și inculpat trebuiau să-și acorde reciproc totală încredere spre a se putea trece la o fructuoasă conlucrare ulterioară. Însă încrederea putea domni numai dacă judecătorul recunoștea, cu toată franchețea inimii, celui-încă-necondamnat poziția de egalitate ca om. Pentru ca din relația specifică dintre apărătorul legii și violatorul legii să poată răsări cristalul adevărului se cere în mod imperios o întâlnire umană a celor două părți, neapărat a celor *două*.

Sebastian nutrea o reală pasiune pentru funcția sa, pentru profesia, nu prea apreciată, de judecător de instrucție. De multe ori ar fi avut prilejul să ajungă în funcții mai înalte. Avea patruzeci și trei de ani, era consilier de tribunal de land și îl aștepta titlul de consilier aulic. El se pricepea totuși să se ferească de orice avansare. Postul de judecător de instrucție era rezervat de obicei unor oameni mai tineri. Printre judecători se spunea că pentru această meserie era bun orice comisar de poliție cît de cît inteligent. Sebastian era de altă părere. Cu cîteva luni în urmă fusese convocat de ministrul justiției personal pentru a-l determina să-și schimbe punctul de vedere. Zadarnic ! Se șusotea că lipsa de ambiție a lui Sebastian nu este altceva decît aroganță. Tatăl său ocupase, în timpul monarhiei, cea mai înaltă funcție în ierarhia magistraților, aceea de președinte al Tribunalului suprem. Fiul său era un bărbat spiritual, un invitat bine văzut în înalta societate, în multe din castelele Austriei de altă dată. Lui, situația socială dobîndită îi era suficientă.

Consilierul de Tribunal își amintea perfectă apăsarea apăsătoare și se apleca în pletoare. Unul din principiile sale era acela de a primi inculpații ca pe niște oaspeți.

Arestatul preventiv care intra la el în acea clipă lăsa impresia unui bărbat cu cel puțin cinci ani mai în vârstă decât era el. Cu genunchii tremurând, n-a oprit la o distanță apreciabilă, ținându-și capul aplecat — un gest bine cunoscut de judecător și care demonstra, fără nici un dubiu, că omul se afla pentru prima oară într-o asemenea situație.

Sebastian așteaptă până ce gardianul leși din cameră, după care, cu o voce clară, al cărei sunet metalic, compus de el însuși, trebuia să exprime laolaltă fermitate și bunătate, rosti :

— Deci dumneavoastră sînteți domnul Adler ?
Bună ziua !

Îi întinse mîna. Omul, avînd capul aplecat, n-a observat-o. Sebastian nu și-a retras mîna întinsă, ci și-a așezat-o — ca și cum aceasta i-ar fi fost intenția de la bun început prin schițarea gestului excesiv — pe marginea biroului. Acum, vocea lui sună alert și estompat :

— Veniți mai aproape, domnule Adler ! Numele meu este doctor Sebastian.

Acuzatul nu se urni din loc.

Judecătorul continuă, vorbind repede și cu o voce mai slabă :

— Domnule Adler, ne-am întîlnit astăzi, în acest loc, numai pentru a ne cunoaște puțin. Să nu vă fie teamă ! După cum vedeți, la convorbirea noastră nu este de față nici un martor. Secretarul meu nu-i aici, programul de lucru s-a terminat de mult. Puteți vorbi liniștit. În fața judecății, sînteți răspunzător numai pentru acele declarații care sînt trecute în procesul verbal și care poartă semnătura dumneavoastră. Văd pe fața dumneavoastră că interpretați greșit poziția mea, poziția judecătorului de instrucție. Să știți că eu nu sînt dușmanul dumneavoastră. Eu nu am misiunea de a dovedi cu orice preț vinovăția dumneavoastră, ci pe aceea de a investiga. N-aș putea deveni adversarul dumneavoastră decât din clipa în care aș fi încredințat

că motivele de suspiciune care vă sînt puse în cîrcă sînt reale. Dar nu sînt deloc convins de așa ceva, domnule Adler. Vă rog să înțelegeți bine ceea ce vreau să spun prin aceasta : Nu am nici cel mai mic interes de a construi eu o dovadă de vinovăție împotriva dumneavoastră. Alți judecători de instrucție v-ar expune, poate, într-un asemenea moment, circumstanțele atenuante prevăzute de lege în cazul unei mărturisiri făcute fără nici o teamă. În ceea ce mă privește, eu renunț la o astfel de expunere. Vă rog să rețineți că eu nu văd în dumneavoastră un acuzat, ci doar un om care, într-un fel sau altul, a ajuns în încurcătură. Așadar, curaj, domnule Adler ! Luați loc, vă rog.

Adler se apropie încet de scaun și se așează. Primul lucru care îl izbi pe Sebastian la acest om fu chelia lui mare, acoperită de umflături și adîncituri care o făceau să arate ca o strachină uzată. Cununa de păr din jurul cheliei era formată din lațe destul de lungi, de un cenușiu murdar. De aceeași culoare era și barba tunsă rotund. Fruntea îi era atît de proeminentă, încît părea că tinde să treacă peste lentilele dublu șlefuite, care acopereau niște ochi inflamați, mărginiți de gene rănite din cauza blefaritei. Era un bărbat nici prea înalt, nici prea scund, îmbrăcat nici bine, nici prost.

Sebastian scotoci cu mintea în bogata lui colecție de chipuri, acumulată de-a lungul experienței sale sociale de magistrat, pentru a-l încadra pe omul din fața lui : aduce a redactor de noapte la un ziar. După aceea, scoase dintr-un teanc de hîrtii fișa conținînd datele personale ale lui Adler. Vorbele pe care le pronunță pe un ton nazal nu izbuteau să disimuleze ironia malițioasă, de obicei prezentă într-o asemenea situație încărcată de o tensiune inconfortabilă.

— Domnule Adler, trebuie să treceți prin unele mici formalități inerente situației.

În continuare, citi din fișă :

— Franz Josef Adler, născut la 17 aprilie 1884, la Gablonz în Boemia...

Tacticos, dădu hîrtia deoparte :

— Nu aveți decît patruzeci și patru de ani ? ! Dar asta-i...

Înghiți restul frazei spre a nu-l mihni pe învinuit. Realizînd cu mirare că este un om de aceeași vîrstă cu el, își trecu mîna peste părul său bogat și își mîngîie obrazii netezi și încă viguroși. Puse deoparte întregul dosar și, fără nici o introducere, trecu la interogatoriu :

— Fiți amabil, spuneți-mi ce studii aveți, domnule Adler ?

Bărbatul din fața lui avea o voce ciudată. Scotea cuvintele rapid și le reînghițea numaidecît. Consoanele șuierătoare dominau, imprimînd rostirii o stranie demnitate, punctată și de plecăciunile ezitante, întrucîtva caracteristice unui miop, cu care își încheia Adler frazele din cînd în cînd. Chipul îi exprima o politețe desperată și se înroșea des și nemotivat. Pînă și pleoapele i se înroșeau, iar fruntea proeminentă i se acoperea de pete roșii largi și pronunțate. Sebastian observa toate acestea fără să fie nevoit să examineze prea mult fața suspectului. Intuia că, în pofida desperatei politeți și a ciudatei demnități, chipul acesta rînjește de o manieră inimitabilă, ca și cum ar fi în căutarea unui complice care să-l găsească tot atît de ridicol pe cît se simte el însuși.

Adler începu să relateze :

— Am făcut liceul. Din păcate am fost silit să-mi întrerup școala. Mai tîrziu, am reușit să recuperez cîte ceva, audiînd, timp de cîteva semestre, cursul de filozofie la Universitatea din Berlin ; am audiat și cursuri de istorie. Oricum, titlul de doctor n-am ajuns să-l iau.

O plecăciune ezitantă.

Ascultîndu-l, Sebastian începu să manifeste o anumită stimă :

— Pregătirea dumneavoastră vă va fi de folos, domnule Adler. Acum spuneți-mi însă cîteva cuvinte despre profesiunea dumneavoastră. Cum vă asigurați existența ?

Zăbovind mult asupra răspunsului, Adler zise în cele din urmă :

— Trăiesc din șarade.

Sebastian se opri asupra răspunsului paradoxal, înaintea de a-și exprima uimirea :

— Din șarade ? Ce înseamnă asta ?

Adler își întoarse încet reverul hainei și arată o insignă : un semn de întrebare mare, auriu, pe un fond albastru.

— Sînt secretarul Clubului șaradiștilor.

Această explicație l-a deranjat oarecum pe judecător. În vocea lui s-a strecurat un ton rece și puțin încordat :

— Foarte misterios ! Numai că eu v-am întrebât despre profesiunea dumneavoastră.

— Exact, domnule consilier șef de tribunal de land. Elaborez șarade pentru ziare.

Doctorul Sebastian luă un creion în mînă și începu să tragă liniiare și să mîzgălească pe bucata de sugativă ce o avea în față...

— Deci, șarade ! Cuvinte încrucișate, logografe, rebusuri, oracole în versuri și proză ! Foarte bine ! Înțeleg. Dar spuneți-mi, domnule Adler, vă puteți asigura o existență satisfăcătoare din furnizarea de șarade ziarelor ?

Politicos, Adler șuieră răspunsul :

— Depinde de împrejurări, domnule consilier aulic. Mă mulțumesc cu puțin. Mă mai ocup și de curse de cai și cu probleme de șah.

Sebastian își aținti privirea, îndelung și pătrunzător, asupra desenului schițat de el pe sugativă. Începu să-l completeze, să-l mai retușeze și, fără să-și ridice ochii, spuse :

— Mărturisiți-mi, vă rog, un lucru. Așa-i că frecventați des prostituatele ?

Adler ridică din umeri și făcu un gest cu mîna care voia să însemne : Uitați-vă la mine, ce altceva aș putea face ?

Judecătorul afișă un zîmbet binevoitor cu care voia să spună că el înțelege orice și iartă totul :

— Domnule Adler, în privința aceasta îmi puteți relata tot adevărul. Sîntem între bărbați. Și încă oameni moderni și culti. Eu nu văd deloc ceva rușinos în asemenea lucruri. Fiecare trebuie să-și rezolve problema într-un fel. Unul este căsătorit, altul o face pe Don Juan, unul este senzual, altul, lipsit de tempe-

rament, cîte unul este îndrăzneţ, celălalt, timid. Vă rog să vorbiţi deschis, fără reticenţe !

Inculpatului nu-i venea tot atît de uşor să facă mărturisirea pe cît îi fusese de uşor judecătorului să i-o ceară. După un răstimp, admise totuşi :

— Da, aşa este. Din cînd în cînd frecventez prostituate.

— Preferăţi fetele de stradă sau stabilimentele ?

— Imi este total indiferent, domnule consilier aulic.

Sebastian nu-şi mai amintea unde a vrut să ajungă formulînd o asemenea întrebare. Pur şi simplu îi scăpa. Simţi nevoia să se mai scuze o dată pentru obiectul curiozităţii sale. Totuşi, trebuia să meargă mai departe :

— Şi cum e cu statornicia, domnule Adler ? Vizitaţi timp mai îndelungat una şi aceeaşi fată sau le schimbaţi frecvent ?

Intuind o cursă în aceste cuvinte, Adler dădu un răspuns evaziv.

Sebastian continua să se uite la foaia de hîrtie pe care o avea pe birou. Conform principiilor sale, evita să facă uz de privire pentru a-şi pune în încurcătură adversarul în cursul primului interogatoriu pe care îl voia degajat, aceasta cu atît mai mult atunci cînd se apropia de elementele esenţiale ale cazului.

— Dar trebuie să recunoaşteţi, domnule Adler, că aţi cunoscut-o bine şi aţi vizitat-o multă vreme pe Feichtinger.

Adler nu şovăi nici o clipă :

— Am întîlnit-o în total de trei ori, din care de două ori în propria ei locuinţă.

Şi cu un gest plin de amărăciune, adăugă :

— Din păcate.

Fără să-şi intrerupă mîzgălitul hîrtiei, Sebastian spuse :

— Iertaţi-mi întrebarea, domnule Adler. Nu are legătură directă cu problema, totuşi... N-aţi avut niciodată o soţie, o iubită, înţeleg pe cineva al dumneavoastră, pe cineva de alt soi decît acest gen de fete ?

Adler păstră tăcere.

Sebastian se pregătea pentru o nouă întrebare, când auzi un răspuns :

— Nu, niciodată n-am cunoscut alte femei decît asemenea fete. La ce bun ? !

— Și cînd anume — dacă-mi îngăduiți să vă întreb — a început la dumneavoastră această deosebită pasiune pentru prostituate ?

Vocea învinuitului, intonația lui de om cu o demnitate stranie, au sunat puțin mai răspicat :

— Nu știu dacă se poate vorbi de o pasiune deosebită. Asta mi-a adus mie viața în cale. Prima oară, pe cînd eram încă licean...

Brusc, de pe buzele doctorului Ernst Sebastian țîșni :

— Nu se poate !

Cuvintele nu erau adresate învinuitului, ci sugati-vei de pe biroul său.

Jucîndu-se și desenînd cu creionul în mînă, scrisese pe sugativă, fără să-și dea seama, două cuvinte, cuvinte ce nu exprimau nimic de mirare, numele și prenumele arestatului, numai că erau trecute în ordine inversă : nu Franz Adler, ci Adler Franz !

În școlile, serviciile publice, registrele de stare civilă, listele de alegători din vechea Austrie, exista obiceiul de a se scrie numele de familie înaintea prenumelui, și nu invers. Poate că se păstrează și acum acest obicei. Mîna lui Sebastian se conformase, deci, unei *vechi* obișnuințe scriind : „Adler Franz“.

Judecătorul de instrucție rupse bucata de sugativă, o mototoli și o aruncă la coș. Cu o accentuată nerăbdare nervoasă în glas, îi ceru învinuitului :

— Povestiți-mi amănunțit, vă rog, cum ați ajuns s-o cunoașteți pe Klementine Feichtinger.

Adler începu cu multă precauție să-și compună depozitia. Lăsa pauze lungi după fiecare frază, ca și cum ar fi simțit nevoia să examineze pas cu pas terenul rela-tării sale pentru a vedea dacă rezistă. Urmărea efectul spuselor sale pe mina judecătorului, nu observa însă decît semne ale unei lipse de atenție nefiresc încordată.

Sebastian nu reținea nici un cuvînt din depoziție.

Razele aurii dublate de umbre pe care le trimitea soarele crepuscular îl luminau puternic pe învinuitul așezat, așa cum se cuvine, pe scaunul de acuzat. Ele scoteau în evidență ridurile adânci de pe fața acestui bărbat de patruzeci și trei de ani, care arăta ca un om bătrîn. Fruntea, chelia cu umflăturile și cutele ciudate parcă ardeau sub fasciculul roșu de lumină, așa cum păreau că ard și coroana de păr din jurul capului și barba lui rotundă.

Lui Sebastian îi revenea mereu în minte același lucru : părul roșu. Bineînțeles, păr roșu ! Culoarea naturală a fost neîndoielnic roșu-ruginiu. Îi lipsesc sprîncenele. O miopie ieșită din comun. Dar ce importanță au toate acestea în raport cu... El însuși rămase uluit de ideea cu totul neașteptată care-i veni în minte : Ce reprezintă toate acestea față de străfulgerarea pe care a simțit-o ? Întrerupse brusc relatarea împiricinatului :

— Numele dumitale este, așadar, Franz Adler ?

Adler îl privi speriat. Trebuia să fie atent. Se strecurase cumva o săgeată indirectă ? Răspunse, bîlbîindu-se :

— Acesta este, domnule consilier aulic. De ce mă întrebați ?

Sebastian zîmbi ușor. Întinse mîna spre sonerie și apăsă pe buton :

— Sînteți liber acum, stimate domnule Adler. Mulțumesc. Pentru azi ajunge. Vom relua discuția luni dimineața, cu forțe proaspete. Avem timp toată ziua de duminică să ne odihnim și să ne gîndim. Odihniți-vă și meditați, domnule Adler. Mulțumesc.

Îi întinse mîna, pe care arestatul în stare de cercetare i-o prinse fără vlagă, cu nehotărîrea sfioasă a celui aflat în situația de umilit. Dar nici nu ajunse la ușă, cînd îl auzi din nou pe judecător :

— Adler !

Pentru prima oară Sebastian a spus „Adler“ și nu „domnule Adler“.

Cel strigat, străbătut de un fior, răspunse fără a-și întoarce complet trupul :

— Ordonăți, domnule consilier aulic.

Sebastian, cu capul ușor aplecat înainte, îl întrebă :

— De cînd locuiți în acest oraș ?

Înainte de a răspunde, Adler reflectă o clipă în maniera sa bănuitoare :

— Eu, domnule consilier aulic ? De doi ani.

— Deci cu doi ani în urmă ați revenit în acest oraș ?

Întors cu fața spre ușă, Adler repetă pe un ton neutru :

— Da, cu doi ani în urmă.

Ca și cum ar fi aflat un lucru extrem de important și greu de admis, Sebastian își duse două degete ale mîinii drepte la rădăcina nasului și își aținti privirea spre podea, după care își îndreptă trupul și, luîndu-și tonul lui obișnuit în exercițiul funcțiunii, zise :

— Domnule Adler, dacă s-ar întîmpla să aveți vreo nemulțumire, cred că știți că eu sînt cel căruia vă puteți adresa.

Sebastian rămase atent cu privirea spre ușă, pînă ce zgomotul pașilor gardianului și ai arestatului se pierdu pe culoarul cel lung. Apoi reveni la biroul său și, dînd curs unei porniri incerte, trase cu putere nemăratele sertare. În fața ochilor i s-a înfățișat o dezordine imundă, un amestec de obiecte de serviciu îmbîcsite de praf, de acte și scrisori personale. Toate aceste hîrtii îi provocau valuri sufocante de greată și desperare. Sebastian suferea de obiceiul chinuitor de a nu se despărți de orice era scris. Îi venea foarte greu să rupă o scrisoare veche, o însemnare, ba chiar și un text în practică rezolvat. Mai aruncă o privire fugară spre acest iad trist de hîrtii și trînti la loc sertarele. Nu va reuși nicicînd să pună în ordine, să prelucrez și să îndosarieze toată harababura asta de hîrtii !

Mîinile lui Sebastian se înnegriseră de praful adunat de ani de zile. Se duse la chiuvetă, unde zăbovi nemîșcat. În loc să deschidă robinetul, își luă subit pălăria de pe cuier și, ca și cum nu mai putea suporta să rămînă în încăperea aceea, părăsi clădirea tribunalului într-o grabă necaracteristică lui.

II

Cînd Sebastian păși în salonul rezervat al localului Adriakeller, majoritatea domnilor decise să participe la jubileu erau deja adunați.

O fotografie de grup, înfățișînd o piramidă teșită, compusă dintr-un grup de tineri orînduiți simetric, trecea tocmai din mîină în mîină. Legenda înscrisă pe ea informa că tinerii așezați pe trei rînduri — ghemuit, șezînd, în picioare — erau bacalaureații promoției una mie nouă sute doi a liceului imperial-regal de stat Sankt Nikolaus.

Toate figurile din fotografia învechită dobîndiseră, prin scurgerea timpului, un iz puțin ridicol. Unii crescuseră în înălțime și parcă ieșeau din haine, alții se oprișeră din creștere și, în costumele lor prea largi, arălau ca niște cozonaci necrescuți. Capetele lor erau acoperite în modul cel mai năstrușnic, ceea ce înviora imaginea : pălării de țaran, șepci de sport, berete de marinar. Un căpușor întreprinzător purta chiar o pălărie tare de paradă, denumită melon sau pălărie neagră de sărbătoare. După douăzeci și cinci de ani, se mai vedea în fotografie gropița făcută în pălărie de apăsarea unui deget, care, în ceasul acela de demult, stricase forma impecabilă a calotei.

Fotografia se îngălbenise, căpătase pete. Și totuși, pe hîrtia lucioasă îngălbenită părea să dăinuiască umiditatea, semnele tenului stricat atît de caracteristice adolescenților. Cu siguranță că nici un expert legist de la tribunal nu ar fi fost în stare să identifice exacta

fizionomie adolescentină a fiecăruia din bărbații ce-și sarbătoreau aici propria tinerețe.

Și lui Sebastian i-au trebuit câteva clipe pentru a se recunoaște în tinărul cu totul străin ce fusese el însuși. Stătea în rîndul al treilea, în spatele dirigintelui clasei, profesorul Kio, plasat în centrul tabloului și la care se vedea cum își mușca buza de jos cu o înverșunare soldățească. Sebastian s-a găsit de-a dreptul antipatic; poziția strîmbă a capului, paloarea pronunțată a obrazilor, nasul mult prea ascuțit, toate acestea îi produceau o senzație dezagreabilă. Cît este de bine că îmbătrînim, că o moarte ce se așterne în fiecare clipă șterge fără întreruperi din trăsăturile noastre! N-ar trebui să ne lăsăm niciodată fotografiați.

Sebastian voia tocmai să identifice un alt băiat din fotografie, cînd aceasta i-a fost smulsă din mînă.

Cu chipul său radiind blîndețe, profesorul Burda îl salută pe Sebastian. Alerga de la unul la altul. I se citea pe față bucuria revederii. S-ar fi putut să fie unicul la această adunare care nu avea vreun ghimpe împotriva cuiva și nici vreo rezervă față de cineva. Era și unicul care purta frac, un frac fluturînd care acoperea un suflet curat. Se agita precum un organizator al unei festivități foarte importante care se pregătește să dea fanfarei semnalul de deschidere. Din cei douăzeci și șapte din promoție, erau prezenți doar cincisprezece. Trei s-au sustras invitației, trei nu fuseseră de găsit, iar șase părăsiseră această lume.

Burda aduse la cunoștință întregii societăți aceste date statistice ce exprimau împuținarea rîndurilor.

Schulhof, actor și prim-regizor al unui mare teatru municipal german, i se adresa lui Sebastian cu remarcă:

— Încă prea mulți!

Și, privindu-l amuzat pe Burda, adăugă, inversînd un vechi dicton:

— *Non vitae, sed scholae discimus.* *

Sebastian strînse mîinile multora și se strădui să țină aprinsă în ochi lumina bucuriei unei revederi pri-

* Nu învățăm pentru viață, ci pentru școală (lat.).

tenești. Ce-i drept, pe mulți i-a recunoscut fără dificultate.

Ressl își păstrase alura plăcută de om bine hrănit și trăind în lux. Rămăsese aproape neschimbat și Faltin. Ochii lui negri, rotunzi și mereu în mișcare, scrutau neliniștit încăperea, căutînd prilejul de a afla sau de a plasa noutăți.

Un bărbat uscățiv se apropie de Sebastian, îl privi fix în ochi și îi întinse o mină osoasă. Consilierul de tribunal, deși incomodat, arboră o mină politicoasă, așa cum obișnuia să facă în timpul serviciului. Regretă imediat masca pusă, căci îl recunoscuse pe omul din fața lui. Bărbatul costeliv se prezentă :

— Komarek. Sînt Komarek. Nu mă recunoști ?

— Bineînțeles că te recunosc, Komarek.

Precum unul mai în vîrstă sau mai înalt în grad, Sebastian puse mîna condescendent pe umărul lui Komarek. Simți că a făcut un gest întru totul fals, nesincer. Începuse chinul acestei seri. Komarek se retrase.

Cu un incomodant sentiment de neliniște pe care nu și-l putea stăpîni, Sebastian aștepta cu curiozitate să vadă locul în care îl va plasa Burda. A simțit o reală ușurare cînd s-a auzit invitat să ia loc la dreapta invitatului de onoare în a cărui așteptare erau încă. Privi în jurul său. În față, ca al doilea în rang, ședea Karl Schulhof, sau Karlkurt Schulhof, așa cum își spunea în ultimul timp artistul, actorul, prim-regizorul. Examinînd capul cu cărarea lucioasă și chipul cu trăsături pronunțate ale artistului, Sebastian simți o iritare sarcastică : promoția una mie nouă sute doi de la Sankt Nikolaus nu prea a dat minți deosebite ! Probabil că Schulhof para această pornire a celui din fața lui cu constatări similare.

Societatea adunată acolo se împărțea vizibil în două.

Partea sensibil mai numeroasă din jurul mesei forma grupul al doilea. Erau nerealizații în viață, carnea de tun a unei existențe modeste și fără speranțe. Figuri șterse, cenușii, pe care se întipărise o profundă amărăciune. Oameni care păreau că nu sînt nici treji, nici nu

dorm, simbriașii permanenți ai unei eterne lipse de perspectivă.

Era tragic să constăți că, printre umbrele acestui Hades de toate zilele, lîncezea și Fischer Robert, cel care fusese cel mai dotat. În tot timpul școlii nu a existat o problemă pe care să n-o stăpînească Fischer Robert, nici o conjugare la trecut în limba greacă pe care el să n-o fi știut. Nici măcar în primele clase de liceu nu i s-a întîmplat vreodată să folosească conjuncția „ut” cu indicativul ! Sebastian ironiza întotdeauna în discuții eleviieminenți în general și pe premiantul Fischer în special, dar în adîncul inimii lui admirase, nu o dată, capacitatea de percepție, agerimea și puterea de concentrare a lui Fischer.

Acum, eroul, care pe vremuri avea permisiunea să ducă acasă la toți profesorii pachetele cu caietele elevilor, ședea la capătul adumbrît al mesei și discuta despre noul tarif al biletelor de tramvai și despre politica de construcții a municipalității, al cărei funcționar era. Se întreținea cu Komarek, deșeul, elevul cel mai slab din promoție. Așezarea lor unul lîngă celălalt se datora, oare, lipsei de atenție sau unei ironice sclipiri spirituale a lui Burda ?

Nu numai viața, ci și ordinea așezării aduseseră la același nivel cele două extreme ale clasei, cea mai bună și cea mai slabă.

Și totuși, vechiul Komarek nu se stinsese în întregime, îi rămăsese ceva din deprimarea lui răzvrătită, din „focul catilinar” ce-i fusese propriu.

Ateu și sărac lipit pămîntului, înțelesese încă din fragedă copilărie că Dumnezeu, cu impreviziunea lui nemăsurată, a împărțit lumea în două, în fericiți și nefericiți, și că îi iubea numai pe primii. Categoriei de fericiți îi aparțineau cu precădere bogății, dar nu numai ei. În ceea ce-i privește însă pe aceștia, bogăția lor constă nu numai în etalarea avuției, ci, într-o măsură și mai mare, în bucuria inconștientă cu care își etalează avuția. În ochii lui Komarek erau concludente pentru esența insondabilă a lumii nu numai delicioasele sandvișuri umplute cu bunătăți de la micul dejun, ci mai grăitoare încă era grija deosebită acordată prezentării

lor într-un înveliș din hirtie de pergament și foiță de mătase. În general, cine ar fi putut evalua miile de semne ascunse ale bogăției ? Forma rotundă și culoarea roz a unghiilor ? Luciul lăptos al pielii, rod al camerelor spațioase, al hranei alese, al îmbăielilor cu spumante, al conversațiilor degajate, al sentimentului de siguranță în viitor și al somnului lin ! Ținuta vestimentară inimitabilă, chiar când era aparent neglijentă ! (Dacă se întâmplă, în schimb, ca un proletar să fie îmbrăcat cu un costum bun, el lasă o impresie de două ori dezagregabilă : pe de o parte, este rușinat el însuși, pe de altă parte, este temător că e suspectat de ceilalți.) Și apoi, modul cum se ridică unul din privilegiați pentru a răspunde la examen ! Plin de suficiență și siguranță, încît pînă și profesorul nu era în stare să-și elimine din voce o indezirabilă nuanță de bunăvoință anticipată, chiar dacă în clipa aceea se gîdea în sinea lui cum s-ar putea răzbuna împotriva vieții îmbuibate a celui examinat.

După experiența lui Komarek, noțiunii de bogăție i se asocia, în ierarhia fericirii, aceea a respectabilității numelui.

De pildă, cînd dirigintele îl scotea la tablă pe Ernst Sebastian, iar acesta nu știa o boabă. Profesorul Kio — și ăsta era un om drept printre cei nedrepți ! — își ridica miinile deasupra capului și, bătînd din palme, exclama :

— Ce ar spune Excelența sa, tatăl dumitale, președinte al Tribunalului suprem, dacă ar afla că fiul său habar nu are ce este o propozițiune condițională ipotetică ?

Cîtă reverență mai ascundea și această dojană !

A purta un nume răsunător putea depăși, în anumite privințe, chiar și avantajele bogăției. O secătură bogată a fost invitată, pur și simplu, „să-și trimită tatăl pentru o întrevedere cu dirigintele“. Colegiului profesoral îi făcea o reală plăcere să-i pună pe părinții înstăriți în situația de a face drumul la Canossa venind la școală. Cine ar fi cutezat însă să-i ceară Excelenței sale domnul consilier aulic Sebastian, cavalier de Portorosso, să se prezinte la cancelarie ?

Dar niciodată nu s-a pus această problemă pentru părinții celeilalte categorii, creată și ea de Dumnezeu, pentru tatăl lui Komarek, de exemplu. Dintr-o inexplicabilă rețineră, profesorii evitau să se gîndească la faptul că și în spatele lui Komarek ar putea exista o familie, îngrijorată, și ea, de destinul amenințat al bălatului.

O singură dată s-a întîmplat, atunci cînd plana asupra lui amenințarea cu un „consilium abeundi“, ca directorul să-i spună aproape în silă :

— Komarek, aș vrea să stau de vorbă cu cineva din familia dumitale !

La toate acestea se adăuga situația lui Komarek de a fi nevoit să țină ascunse față de colegi dificultățile existenței sale. El avea în spate multe ore de lucru, cînd omul de serviciu de la școală suna de intrare cu clopoțelul și colegii lui își deschideau cărțile cu mîini spălate și curate. Căci el avea îndatorirea să-și îmbrace frații mai mici, să pregătească micul dejun pentru întreaga familie și să deretice prin casă, întrucît părinții plecau devreme la serviciile lor.

Subtilitățile fericirii nu se limitau nici pe departe la bogăție și nume. Dumnezeu împărțise într-un mod de nepătruns nu numai banii, ci și memoria oamenilor. Oricît s-ar fi străduit să buchisească, să tocească, să tragă din greu Komarek August, nu se putea ca el să nu-și dea seama că nu înțelegea decît o fracțiune din materia studiată. Fischer Robert, în schimb, a cărui origine nu era mult mai fericită decît a sa, reținea numai din ascultare formula algebrică a binomului.

Pe lista bunurilor benefice distribuite atît de inegal trebuia să se mai adauge fenomenul numit în limbaj comun caracter : intangibilitatea și fermitatea categorică ale unei persoane umane care îi țin pe cei din jur la o distanță plină de respect. Dar nu numai caracterul, ci și lipsa de caracter a fost un dar făcut celor aleși. Trebuie să te bucuri de deosebita grație a lui Dumnezeu pentru a putea arbora un rînjat aruncat în plin foc de baraj al umilințelor și a fi în stare să te scuipi singur. Încă de la vîrsta de treisprezece ani, Komarek devenise conștient de existența unor astfel de haruri,

tocmai pentru că el însuși era lipsit de ele. Și, de aceea, s-a întâmplat ca, prin forța împrejurărilor, el să ajungă Luciferul din ultima bancă. O lumină sumbră de răzvrătire îi aureola capul. Când nu știa să răspundă la întrebarea profesorului, tăcerea lui însemna o resemnare cu dinții scrișnind de minie. Arăta de parcă ar cunoaște răspunsul, dar, din încăpăținare, nu vrea să-l rostească. Unii profesori se temeau în taină de el și de ochii lui precoci, demascatori. Îndura, fără să scoată o vorbă, înfrîngeri, ironii și observații caustice. În câteva cazuri însă, când măsura a fost depășită, Komarek a sărit în sus, a urlat și a improșcat cu cuvinte urite întreaga clasă. Au fost necesare eforturi serioase pentru a-l liniști și a potoli penibila scenă. E chiar de mirare cum de a putut ajunge pînă la bacalaureat în asemenea circumstanțe.

S-au înșelat cei dintre foștii colegi care se așteptau să întâlnească la reuniune în Komarek un om cu vederi politice radicale, un bolșevic. Răzvrătitul din școală, deși nemulțumit de orînduiala lumii, se opriase la jumătatea drumului în opoziția sa față de ea și se prezenta acum foarte prăfuit, complet istovit și cu totul indiferent. Peste trupul lui deșirat purta o redingotă neagră și avea o cravată neagră, de parcă ar fi fost în doliu.

Privindu-l, Sebastian își spuse că arată ca un delegat social-democrat al funcționarilor unci întreprinderi, în care o fi ajuns, probabil, pînă la treapta de procurist.

În ambianța acelei adunări însă, retrezita privire tristă a lui Komarek ce obliga la apărare și provoca umilire, acea privire întunecată de proletar, părea că le strigă în față tuturor norocoșilor vieții : Mă puteți bate și umili, dar eu știu ce zace în voi toți.

Aceasta era cel puțin impresia lui Sebastian ori de cîte ori li se încrucișau privirile. Înfruntarea privirii lui Komarek îl perturba, chiar dacă el însuși se pricepea să se înarmeze cu cea mai rutinată impenetrabilitate de magistrat.

La stînga lui Sebastian, în sfera fericiților, ședea Ressler, juisorul, bogătașul.

Încă adolescent fiind, acest epicurian pretindea că poate distinge vechimea unui vin bun pe care-l degustă și poate înghiți dintr-o dată o duzină de stridii. Nu intra în clasă decît cu mănuși galbene din piele de căprioară pe care obișnuia să le scoată tacticos. Dacă luai de bună ceea ce relata el, rezulta că lui îi erau familiare cele mai ascunse surse de trufandale selecte. Doar în crama lui Uranoff se puteau consuma, dimineața, icre și vin de porto, iar o băutură tare se putea lua doar în separeurile lui Belcredi, seara; acolo găseai whisky, gin, absint. Lenjeria de mătase, cravatele, mănușile treceau ca prețioase numai dacă fuseseră cumpărate de la Balbek & Batka. Cine își scria corespondența fără să folosească o hîrtie foarte fină englezească avînd filigranate trei coroane regești, acela întruchipa, pentru el, un om lipsit de cultură demn de compătimire. N-aveau decît firmele americane să inunde piața cu pantofii cei mai solizi și cu cea mai comodă cupă, un autentic cavaler trebuia să poarte numai pantofi făcuți la comandă, care, în pofida modei comune, aveau o linie particulară. Căci rostul în-călțămîntei este de a exprima particularitatea și sensibilitatea celui ce o poartă.

Ressl își băga în sperieți colegii cu avalanșe de maxime și zicale.

Deși lansa moda în clasă, el personal putea fi socotit mai curînd un om al plăcerilor decît un elegant, deoarece corpolența lui debordantă împiedica eleganța sa iasă în relief.

În fiecare dimineață, un masor suedez se lupta, din dispoziția tatălui lui Ressl, cu această corpolență a unui fiu binecuvîntat. Gurile rele spuneau chiar că, pentru sănătatea lui Fritz, bătrînul Ressl, marele fabricant de textile, îi oferea fiului săptămînal cite o metresă. Această poveste era pe cît de răutăcioasă, pe atît de superfluă. Acum, ajuns proprietar al firmei părintești, Fritz Ressl păstra aceeași corpolență, în schimb își pierduse firele de păr blonde și moi. Urmărea spectacolul pregătit de Burda cu bunăvoință și ușor importunat. Atmosfera locului mic-burghez îi era respingătoare în mod vizibil. Se putea observa că nu i-a făcut plăcere să-și scoată mănușile și că a simțit o ușoară repulsie trebuind să atingă

cu degetele masa, scaunul, tacîmul. Încercînd să găsească o afinitate cu Sebastian, îi căuta neîntrerupt privirea. Dar nu reușea să stabilească o punte de conversație cu taciturnul de lîngă el. Acesta păstra a atitudine țeapănă ce mărea distanța dintre ei pe măsură ce trecea timpul.

Printr-o stranie retrospectivă în timp, se restabileau, pentru scurtele ore ale acestei întîlniri, vechile raporturi ale comunității din fosta clasă. Ressler avusese întotdeauna un sentiment de respect față de numele lui Sebastian, față de rangul și demnitatea tatălui său.

Oricît de lipsit de sens ar părea după douăzeci și cinci de ani, timp în care lumea fusese transformată și retransformată prin război și revoluție, acest respect ridicol îl apăsa acum din nou, poate chiar în mai mare măsură decît pe vremuri. El, Ressler, deși devenit un mare industriaș, stăpîn peste concerne și bănci, unul din cei mai bogați oameni din țară, era copleșit de vecinătatea cu acest funcționar de stat prost retribuit.

Nu existau motive să fie complet negate vechile criterii de valoare. Ce reprezintă azi un ministru, un diplomat, un demnitar ? Ressler obișnuia să repete de o sută de ori că „el, în calitatea sa de om în miezul economiei, se afla în vîrtejul vieții“, în timp ce un politician, un funcționar de stat, un magistrat se situa în afara ei. Dar, în fond, la ce folosește asta ? Se pare că a fi în vîrtejul vieții nu reprezintă summum de valoare ! Iată că el, Ressler, este cel care își dă silința să închege o convorbire cu Sebastian, deși el este un om de afaceri în plin tumult al vieții, iar celălalt se găsește în afara vieții reale.

De altfel, Ressler știa cu precizie că prefacerile ce au avut loc în lume nu au eliminat cercurile suspuse pe care le numim „societate“, ci doar le-au pauperizat, făcîndu-le astfel și mai inaccesibile, și mai trufașe. Se zvonea că Sebastian juca un rol de seamă în astfel de cercuri. Cînd Ressler invita personalități ilustre la recepțiile din palatul său, lumea dădea bucuroasă curs invitației, bea copios din șampania oferită de amfitrion, se comporta afabil și degajat, dar, după aceea, invitații nu se grăbeau deloc să-l revadă pe amfitrion în propriile

lor case. În timp ce-i zîmbea plin de atenție și era dispus la orice solitudine față de vecinul său taciturn, fabricantul Ressler își spunea în sine sa că acesta devenise un snob.

Faltin, avocatul, așezat oblic vizavi, îl asalta, dimpotrivă, dezinvolt pe Sebastian, relatîndu-i toate întîmplările și noutățile posibile, ca și cum nu l-ar fi revăzut prima oară după lungi decenii, ci ar relua o scurtă întrevvedere întreruptă cu puțin înainte. Nume de persoane, date, sume se revărsau talmeș-balmeș, fără consistență, de pe buzele lui groase lipsite de contur. Omniprezentul Faltin nu se dezmințea. El deborda de informații din toate sectoarele vieții. Informațiile nu erau atît de credibile pe cît de pasionat erau expuse. Mai poate fi vorba de adevăr, oare, dacă cineva este mințit de o patimă nepotolită de a informa rude și prieteni despre o avalanșă agresivă de fapte din existența cotidiană ?

Faltin se silea asiduu să fie martor la toate evenimintele, dar un om, fie el și cel mai participant, rămîne tot numai un om. Așa se face că, în cursul spumoaselor sale relatări, uneori el însuși nu mai știa ce anume noutăți ar fi vrut să comunice interlocutorului său. În astfel de clipe de vid dezolant, se întîmpla să inventeze cîte ceva :

— Auziți, cînd am trecut deunăzi prin Parcul orașului, l-am întîlnit pe cîntărețul de operă Arimondi...

La care, celălalt riposta uimit :

— Asta-i cu neputință, Faltin. Arimondi e mort de ani de zile.

Faltin își privea imperturbabil partenerul, dînd numai din cap :

— Într-adevăr ? Am observat că arată foarte prost !

Atare povești dovedeau cu prisosință că bunul Faltin nu era de fapt un mincinos, ci că ardea numai de dorința afectuoasă de a informa pe oameni despre evenimente senzaționale.

Dumnezeu știe ce fel de întîmplare senzațională avea pregătită pentru a o servi comensalilor, cînd timbrul penetrant și cultivat al lui Karlkurt Schulhof, prim-regizorul, a canalizat spre el firul discuțiilor.

Artistul Schulhof, care cunoștea lumea și pe mai marii ei, se considera situat în societate mult deasupra camarazilor săi de altădată. Arbora aere de reținută superioritate și binevoitoare condescendență, așa cum fac adulții față de copii. El îi ascunsese lui Burda faptul că și-a anulat special pentru întâlnirea din seara aceea o călătorie în Italia, unde urma să filmeze, pretextînd că a fost nevoit să zăbovească în oraș douăzeci și patru de ore datorită multiplelor proiecte și treburi. Niciodată nu și-ar fi recunoscut nici sie însuși că îl interesa în secret ecoul tuturor succeselor din cariera sa în mijlocul foștilor colegi de școală, în orașul în care crescuse, deși înclina să desconsidere și orașul și oamenii respectivi.

Azi și aici însă, a trebuit să admită că reușitele sale și faima sa nu au impresionat această mediocră societate de oameni de afaceri, funcționari de stat, de bancă și de firme particulare, că a înregistrat succese într-un domeniu care se află la o depărtare de multe mile de acești burghezi. Nu era de presupus ca vreunul din cei de față să fi citit ciclul său de articole „Principiile unei noi regii de mișcare“ sau „Scena ca spațiu pentru decorație interioară“. Nici ca să fi aflat vreun cuvîntel despre triumfurile sale repurtate în văzul întregii Germanii, despre epocala punere în scenă a piesei „Leonce și Lena“ la Lauchstädt. De bună seamă, toți acești oameni parcurg zilnic, cu sîrg și fruntea încruntată, editorialul, pagina economică și coloana consacrată dezbaterilor de la Curtea cu juri din ziarul preferat, sărînd, pur și simplu, peste știrile despre teatru și viața artistică. Pe vremuri, în tinerețea lor, unii dintre ei au compus chiar versuri și piese de teatru, au pierdut nopți întregi cu discuții filozofice și au visat un viitor mare. Pe atunci, el personal, Schulhof, rămînea în umbra lui Sebastian. Astăzi, dacă te uiți bine la acest domn Sebastian, te întrebi : Ce a mai rămas din toată acea magnificență ? Un jurist infatuat cu buze strîmbe, aidoma atîtor altora ! Numai timpul permite unui talent autentic să ajungă la maturitate. Or Schulhof, așa cum putea s-o constate cu satisfacție, fusese singurul talent din acea promoție. Se ridicase atît de mult deasupra nivelului colegilor săi, încît nici măcar nu reușea să discute cu ei despre rafina-

mentele artei sale, ci, în ciuda gustului său ales, era nevolt să cedeze nivelului majorității, apelînd la cele mai banale procedee.

De aceea, povestea cu glas tare, ca să-l audă și grupul de slujbași ce-l ascultau de la celălalt capăt al mesei, despre invitarea sa frecventă de către președintele Republicii pentru convorbiri amicale și despre șederea sa anual repetată la castelul de la Koburg, în calitate de unul dintre cei mai buni prieteni ai fostului rege al Bulgariei, amator de teatru. Destăinuia cu aparentă modestie — prezența lui Sebastian printre auditori îl stînjea ! — că nimeni altul decît el a fost invitat de ambasadorul de la Paris să conducă, împreună cu o personalitate de faimă mondială, festivitățile aniversare de prietenie între cele două țări. Pe ce puneă însă el cel mai mare preț era relația sinceră, ba chiar paternă, ce o întreținea cu cei mai mari actori ai epocii. Dacă se înțepla vreuneia din aceste stele proeminente să ajungă într-un impas profesional, nu-i rămînea altceva de făcut decît să apeleze la sfatul lui Karlkurt Schulhof. Și Schulhof găsea sfatul potrivit. Atotputernicului, în fața căruia toți directorii de teatru tremurau, el îi vorbea fără nici o reticență : „Max *, ești un tip teribil, dar n-ai voie să denaturezi textul. Ascunzi în tine o mare vanitate ! Să nu uităm că sîntem cu toții în slujba operei de artă, chiar atunci cînd nu e decît un spanac !“

Schulhof era tocmai pe punctul de a-și expune concepția sa puritană despre artă, cînd în întreaga asistență se produse brusc o mișcare și toți bărbații, precum o clasă de elevi, se sculară în picioare deodată, făcînd un zgomot ca un tropăit.

Prin ușa salonului rezervat fu introdus, sprijinit de un servitor cu galoane și fireturi, un om mărunțel, încovoiat de ani și boală, pe care Burda îl preluă deîndată în grija sa : consilierul guvernamental Wojwode, profesor de geografie și istorie, un veteran, un supraviețuitor dintre cadrele didactice, care călăuzise generația ce-și sărbătorea jubileul pe căile întortocheate ale științelor.

* Max Reinhardt (n. tr.).

Pe jumătate orb, timid, omul cărunt zîmbea numeroaselor chipuri străine, chipuri ostenite și ursuze de oameni ajunși la patruzeci de ani, la care începuseră să apară cele dintii semne premonitorii ale sistemului metabolic și ale aparatului circulator deja uzate. Pe fața lui Wojwode, cu tenul cenușiu și spălăcit se citea însă un alt semn prevestitor. Căci zîmbetul supus, care părea că cere iertare tuturor celor în viață fiindcă mai pronunță cuvîntul „Eu“, întrebările infantile, îngăimate melancolic, ca din somn, cu o răsufare rară, de niște buze căzute, toate acestea trebuiau luate drept un semn ireversibil, un semn al stingerii.

Dacă agapa ar fi avut loc doar cîteva luni, poate doar cîteva săptămîni mai tîrziu, ar fi fost îndoielnică prezența profesorului de geografie și istorie Wojwode în mijlocul elevilor săi.

Și totuși, la intrarea bătrînului s-a produs o nemai-pomenită transformare a foștilor elevi ; după un sfert de veac, ei au redevenit cu adevărat elevi, ceea ce se oglindea în agitația zgomotoasă, în îmbulzeala stingheră de care au fost cuprinși, în modul în care toți voiau să-l facă pe consilierul guvernamental să-și aducă aminte de fiecare în parte și, în sfîrșit, în faptul de a se adresa bătrînului profesor, ca și odinioară, numai la persoana treia.

Multe mîini a strîns îndelung profesorul Wojwode în acea seară !

Asurzit de atîta lume zgomotoasă și energică, multe cuvinte prietenoase a bolborosit el cu o voce stinsă !

Zece mii de școlari i-au trecut prin față de-a lungul unei cariere de cincizeci de ani ; nu-i trecuseră prin față, ci îi avusese în fața ochilor, în rînduri de bănci vopsite în verde, ca pîlcuri neastîmpărate, şușotind, foindu-se, jucîndu-se, sicîndu-l.

Opt ani o serie, alți opt ani — altă serie !

Pentru copii, opt ani înseamnă o veșnicie.

Ce reprezintă însă opt ani pentru un om care toată viața a fost profesor ?

Opt ani în care face același lucru : explică tainele atlasului școlar al lui André, ale hărților geografice colorate în verde și cafeniu, ale celor politice prezentate în

culori pestrițe. Opt ani, și încă opt ani ! Alpii calcaroși din nord, Alpii preistorici ! Gnais, granit, șisturi de mică ! Bătălia de la Cannae ! Pacea din Westfalia ! Lupta pentru investitură încheiată prin Concordatul de la Worms ! Războiul pentru succesiunea la tronul Spaniei... Șiruri de bănci verzi în continuu freamăt !... Un desiş mişcător compus din mâini cu degetele pătate de cerneală ale unor băieţi zburdalnici ! Jos, în curtea şcolii, o flaşnetă repetă la infinit sextetul din „Lucia“... Opt ani...

Figurile lor ca tineri le-ar fi recunoscut poate, dar pe aceşti bărbaţi cu totul străini, debordant de gălăgioşi, cum să-i recunoască ? Dumnezeuule doamne ! Numai de ar putea să reziste ! Încăperea începe să-i joace în faţa ochilor. Poate a avut dreptate menajera sa nevrînd să-i permită această ieşire din casă. Wojwode continua, sfios, mă zîmbească şi să şoptească :

— Mă bucur, mă bucur foarte mult, domnilor !

În sfîrşit — era şi timpul ! —, Burda îl conduce pe bătrîn la locul său de onoare.

Întă-l acum aşezat, simţind o uşurare, deşi toate privirile sînt aţintite asupra lui : cea a lui Fischer, premiantul, care-şi recăpătă subit încrederea în sine şi părea că vrea să ia cuvîntul, cea ascuţită şi plină de reproşuri a lui Komarek şi cea în expectativă a lui Sebastian.

Faltin a găsit repede ceva de spus :

— Stimate domnule consilier guvernamental ! Am trecut ieri prin faţa casei domnului consilier guvernamental şi am zărit o doamnă ; presupun că era fiica...

Faltin picase prost. Bătrînul, cu o grimasă dureroasă a gurii, făcu un gest de respingere a ideii :

— Fiica mea este căsătorită de douăzeci de ani. Nici nu ştiu unde locuieşte acum. Nu, nu era ea... Situaţia se prezintă altfel. Slavă Domnului, locuiesc singur în casă.

Încurcat, Faltin se retrase.

Era rîndul lui Schulhof de a se scoate în evidenţă :

— Domnul profesor arată surprinzător de tînăr. De-a dreptul strălucitor ! În adevăr neschimbat...

Wojwode tresări :

— Sinteţi prea amabili, domnii mei ! Din păcate, spusele dumneavoastră nu corespund realităţii. În tim-

purile acestea, oamenilor în vîrstă le merge prost. Și nouă, vechilor profesori, azi pensionari, și mai prost. Dumnezeu !... Întrebați-l pe colegul dumneavoastră, domnul profesor Burda ! Cu generozitatea sa, el se preocupă de soarta noastră de invalizi uitați. Da, da ! Este singurul...

Schulhof încercă să se arate în continuare entuziasmat :

— Știu eu ce spun, domnule consilier. Vă dau cuvîntul că vom mai sărbători împreună și următoarea aniversare ! Uitîndu-mă la dumneavoastră, îmi revin în minte sute de detalii din timpurile de altădată. Nu am uitat nimic. Or, asta înseamnă ceva în profesiunea mea care mă poartă prin Europa și America, unde întîlnesc zilnic sute de oameni, și, trebuie să spun, oameni dintre cei mai interesanți și mai diferiți.

O, cît de prietenos este acest domn bine îmbrăcat și sprinten, pe care precis că viața l-a urcat pe culmi înalte ! Bătrînul făcea eforturi să găsească un punct comun în conversație. Cu ce plăcere ar fi răspuns prin vorbe frumoase unor vorbe atît de frumoase ! Nimic nu-i venea în minte. Dar cărarea din părul lui Schulhof, elocința acestuia, conturul obrazului său i-au trezit imagini pe care numai cu greu le putea reda acum în cuvinte, într-una din acele formule profesionale pe care le folosiseră de mii de ori.

— Așa este viața ! Mulți chemați, puțini aleși ! Am spus-o întotdeauna : nu oricine este un Makart, care să știe să comande penelului. Dar se întîmplă ca, din cînd în cînd, să-i fie dat omului să aibă surprize plăcute.

Schulhof se prezintă :

— Lucrez în domeniul teatrului.

Dar iată că se sculă în picioare Burda.

El nu ține un discurs amuzant și nu repetă glume răsuflăte, așa cum se obișnuiește în asemenea ocazii. Ochii modestului pedagog exprimă cu tristețe destinul generației, care, ca și el, s-a ridicat din abisul timpurilor pe care le-a apucat tinerețea lor. Este sincer animat de sentimente fraterne, salutîndu-i pe colegii săi și mulțumind bătrînului oaspete de onoare pentru prezența sa la întîlnire.

— Comunitatea care ne-a legat timp de opt ani, cei mai lungi din viață, este, oare, un lucru atât de nesemnificativ ? Numai ființe care trăiesc doar clipa efemeră, numai fapte fără conștiință și memorie, numai capete reci, suflete uscate sau femeile își îngăduie să nu se uite înapoi și nu pot să înțeleagă cea mai stranie emoție virală, privirea retrospectivă asupra propriei tinereți. Bărbații înseamnă continuitate, iar etos, aducere-aminte.

Cînd Burda a pronunțat cuvîntul „etos“, obrații i s-au îmbujorat de flacăra unei convingeri vanitoase și a unei culturi filozofice.

În timp ce vorbea, își sprijini mîinile, ca un adevărat școlar, pe tăblia mesei și, clătîindu-și bustul, aminti de colegii dispăruți.

Șase din douăzeci și șapte, deci cu ceva mai puțin decît un sfert, nu au onorat clipa aniversării, dar nici nu s-au eschivat de la ea, căci se stinseseră din viață ca jertfe mute și firești ale războiului mondial, laolaltă cu atîtea alte milioane mute. Socoteala reală se îndepărta întrucîtva de exactitatea matematică, unul din cei șase murind de tuberculoză, și nu pe front. Din pietate, dar și din orgoliu pentru promoția lor, Burda nu a pregătit însă să-i acorde și acestuia, care murise în definitiv în perioada războiului, titlul de erou.

În continuare, vorbitorul aduse la cunoștință că lipsesc încă șase camarazi dintre care unii n-au răspuns invitației, altora nu li s-a putut trimite invitația necunoscîndu-li-se adresa. Cu atît mai îmbucurător era faptul că s-a reușit să se adune numărul apreciabil de cincisprezece persoane, dintre care unele nici nu locuiau măcar în localitate.

Burda mai adăugă :

— Unul dintre aceștia este, de pildă, Schulhof, marele actor, care ne-a încîntat adeseori, pe vremuri, la cercul cultural al școlii, cu hazul său genial, cu talentul de a imita admirabil profesori și artiști. Acum, și-a cîștigat în lumea întreagă faimă și glorie. Trebuie să mărturisesc că nu o dată frunzăresc la cafenea teancuri de ziare, numai pentru a da de numele său și pentru a mă găsi și eu sub soarele gloriei sale.

Fiecare dintre cei prezenți fu pomenit nominal și individualizat prin reamintirea unei anume calități, fie ea oricît de nesemnificativă, căci moralistul Burda trecuse cu o ușoară ironie la partea hazlie a cuvîntului său. Chipurile celor din asistență exprimau pudoare, dar și satisfacție a flatării.

Sebastian mai avu răbdarea să asculte o remarcă referitoare la palatul lui Ressler și la automobilul american al nababului promoției, al cărui praf stîrnit în urma sa Burda, ca pieton pasionat ce este, obișnuiește să-l înghită cu plăcere ; peste asta nu mai suportă nimic, își încordă spasmodic toate simțurile și se retrase conștient în sinea lui, spre a nu mai fi obligat să audă ceva, spre a evita să tresară la auzul propriului nume.

Fu năpădit de o senzație ciudată. Dacă ar exista noțiunea de sufocare sufletească, atunci această denumire s-ar fi potrivit stării lui. Îl treceau fiori de spaimă din pricina unei îndoieli profunde în privința *rostului vieții* (simple cuvinte care nu exprimă nimic). Aveau, oare, starea de depresiune înăbușitoare, setea metafizică de aer vreo cauză fizică ? Se anunța, oare, acum, criza de inimă de care îi era frică noapte de noapte, pe care o presimțea apropiindu-se implacabil ? Da, da ! Ceva se apropia. Sebastian își propuse de cîteva ori să se scoale în picioare, să se scuze, pretextînd o subită indispoziție, și să fugă de acolo. Dar n-a avut puterea s-o facă.

Așa că rămase pe loc, în vidul unei pustietăți zgomoase, înconjurat de vorbe vane, de vieți fără rost. Pe cîte unul din chipurile de bărbați se mai putea remarca o urmă de copilărie, de naivitate. Aceste urme îi accentuau cu atît mai mult spaima. Să respiri de milioane de ori, să te duci la culcare de mii de ori, să te trezești de mii de ori, pentru a parcurge o carieră mediocră și a obține, în cel mai bun caz, un loc de onoare la un banchet ! (Pe o mică porțiune a obrazului mai simțea o binefăcătoare căldură adusă de ultimele raze ale soarelui ce apunea.)

Chiar nu există nici o posibilitate de a evada, de a-ți găsi un alt făgaș ?

Ești, oare, la patruzeci de ani, prea bătrîn ca să mai poți scăpa din lumea apăsată de o ceață groasă a acestei generații învinse, de permanenta zi de ieri, de perma-

nenta zi de miine, de acest prezent impalpabil, de falsitate, de nimic-dus-pînă-la-capăt, de neputința de a reacționa ? Of, Doamne, toate aceste chipuri ! Vanitatea supusă a lui Schulhof, limbuția lui Faltin, moliciunea lui Ressler, simplismul lui Burda, care socoate că tot ce face el e important, propria sa ființă ascunsă de ochii altora, cloceala surdă a tuturor celorlalți, — ale căror nume nu le mai înșiruie —, toate neschimbate !

Nici măcar un singur om adevărat nu este printre noi ?

Sebastian continuă să rămînă țintuit locului, fără să scoată o vorbă.

Societatea se pregăti pentru o masă gustoasă, nu excesiv de încărcată.

Doi chelneri morocănoși au adus supa, în care plutau ochiuri de grăsimi și bucățele de arpagic. A urmat o salată bogată, viu colorată, ca acelea care se servesc de obicei la nunțile din cercurile de mici salariați. Friptura, destul de tare, prost tăiată în felii, a ajuns pe masă cu sosul rece. La sfîrșit, o prăjitură dintr-un aluat fărîmicios cu fructe. S-a băut bere și un vin acrișor de regiune.

Meniul, pentru stabilirea căruia Burda a avut destulă bătaie de cap, era socotit pe măsura mediei posibilităților materiale ale invitaților. Fiecare plătise o contribuție redusă.

Trebuie recunoscut, spre cîntea lui Burda, că el însuși suportase o triplă contribuție, ca cei doi dintre colegi pentru care pînă și o asemenea cheltuială ar fi însemnat prea mult să poată beneficia de scutire de „taxă școlară“.

Cei în cauză nu o știau și erau convinși că Ressler subvenționase costul întregii mese.

Răsfățatul însă scormoni politicos în mîncăruri, fără a se putea hotărî să ia ceva, și comandă chelnerului, în secret, ceva „ușor“. Cum ceea ce își dorea el nu se putea obține la acel restaurant, se mulțumi cu o farfurie de pireu de mere și găsi ca scuză în fața celorlalți că e suferind de stomac.

Sebastian se ospătă conștiincios și încet ; Burda supraveghea totul, ca un amfitrion satisfăcut.

Bătrînul profesor de istorie Wojwode oferea o imagine înduioșătoare. Era evident că e pîndit de moarte, totuși înfuleca totul cu o poftă neobișnuită pentru vîrsta lui, arătînd ca un om lacom care trebuie să termine pentru a lăsa altuia locul la masă... Ducea mîncarea la gură cu mîini tremurînde, fără să dea greș însă.

Poate că ceea ce se putea observa la el nu era doar lăcomie, ci foame. La urmă, a scos cu grijă din fructieră două portocale pe care le-a strecurat, fără jenă, în buzunarul anticei sale redingote.

După consumarea fripturii, s-a instalat o agreabilă și destinsă atmosferă de siestă, nelipsită nici măcar după feluri de mîncare mai puțin rafinate și nici într-o societate mai pestriță, în timpul căreia nervii stomacului și mîndria personală sînt amorțite de digestie.

A început să cedeze și presiunea pe care o simțise Sebastian la tîmple. Cînd s-a ajuns la lichior, atmosfera era atît de destinsă, încît Schulhof explodă și, mușcîndu-și marțial buza de jos, i se adresă lui Fischer, fost premiant și actual funcționar la primărie :

— Fischer Robert, tradu cît mai fidel, cît mai liber posibil, următoarea propoziție luată din viața de toate zilele : „Generalul cucerește orașul“.

Și Fischer se ridică ascultător, pregătindu-se să traducă în latină. Era greu de stabilit dacă se antrenase numai la gluma actorului sau dacă se comporta ca bătrînul cal de circ la auzul fanfarei. În fața acestei scene, maturii bărbați fură electrizați de încîntare și exclamară la unison numele de „Kio“. Iar el, vechiul diriginte al clasei, ale cărui virtuți, severitate, blîndețe, comic nu puteau fi cunoscute decît de cei familiari lui prezenți aici, el, demonul, pentru a cărui evocare nu erau îndreptățiți decît elevii de la Sankt Nikolaus, el, umbra urîcioasă și simpatică în același timp, care le însoțise anii tinereții, el plutea acum deasupra întregii asistențe. Nu, nu plutea ! El se încarnase în făptura lui Schulhof cel capabil de a se preschimba, de a lua chipul altuia.

Și, pe nesimțite, cărarea lucioasă din părul lui Schulhof a dispărut și cîteva firișoare de păr argintiu păreau că-i vibrează pe cap, sub efectul unui curent de aer tainic. Nu i se mai vedea nici dantura strălucitoare,

maxilarul superior împins în afară imprima feții o anumită tristețe. Pe ambii obraji bine bărbieriți s-au ivit două cotlete sure. Schulhof nu mai purta smocking, ci peste ambele șolduri fluturau pulpanele impecabil croite ale unei redingote, în timp ce mîna lui se juca cu lanțul unui ceas invizibil de care atîrna un breloc cu ametist — o amintire de care nu se despărțise niciodată.

Kio trecea grav de la unul la altul.

Cu o figură mohorîță pășea printre nevăzutele rînduri de bănci din clasa strămutată acum în localul „Adria”. Își scotea în evidență pieptul bogat acoperit de decorațiile primite în campania din Bosnia, în timp ce vocea, aidoma celei de odinioară, i se auzea spunînd :

— Vocalele sînt cărămizile unei limbi. Cel ce nu învață vocalele este un prost zidar. Gramatica însă este mortarul unei limbi. Dar esențialul în oricare gramatică este corecta conjugare a verbului.

Brusc, făcînd un zgomot cu călcîile, se opri în loc :

— Faltin ! Nu mai trîncăni ! Bineînțeles, iarăși știi dumneata totul mai bine...

Și după un nou ocol :

— Luați ca exemplu verbul „mori” și conjugați-l pe nerăsuflate și limpede ! Faltin : — Eu aș fi murit ! Fischer Robert : — Să murim împreună ! Ressler : — O, dacă aș fi murit ! Kio : — Firește, Domnia sa domnul von Ressler iar nu știe cum se construiește *utinam* cu *conjunctivus plusquamperfecti*. Domnia sa domnul conte a avut și ieri, probabil, obligația să danseze pe un parchet lucios în mijlocul unei înalte societăți, în loc să se fi pregătit. Să nu spui o vorbă, Ressler ! Cunosce scuzele dumitale banale cu care nu vrei decît să-ți bați joc de mine. Ca un vechi soldat ce sînt, mă dezic de dumneata... Privirea i se opri, pe neașteptate, asupra unui nefericit :

— Komarek !

După o pauză :

— Scoală-te în picioare cînd te strig, Komarek ! Spune numaidecît în latină : — Slavă ție, Cezar, cei sortiți morții te salută !

Nici un răspuns din partea lui Komarek.

— Aștept, Komarek... Încă mai aștept, Komarek, dar tremur deja de nerăbdare... Deci nu știi nici măcar

acest arhicunoscut dicton al unei culturi elementare, pe care orice poștar îl are pe buze, nemaivorbind de elevii din primele clase... Komarek, te previn pentru ultima oară ! Nori negri se adună deasupra capului dumitale, se apropie cataclismul, două corpuri astrale stau să se ciocnească în clasă, dar prăbușirea universului va fi mult mai dureroasă pentru dumneata decît pentru mine !

O nouă rundă printre șirurile de bănci, după care, cu indignare :

— Nu mai departe decît ieri, ai dat greș chiar și cînd a fost vorba de cele mai elementare noțiuni, neștiind să deosebești *haruspices* de *auguris*... Ești palid, Komarek... Nu mi-e clar căror patimi te dedai. În loc să studiezi, ești, oare, tributar jocului de biliard sau frecventezi „offenbachiadele“ de la teatrele periferice ? Orice ar fi, în cazul dumitale voi folosi o propoziție secundară inversată : dacă va continua tot așa, Komarek va trebui în curînd să-și scuture mereu praful de pe picioare, precum a făcut-o Iugurta cu praful Romei !

Netulburat de aplauzele întregii societăți, Kio-Schulhof străbătea încolo și înapoi încăperea, mușcîndu-și buza inferioară. În statura actorului se produsese cea mai enigmatică incarnare. Mortul prinsese viață pînă în cele mai mici detalii. Asistența, reîntoarsă în trecut ca prin farmec, gusta prezența severului profesor.

Kio fusese prima și singura persoană de la catedră care a știut să-i țină în mină, și așa se face că îi păstraseră lui, și numai lui, o puternică și plăcută amintire. Bărbatul coleric le inspira teamă, și totuși ei simțeau, atunci cînd dojenile sale se abăteau peste șirurile de bănci, ceva anume care-i potolea. Acel ceva de care ei erau atît de încredințați era dragoste.

Ei l-au divinizat pe Kio și pentru teama și pentru dragostea pe care le inspira, două însușiri părintești de esență divină. Derizoriul radiat de acest Dumnezeu al lor nu-l scădea cu nimic în ochii lor, ci, dimpotrivă, îi aureola statura arătoasă.

Își închipuiau că acel Kio al lor ar fi un exemplar unic, uitînd că, de cînd existau licee umanistice, au predat totdeauna și profesori care, obsedați de *furor grammaticalis*, foloseau un limbaj excesiv de ales, ca și cum traduceau permanent din limbi clasice (cît mai fidel cu

putință, nu însă atât de liber pe cît ar fi fost necesar). De secole, fiecare clasă îl avusese pe propriul său Kio.

Cel care, personificat acum de actor, umblă impetuos printre ei nu fusese în orice caz dotat exclusiv cu simțul gramaticii. Dovedise de sute de ori ce suflet bun și ce simț pasionat al dreptății are, el, arhetipul omului și funcționarului austriac de altădată, dispărut din lume parcă o dată cu el. Cu multă melancolie și-au dat seama în această seară de ceea ce, în timpul școlii, nu intuiseră decît vag.

Fără să se considere a fi în slujba sau aparținînd unui anumit popor sau unei anumite clase sociale, acel Kio, acel austriac de altădată, era stăpînit de simțul demnității unei ierarhii situate deasupra individului, care nu admite vreo înfumurare vulgară. Obişnuia să extragă din lectura clasicilor prevăzuți în programa analitică „aplicațiuni utile în viața de toate zilele”, care, la rîndul ei, se compunea, în concepția lui, din noțiuni misterioase, ca stratificări sociale, trepte oficiale, građații de titlaturi și delimitări ale competențelor.

Statului îi conferea un rol mistic, de-a dreptul divin. Cînd se citea din Liviu, de fiecare dată cînd se ajungea la cuvîntul „sopor”, se repeta același lucru. Explicînd sensul acestui cuvînt, Kio obişnuia să povestească cum, în satul său natal din munți, țărâncile își adorm sugarii cu lichide adormitoare, cu „amestecuri soporifice, ca, de pildă, infuzia din mac”, pentru a nu fi tulburate în timpul muncii pe cîmp.

Și apoi perora în continuare :

— Cine ține într-o mînă spada și în cealaltă balanța, avînd ochii legați, pentru a zădărnici în fașă asemenea nelegiuiri ? Domnul judecător imperial-regal al distric-tului !

Pentru Kio, statul însemna ceva sfînt, o lume situată deasupra, ca și cerul, și coborîtă pe nevăzute pe pămîntul păcătoșilor spre a-i mîntui.

Funcționarul cel mai înalt era Dumnezeu.

Dumnezeu era însă o instanță invizibilă, la care nu se putea ajunge decît pe o cale ierarhică, cu ajutorul clerului inferior și al clerului superior.

Dumnezeu nu purta nici uniformă civilă, nici uniformă militară. Maiestatea sa apostolică imperială și regală, împăratul de la Viena, ca următorul în rang ce era, purta uniforma de general cu frunza de stejar pe guler, care îl făcea să se deosebească de ceilalți generali.

Treptele unei scări neîntrerupte duceau de la împărat în jos, pe cea din urmă treaptă aflându-se elevii din clasa întâi a unui gimnaziu de stat imperial-regal.

Potrivit convingerii celei mai intime a lui Kio, imperiul de o mie de ani nu va deveni realitate decât atunci când fiecare om va fi etatizat, angajat, încorporat în eternul mers progresiv și regresiv al lucrurilor ca o verigă a acestei misterioase construcții.

Dar era mult de așteptat. Și asta pentru că în interiorul statului creșteau mușuroaie de inextirpabile „elemente subversive“, în timp ce la extremitatea statului se petreceau nelegiuiri, anarhie, înaltă trădare, existau elevi din a șasea care fumau și frecventau *offenbachiade* imorale.

În ciuda apăsării pe care o simțea, Sebastian nu se putu reține să nu zîmbească la auzul cuvîntului, încărcat de semnificații ale viciului, „*offenbachiade*“. În atmosfera zilelor noastre de restriște, acest cuvînt introduce un fin și îndepărtat iz de cultură.

Kio continua să străbată încăperea de la un capăt la altul.

Singurii care nu păreau impresionați de evocarea celui decedat erau profesorul Wojwode și Komarek.

Bătrînul își simțea capul din ce în ce mai greu, buzele lui mestecau în gol. Se lupta cu ceața ce i se așternea pe creier. Nu pricepea nimic din ce se petrece în jur. În cele din urmă, cu ochii pe jumătate închiși, se lăsă pradă somnului.

În ceea ce-l privește pe Komarek, el nu era omul care să uite un afront. El rîdea, dar rîdea plin de ranchiună, și se uita în jur de parcă era gata să se socotească cu alter ego-ul celui ce-l chinuise pe vremuri.

Schulhof-Kio, urmîndu-și jocul, se ghemui, făcu un semn clasei să păstreze o liniște absolută și se apropie parcă, în vîrful picioarelor, de un elev invizibil, pentru

a-l surprinde. Ca și cum ar fi ajuns în spatele unui elev, spuse cu glas răstit :

— Continuă din Tacit, de acolo unde am întrerupt !

Imediat își schimbă însă ținuta, transformându-se în elevul nevăzut și, ca trezit din somn, biigui niște vorbe fără noimă. Pronunța cuvintele repede și le înghițea înapoi. Sunetele șuierătoare dădeau vorbelor un fel de gravitate schimonosită. Făcu o reverență dezarticulată, caracteristică unui miop...

Scena a fost întreruptă de cuvintele lui Sebastian :

— Am vorbit astăzi cu Franz Adler.

Glasul lui trebuie să fi sunat ciudat din cale afară, de vreme ce toată lumea s-a întors, ca la un semn, cu fața spre el.

Nici Schulhof n-a mai continuat. Tăcut, s-a întors la locul său de la masă.

Judecătorul de instrucție avu senzația că vorbește un altul cînd pronunță el însuși, parcă total străin de problemă, cuvintele :

— Da, da, ! Astăzi, cu cîteva ore înainte, mi-a fost adus Adler pentru un prim interogatoriu. Franz Adler ! Nu l-am recunoscut imediat...

Faltin interveni înfierbîntat :

— Dar asta e cu neputință ! Adler trăiește în America. Știu precis că Adler locuiește la New York. Am aflat-o de la o cunoștință.

Sebastian constată imperturbabil :

— Te înșeli, Faltin ! Franz Adler are domiciliul aici în oraș... Este șaradist... S-a întors acum doi ani. În prezent, se găsește în stare de cercetare la Secția de instrucție a Tribunalului de land...

Komarek își sprijini pe masă pumnii strînși.

Sebastian își încheie fraza :

— ... suspect de uciderea unei prostituate.

Ingrozit, Burda strigă :

— Pentru numele lui Dumnezeu !

Și pe fețele celorlalți apăru o expresie de groază.

Doar Schulhof se manifestă mai puțin afectat. Își luă chiar o mină admirativă :

— Un ucigaș ! ? Deci tot s-a ales ceva deosebit de capul lui !

Sebastian întâmpină această remarcă cu buzele crispate :

— Eu nu am spus că *este* un ucigaș, ci numai că este bănuît de ucidere.

Faltin se plesni cu palma pe frunte :

— Bineînțeles ! Asasinarea unei prostituate ! Acum două săptămîni, urlau toate gazetele. Crimă pasională la varietelul Korea...

Pe Sebastian îl deranjară spusele lui Faltin :

— Iarăși te înșeli, dragă Faltin. Klementine Feichtinger a fost găsită asasinată în propria ei locuință. Ultimul ei client este considerat a fi fost, pînă la proba contrarie, colegul nostru Franz Adler.

Se dezlănțui o discuție aprinsă.

Cei mai mulți se sculară de pe scaunele lor. Toți vociferau în același timp. Burda, ca și cum privea cu ochii larg deschiși într-un trecut învăluit de negură, spuse :

— Cum s-a putut întîmpla ca un tînăr să dispară pur și simplu ? Cred că am păcătuit serios atunci, nefăcîndu-ne datoria...

Ressl, marele industriaș, a devenit instantaneu volubil :

— Ne-am ascuns capul în nisip ca struțul, dragul meu.

Schulhof își exprimă, și el, gîndul :

— Și dacă m-ați omorî, tot nu reușesc să reconstitui complet scandalul acela. Sebastian, așa-i că tu ai zăcut bolnav, după aceea, cîteva săptămîni ?

Burda nu se lăsă :

— Ar fi trebuit să cercetăm cu orice preț.

Faltin avea rezerve :

— Mama sa a murit la începutul vacanței. De la cine am fi putut să ne informăm ?

Iar Burda afirmă :

— A fost ceva urît, chiar abject.

Se auzi vocea plăcută a lui Schulhof :

— Mi-aduc aminte vag... O detunătură de pulbere umedă... Nu-i așa ?

Ressl pretinse că întotdeauna a intuit un fel de nebulie iresponsabilă la Adler. Își dă seama și astăzi de acest lucru. Și încheie :

— Arăta precum un medium. Așa e ?

Alții l-au contrazis. Fischer le-a amintit că nenorocitul de Adler fusese pînă la un moment dat unul dintre cei mai buni elevi și abia mai tîrziu a decăzut, din motive necunoscute, atît de surprinzător. Faltin pomeni titlul unei drame pe care o scrisese la vîrsta de șaisprezece ani. E interesant, nici unul din cei care o citiseră la timpul său nu a putut s-o uite de tot. Unii își aduceau aminte chiar și de unele amănunte din cuprinsul ei.

Burda exclamă cu patos :

— Nu încape nici un dubiu că Adler a fost un geniu !

Sebastian îl contrazise :

— Burda, să știi că nu poți să fii geniu la vîrsta de șaptesprezece ani !

Lui Schulhof îi veni o idee :

— Poate n-are rost să povestesc, dar nu mă pot abține... În secunda asta, mi se pare că l-am văzut, cu ani în urmă, într-un orașel din Germania. Era noaptea, pe la zece și jumătate. Eram acolo într-un turneu. După terminarea spectacolului, ieșind din cabină, am dat în fața ușii de un bărbat de talie mijlocie, cu ochelari cu lentile groase, cu un cap ciudat, care se uita la mine ca și cum ar fi vrut să-mi vorbească. Mă întrebam : Cine o fi ? De unde cunosc eu capul ăsta ? M-a urmărit atunci figura lui pînă și în somn... Așa cum v-am spus, s-ar putea ca tot ce v-am relatat să nu aibă nici o bază reală, și totuși, în clipa aceasta, sînt convins că a fost Adler...

Se ralie și Faltin — nu putea să n-o facă ! —, care, după ce fusese sigur că învinuitul trăiește în America, acum susținea că l-ar fi zărit, cu cîteva zile înainte, în aglomerația din oraș.

Continuînd să se întretaie, discuțiile și amintirile forfecau, în modul acesta, fantoma apărută pe neașteptate printre ei a celui ce zăcea în arestul preventiv.

Nici unul dintre cei prezenți nu era convins de temeinicia teribilei bănuiei. Mulți simțeau în sinea lor o umbră de incertitudine, de rușine, de groază. În redingota sa lungă și prost croită, Komarek se ținu deoparte. Ceilalți însă îl înconjurară pe judecător.

Sebastian se eschiva.

Din cercetarea făcută nu putea să conchidă ceva precis, dar rămânea cu plăcere la dispoziția oricăruia dintre colegi și, în următoarele săptămîni, va fi în măsură să dea răspunsuri clare la toate întrebările. Și pe el îl impresionase cazul. Spera din tot sufletul că bănuiala se va dovedi neîntemeiată, cel puțin nu atît de sinistră precum era formulată. Dintre toți colegii, el îl cunoscuse, poate, cel mai bine pe Adler. Nu ! Adler nu poate fi un asasin ! Aceasta este pentru el ca și dovedit, indiferent de ce ar mai putea interveni.

Sebastian rostise aceste fraze ce sunau frumos pe un ton nazal, într-o manieră fluentă, așa cum obișnuiesc generații întregi de înalți funcționari de stat să-și expedieze solicitanții. Domnii din jur au înțeles și au curmat șirul întrebărilor, îndepărtîndu-se. El însă, după ce afișase întreaga seară o ținută rigidă, mărturisii acum, împotriva voinței sale :

— Dacă ați ști voi cît de mult mă tem eu de ziua de luni !

În tot acest răstimp, bătrînul Wojwode și-a păstrat un zîmbet pe buze, ținînd ochii întredeschiși și urmărind întrucîtva gesticulația și vorbăria tuturor. Trezit de-a binelea, întrebă :

— Adler ? Adler ați spus ?

După care, își ridică prudent degetul arătător tremurînd și privi în față, ca și cum ar fi descoperit aici printre toți acești domni atît de străini, chipul bine cunoscut al unui elev al său :

— Adler ? Bineînțeles ! Un băiat cu părul roșu și pistrii pe față ! Stătea în banca întii din stînga. Am dreptate ?

O jumătate de oră mai tîrziu, unii dintre participanți se plimbau pe malul celălalt al rîului, de-a lungul vechilor străzi ale orașului plin de măreție. Erau mirați că Sebastian li se alăturase. Și el însuși se mira cum

de nu o ştersese cu primul prilej potrivit spre a se duce acasă, aşa cum îşi propusese iniţial. Trecuse chiar pe lângă unele puncte ale oraşului unde o despărţire de grup ar fi fost posibilă. Ceva îl mîna în mod mecanic. Orice companie şi orice drum erau preferabile drumului spre casă făcut de unul singur. Simţi nevoia să se scuze faţă de ceilalţi :

— Am spart festivitatea mult prea brusc.

Schulhof, care petrecuse mulţi ani în străinătate, propuse o plimbare nocturnă prin cele mai pitoreşti cartiere ale oraşului vechi, ceea ce ar reprezenta cea mai potrivită încheiere a festivităţii.

De altminteri, era tocmai grupul de altădată : Ressler, Faltin, Schulhof, cărora li se alăturase Sebastian.

Ca şi cum s-ar fi înţeles între ei, n-au mai pomenit numele lui Adler. Era o noapte frumoasă, cu un cer limpede. Lumina puternică a lunii accentua toate contururile, dădea palatelor o aură de basm, preschimba ea prin vrajă şiruri întregi de clădiri în faţade goale, suprafeţe plane şi culise. Un strat gros de praf albicios era depus pe canelurile şi în adînciturile faţadelor. Umbrele se profilau ca lăcuite. Barocul, acest stil cu îndevărat lunar, îşi sărbătorea ceasul logodnei cu astrul său.

Vorbeau foarte puţin.

Faltin pomenea vechile nume ale caselor nobiliare prin dreptul cărora treceau, devenite de multă vreme sedii de ministere şi de instituţii publice ale noii republici. În cursul zilei, aici se desfăşura o activitate febrilă, iar în cursul nopţii, aceste zone ale oraşului, îşi recăpătau liniştea mormîntală pe care o păstrasera veacuri de-a rîndul.

Schulhof, cel care lipsise mult din oraş, remarcă :

— Dacă te gîndeşti bine, de fapt nu s-a schimbat nimic.

Elevii fostului liceu Sankt Nikolaus treceau prin străzile pustii de parcă pluteau într-un vis despre care nu se ştie dacă va mai reveni. În dreptul porţii unui vechi palat se întindea o lungă coloană de automobile oficiale. Toate acestea, ca fermeceate pentru

cîteva ore în toiul nopții, aparțineau unei epoci noi și viguroase.

Sus, în străduțele înguste ale cartierului Cetății, apărău o umbră care ocoli grupul. Era un bărbat în vîrstă, cu haine ponosite și cu o pălărie neverosimil de tare, pe care îl puteai recunoaște de departe ca pe „un vechi ofițer în civil“. Ca alungat de o teamă, făcu niște pași în zigzag, după care dispăru din nou din cîmpul lor vizual.

Faltin se opri :

— Știți cine este omul acesta ? Faimosul general Treisbacher, una din cele mai odioase bestii războinice, președintele Comisiei de revizie. El i-a declarat pe morți apti de luptă. Și pe mine de altfel !

Avocatul schiță cîteva mișcări cu brațele sale jalnic de slabe pentru a ilustra nedreptatea ce i se făcuse.

Cineva întrebă :

— De ce a fugit de noi ca un nebun ?

— Se teme. Iese din casă numai în timpul nopții. Are ideea fixă că populația l-ar linșa, dacă l-ar recunoaște...

Schulhof făcu un gest larg și grandilocvent cu mîna în direcția celui care dispăruse :

— Vă dați seama ? El e un simbol.

Mai tîrziu, cînd s-au oprit în fața cazărmlui Landwehrului, aruncînd o privire în curtea acesteia, Schulhof găsi cu cale să mai adauge :

— Pot să vă povestesc despre un alt asemenea simbol. Cu nimic mai puțin smintit, dar cu mult mai emoționant ! Pe mine cel puțin, m-a cutremurat teribil la timpul său. Așadar, sîntem într-o anumită zi a lunii septembrie din anul una mie nouă sute patrusprezece. Chiar în această curte stau aliniat în rînd, făcînd parte dintr-unul din batalioanele de luptă. Slavă Domnului, ulterior am reușit să dezertez și să ajung la un teatru ambulant de pe front. Uitați-vă, acela e locul unde ne găsim în rînduri de cîte patru : „Pe loc repaos !“ Așteptăm. În fața fiecăruia dintre noi este așezată o grămăjoară de calabalic : rucsac sau raniță cu cazma și foaie de cort. Se produce o mișcare. „Comanda la mine !“ Plutonierul-șef al fanfarei dă semnalul pentru

Imnul de stat. Dincolo de zid se aud țipetele și plinsetele femeilor. Pe cuvîntul meu de onoare că prin fața noastră trece în pas încet de defilare simbolul. Nu se poate să nu mă credeți că acest simbol este Kio ! Chiar Kio, purtînd o vetustă uniformă de locotenent : tunică albastru-închis, pantaloni gri, reverurile roșii, chipiul turtit — așa cum se purta în una mie opt sute șaptezeci — și, în plus, un dragon al cărui ciucure arată ca o coadă de cal ! Bătrînul ofițer mărșăluiește cu „capul la dreapta“, de parcă ar da onorul. Sîntem toți puțin nervoși — și eu latru ca un cîine. Mult mai tîrziu, mi s-a povestit că „simbolul“ se prezenta zilnic în cancelaria regimentului, cerșind permisiunea de a pleca pe front cu următoarele formațiuni de rezervă. În cele din urmă i s-a interzis purtarea uniformei, și paza de la poartă nu i-a mai dat voie să intre.

Faltin încheie fraza :

— Și apoi a murit.

— Cînd ?

Atotștiutorul preciză :

— La 3 noiembrie 1914.

Sebastian se uită încordat în curtea cazărării. Kio nu era de văzut. Dar în urechile lui Sebastian răsunau pașii de defilare : un, doi, un, doi ! Pentru a doua oară în cursul zilei de azi îl amenința criza. Ceva parcă se apropia odată cu pașii lui Kio.

Cînd au ajuns pe Podul cu lanțuri, Sebastian avu impresia că încă se mai simte același miros de catran cu odinioară. Pe loc își dădu seama că acel „ceva“ însemna sfîrșitul lui, o moarte subită în urma unui atac de cord ! Se prinse cu mîna de balustrada podului. Era convins că nu va mai fi în stare să facă o sută de pași.

Treceau acum printr-o piață largă. Ritmul pașilor militărești rămăsese în urmă. Părea că răsună înfundat și în depărtare.

Ressl le atrase atenția asupra unei clădiri mari, ornată cu reclame luminoase verzi, roșii, albastre, ca un grotesc pom de Crăciun :

— Trocadero ! Altădată, aici era localul Gran Canon ! Mai țineți minte ?

— De mult a trecut în proprietatea societății pe acțiuni Vita.

Era completarea lui Faltin, care dădu chiar și suma la care se vînduse.

Sebastian se lupta cu un gînd care-l frămînta : cum este posibil să se spună că Trocadero ar fi fost înainte Gran Canon ? Doar nu se poate spune nici că Adler din școală și Adler de acum sînt una și aceeași persoană.

Prin ușa turnantă a localului de plăceri, oamenii intrau și ieșeau neîntrerupt. Femei în toalete de culoare deschisă și cu picioare cu pielea albă străluceau ca niște mari surse de lumină mată. Atmosfera nopții fremăta de risetele lor, de mișcările lor, de undele parfumurilor lor. Obrazul rotund de adolescent al lui Ressler exprima un neastîmpăr. Adulmecînd aerul, spuse :

— Ce părere aveți ? Intrăm ?

Se putea vedea la el că nu ar vrea să lase să treacă nefolosită vacanța conjugală din seara aceea.

Sebastian se străduia să-și imagineze cum va arăta această piață spațioasă după ce noctambulii vor fi părăsit localul și se va etala acolo un tîrg de fructe și legume. Continuă să tacă, stînd bățos ca un par.

Ressler îl prinse de umăr :

— Și tu erai odată un vizitator familiar al lui Gran Canon.

Poate că în momentul acela Sebastian s-ar fi lăsat înduplecat să intre, dacă nu și-ar fi aruncat privirea spre cealaltă latură a pieții, unde îl zări trecînd, cu trupul înalt și fața sumbră, pe Komarek. Acesta îi salută politicos, chiar aplecîndu-se adînc, desenînd concomitent un gest larg cu pălăria.

Grupul intră prin ușa turnantă, crezînd că judecătorul de instrucție îi urmează.

Sebastian însă traversă piața cu pași mari. Pentru el, agapa absolvenților luase sfîrșit.

III

De mult trecuse de miezul nopții când Sebastian, ajuns acasă, se așază la masa de lucru din biroul său. Ii trecuseră oboseala și starea de anxietate asemănătoare unei intoxicații grele, care îl încercaseră de două ori în timpul acelei seri. Le luase locul o acută stare de trezie, o limpezime a creierului și o curioasă febrilitate de a scrie cu totul necunoscută lui... E adevărat, în fragedă copilărie și chiar și după aceea, cam pînă pe la vîrsta de douăzeci de ani, a scris poezii, povestiri, a încropit o piesă într-un act. Concluzia despre toate acestea o trăsese singur mai de mult : manie a verbozității și dorință de a ieși în evidență.

Era destul de deștept ca de fiecare dată să suporte conștient aceeași decepție, văzînd cum cuvîntul își bate joc de el și se preface, trecînd prin pana lui, în cu totul altceva decît voise el să spună. Cuvîntul semăna cu un cal în plin galop condus de un călăreț neîndemînic, care trage din hățuri, se căznește, folosește toate mijloacele, căci vrea să se desprindă din cavalcadă și să pornească pe un drum al lui. Calul joacă puțin în bustru, pentru ca, apoi, fără să se închisească de comanda călărețului, să se realătore celorlalți cai. Tot astfel obișnuia să i se întîmple și lui Sebastian în timpul încercărilor sale poetice. Cuvîntul se alătura unei cohorte de vorbe, de fraze, toate spuse de mii de ori și arhicunoscute. Și el știa acest lucru.

Azi și acum însă, se petrece un lucru cu totul nou, nu mai este vorba de scriitură și nici de cuvinte, nici măcar de confesiune sau de justificare. Este un impuls

febril, o nemăsurată pasiune ce-l ținutiese pe Sebastian la masa de lucru și îi ordonă să trezească la viață și să aștearnă pe hîrtie un capitol din viața sa. Viața trecută cere să fie *prezentă*, să irumpă în încăpere, nu de dragul lui Sebastian, și nici al lui Adler, ci pentru ea însăși.

Numai spațiul înconjurător s-a schimbat, perioada respectivă de viață a rămas la fel de vie. Omul era sub stăpînirea ei. Sebastian abia de-și dădea seama că a început să scrie. Nici măcar nu scria, ci stenografia cu o grabă de parcă era gonit de la spate. Pînă și stenograma zbura pe hîrtie, plină de semne și abrevieri arbitrare inventate în viteză.

Și el continua să scrie. Și era convins că scrie.

Lucrurile au început cu exilarea mea din Viena de către tatăl meu. Este absolut cert că tata nu era ceea ce se numește un jurist anchilozat, nu era un om care gîndea în paragrafe, fără vederi mai largi. Datorită felului cum cînta la pian, era foarte agreat în societate. Încă tînăr, își cîștigase merite speciale în întemeierea Societății Richard Wagner. Va rămîne pentru mine veșnic o enigmă cum de un om ca el, a cărui principală însușire era simțul impecabil pentru formă, s-a putut pasiona pentru o muzică fastuoasă.

Într-o singură privință nu înțelegea de glumă. Și tocmai în această privință am dat eu greș.

Tatăl meu ura orice fel de înfrîngere. Învinsul nu-i inspira nicicînd milă, doar un dispreț rece. Nu putea concepe ca un om să ajungă sub limita mediocrității, neizbutind să se mențină nici măcar la nivelul accesibil mulțimii oamenilor de rînd. Acest bărbat atît de înțelept, ba în unele domenii chiar genial — cel puțin așa mi se părea la timpul său — a suferit de pe urma faptului că eu n-am putut termina clasa a cincea a Gimnaziului scoțian decît cu mari eforturi, că am obținut un calificativ catastrofal la o disciplină, iar la toate celelalte doar nota suficient. Arăta realmente stingherit de un fiu care dăduse dovadă de o sîrguință, un talent și o atenție atît de reduse, încît, „cu toate modestele cerințe ale școlii moderne“, nu numai că n-a

fost în stare să depășească, dar nici măcar să atingă rezultatele masei de elevi mediocri. Nu mă socotea un băiețandru, un copil încă neformat, care, în pofida peripețiilor sale școlare, ar mai putea ajunge ceva în viață. În general, pentru el nu exista diferență între bărbat matur și copil. Niciodată nu m-a tratat cu superioritatea ironică a adulților. Nu mă dojenea, nu-mi făcea scene, mă lăsa numai să simt că îi repugnă să stea la aceeași masă cu o ființă inferioară, care nu făcea cinste numelui de Sebastian von Portorosso.

În fond însă, pe el îl rodea în sinea sa cu totul altceva. Firea lui fusese de celibatar, dar, spre neșansa lui, soarta a vrut să aibă un fiu. Și firea mea este de celibatar, și eu aș fi iubit tot atât de puțin un fiu — dacă aș fi avut — pe cât m-a iubit tata pe mine. (La mine lucrurile merg pînă într-acolo, încît nici măcar nu știu dacă nu cumva am avut un copil cu femeia care a fugit pînă în Argentina din cauza indifferenței mele !) De cînd pot eu să-mi amintesc de copilăria mea, tata trăia despărțit de mama. Ea a murit cînd aveam eu șase ani. Existența mea îl călca pe nervi. Această stare s-ar putea să fi fost legată de orgoliul patologic de care suferea, un orgoliu care putea merge pînă la silă de oameni. Din orgoliu, de pildă, evita pe cît îi era posibil apropierea altor trupuri omenеști. Cînd intrau subalterni la el, niciodată nu le întindea mîna. Pînă și sensibilitatea sa olfactivă — în timpul conversațiilor ținea capul întors într-o parte — nu era altceva decît un orgoliu nelimitat. Un fiu adolescent este întotdeauna un fel de caricatură a tatălui. Orgoliul lui suferea pentru că atunci cînd se uita la mine i se părea că se uită într-o oglindă. Cel puțin așa văd eu lucrurile astăzi.

După vacanța mare, petrecută de mine aproape exclusiv învățînd, am fost trimis în acest oraș pentru a-mi da corijența și a mă transfera la un alt liceu. Și aici continui să trăiesc de douăzeci și șapte de ani. Aici mi-a fost dat să văd și prăbușirea vechiului imperiu și nașterea noii Republici. Aici m-am împămîntenit, aici am devenit funcționar de stat. Toate acestea n-au nici o importanță.

Anii tinereții mi i-am trăit în casa a două femei, surorile tatălui. Ambelor, Aurelie, văduvă, și Elisabeth, necăsătorită, le datorez cea mai gingașă amintire din viața mea. În casa lor, eu eram bărbatul. Nu-mi cereau nimic. Ele nu mă creșteau, mă iubeau. Erau geloase una pe cealaltă. Luîndu-se la întrecere, îmi măguleau vanitatea.

Și astăzi mai trec zilnic prin fața casei mătușii Aurelie, a acestei vechi clădiri, a porții din care mă mai izbește, ca pe vremuri, mirosul de aer închis pe care-l simțeam în tinerețe. Dar eu nu văd casa, pentru mine și-a pierdut în întregime semnificația, precum și-au pierdut-o și orașul în care am un serviciu, ca și, poate, întreaga mea existență, pe lângă care trec tot așa ca prin fața acelei porți: foarte puțin grăbit și cu țigara în gură...

A fost o inadmisibilă greșeală că m-am lăsat convins de Burda, apărînd la această deprimantă adunare de fantome. În nici un caz nu vreau să afirm că aș fi fost deplasat în cadrul acestei întruniri, am fost doar una din cele mai sinistre stafilii dintre stafiile de acolo. De ce era nevoie să trec prin această stare? La ce bun să mă fi ales cu stomacul deranjat și cu creierul tulburat de pe urma unei asemenea seri? Ce rost a avut toată maimuțarea chinuitoare, la ce bun să vrei să te simți din nou în fața startului, cînd de fapt întrecerea s-a încheiat de mult?

Am patruzeci și trei de ani. Dacă nu respect regimul alimentar, zac treaz toată noaptea. Cordul meu nu mai face multe parale. De fapt, n-am vorbit cu nici un doctor, dar o simt eu singur. Îmi pierd răsufierea cînd urc scările, cînd fac o mișcare prea rapidă. Jena discretă din brațul stîng mă face să mă gîndesc că sînt un candidat la arteroscleroză. De pe urma acestei boli a murit și tatăl meu la vîrsta de cincizeci și trei de ani, și eu nu numai că i-am moștenit trăsăturile fizice, dar, pe lângă aceasta, sînt un fumător pasionat și incorrigibil. Senzația de strînsoare la inimă din seara aceasta, anxietatea de care sufăr nu sînt decît prevestirea unui sfîrșit timpuriu și subit. De ce nu consult un medic? Să-mi amărăsc restul de viață aflînd adevărul?

Arăt destul de bine, deloc bătrîn, poate chiar mai bine decît în tinerețe, deoarece acum îi acord mai multă atenție și îi consacrîu mai mulți bani înfățișării mele exterioare. Trăind fără obligații și complicații — am moștenit averea mătușilor mele —, îmi vine ușor să fiu bine îmbrăcat și să întretin un apartament frumușel.

Cînd aveam douăzeci de ani, femeile îmi zîmbeau rar pe stradă. Acum, situația s-a schimbat. Întîlnesc multe priviri stăruitoare, întrebătoare, promițătoare. Nu mai sînt timid. Dacă aș vrea, aș putea să *am* femei, și nu dintre cele mai obișnuite, ci doamne cu rang, doamne despre care nimeni nu ar bănuî... Dar eu nu mă îndrăgostesc. Nu mă las prins. Mă obligă prudența să-mi cruț cordul, ale cărui bătăi aritmice mă neliniștesc în timpul nopții.

Dacă se întîmplă să-mi iau pulsul în timpul vreunei ședințe, colegii îmi spun că sînt ipohondru. Fie ! Sînt un ipohondru ! La ce-mi folosește epitetul, dacă nopți la rînd îmi imaginez moartea și cum voi muri ?

De altfel, sînt pe deplin conștient că atît pentru omenire cît și pentru mine personal este absolut egal dacă eu voi mai parcurge drumul între casă și tribunal de cinci mii de ori, de șapte sute de ori, sau de numai treizeci și opt de ori. E drept că omenirii și mie personal ne este complet indiferent acest lucru, totuși mie mi-ar da un teribil de agreabil și inefabil sentiment de liniște, dacă aș fi sigur că mai am în fața mea timpul să fac acest drum de mai mult de cinci mii de ori.

Este un drum oarecum plicticos ce trece prin cinci străduțe și două artere mai mari. Parcurgerea lui ia o jumătate de oră, și de obicei îl fac pe jos. Nu pot să tăgăduiesc că această deplasare face parte din principalele evenimente ale programului meu zilnic, deși eu sînt un om care mă interesez extrem de puțin de lumea înconjurătoare și fac acest drum agale, abătut, într-o stare de somnolență.

Nu-mi doresc altceva decît ca lucrurile să rămînă așa cum sînt. Eu sînt structurat ca un om al habitudinii și nu agreez nici o inovație. Mă trec fiori numai la gîndul unei schimbări în serviciul meu, al unei

avansări, pe care pînă acum am izbutit s-o evit. Cel mai mult m-ar deranja un nou birou în care ar urma să mă mut.

De aceea, a și însemnat o impardonabilă lipsă de prudență acceptarea de a-mi petrece seara cu oameni pe care i-am crezut de mult uitați. Reflectînd mai adînc, mă întreb dacă aș fi putut ocoli această greșeală ? Nu. *Trebuie* să vorbesc despre ceea ce am spus acolo.

Oricît de ridicol și exagerat ar suna, recunosc că întîlnirea cu Adler a introdus în viața mea un factor nou, care mă depășește. Încă nici nu realizez cu exactitate în ce constă și cum îi voi face față.

Din multele întrebări care mă apasă, iată numai două, superficiale :

Trebuie să mă las recunoscut de Adler ?

Cum să împac îndatorirea mea de judecător de instrucție cu îndatorirea mea de om, aceasta din urmă fiind oricum o îndatorire cu totul deosebită, din cale afară de complicată ?

Mă uimește cu ce repeziciune gonesc pe hîrtie semnele mele stenografice. Nu eu sînt cel care gîndește, nu eu, cel care scrie. Cuvintele sînt smulse din mine de forța unui sentiment complet necunoscut. O penibilă senzație de neplăcere mă face să-mi încheștez dinții, gîndindu-mă la ziua de luni ce vine. Fruntea mi se umple de broboane, și corpul mă frige de parcă ar ieși dintr-un ghețar.

Aveam șaisprezece ani atunci cînd am fost introdus în clasa a VI-a a liceului Sankt Nikolaus și prezentat colegilor de către profesorul Kio. Îmi mai vin în minte vorbele pe care mi le-a adresat, în maniera lui specifică de a vorbi, înainte de a intra în clasă :

— Ați fost pînă acum un nomad, ați trecut prin mai multe școli. Dați-vă silința să deveniți sedentar aici. Nu este ușor.

Și n-a fost ușor.

Oricine a trecut prin ceva similar știe cît de dificilă este o asemenea clipă. Așezat în bancă, ești scrutat de priviri pline de curiozitate, dar și de dispreț, copleșit de o supraforță potrivnică, atitudini pe care bietul intrus trebuie mai întîi să le perceapă și cărora apoi

să li se integreze. Mă uitam fix la tablă și mimam indiferență. Simțeam cu toată ființa mea impresia proastă pe care o făcusem. Fusesem pecetluit. Căci un elev, care, încărcat cu un examen de corigență, schimbă școala și orașul, este oarecum în rolul unuia ce a ispășit o condamnare. Mă legănasem cu iluzia că a veni din capitală înseamnă, în fața liceenilor unei reședințe de land, să etalezi maniere mai distinse și o anumită experiență de viață. Fusesse o autoamăgire. A trebuit să recunosc destul de repede că cei de la Sankt Nikolaus erau mai citiți și aveau mai multe cunoștințe decât cei de la Gimnaziul scoțian din Viena. Eram în fața unei superiorități noi pentru mine, ceea ce nu intrase în socotelile mele.

Dirigintele clasei mi-a indicat locul din banca a treia din șirul din dreapta. Vecinul meu de bancă era Burda. În spatele meu stătea Faltin, în față, Bland, cel care a căzut în război.

Adler își avea locul în banca întâi din șirul din stînga, la marginea dinspre culoarul dintre bănci, unde profesorii obișnuiesc să măsoare clasa în sus și în jos în timp ce predau. Colegul acesta a fost primul asupra căruia mi s-a oprit privirea. La început nu mi-a plăcut deloc, exteriorul său m-a iritat. În general am eu această slăbiciune de a mă lăsa indispus de figura și statura unor oameni, chiar înainte de a-i cunoaște. Se întâmplă ca, ulterior, aceiași oameni să-mi devină foarte simpatici.

În primele zile cel mai mult m-a atras Fritz Ressler. Ce-i drept, era puțin grăsan, dar arăta ca un băiat blond foarte drăguț, care găsea întotdeauna un motiv de rîs, purta lenjerie de mătase și aducea la școală, în fiecare zi, obiecte noi care făceau impresie asupra mea : stilouri, tabachere, ceasuri, toate din aur... El nu căra cărțile, ca noi toți, într-o curea de piele, ci într-o servietă luxoasă, care îmi stîrnea de asemenea admirația. El a fost primul care mi-a vorbit. Mi se părea cel mai apropiat în acea ambianță. N-aș putea spune de ce, dar făptura lui candidă și ahtiată după plăceri îmi amintea de viața pe care o cunoscusem în orașul meu natal.

Adler, dimpotrivă, era o ființă care îți lăsa impresia că are un defect corporal. În costumul lui în carouri — unicul costum ! — părea să se ascundă ceva diform, ceva îmbătrînit înainte de vreme. În realitate el nu era nici pe departe cel mai scund din clasă, avea înălțimea mea, căci la gimnastică stăteam unul lângă celălalt, în aceeași grupă.

Dar cu siguranță că, dintre noi toți, el avea capul cel mai mare, acoperit de un păr roșu-deschis, un craniu bombat deasupra unei frunți neverosimil de proeminente, care avea tendința de a se umple de pete roșii atunci cînd se enerva. Adler era foarte miop și purta ochelari cu lentile groase. Obrazul său exprima o absență patetică de spirit, uneori o imobilitate solemnă, pe care o putea păstra nealterată timp de o jumătate de oră.

Această imobilitate se putea condensa instantaneu ca o furtună și descărca apoi într-un rînjat, într-un hohot de ris, într-o remarcă lapidară care aveau asupra mea efectul unui slab șoc electric.

Mă verific : și astăzi, în biroul meu, am simțit același șoc electric care m-a făcut să-l recunosc pe Adler. Cînd a pronunțat cuvintele „prima oară pe cînd eram încă în liceu“, am avut senzația că din ființa lui scapără o scînteie. E uluitor : înainte, nimic nu mă făcuse să-mi amintesc de el. Și totuși, erau chipul *lui*, vocea *lui*, maniera *lui* de a vorbi. Izbucnirea unei forțe din adînc și prăbușirea rapidă ce i-a urmat i-au rămas aceleași ca odinioară.

Adler se număra printre cei mai buni elevi cînd am ajuns eu la liceul Sankt Nikolaus. Deși Kio susținea că ar fi leneș și că nu s-ar pregăti niciodată, de obicei lucrările lui scrise nu conțineau greșeli, iar răspunsurile lui mergeau la esență, chiar dacă nu ajungea la ele pe căi prescrise, ci personale. Din acest punct de vedere era exact opusul premiantului Fischer, care prindea mai puțin conținutul materiilor, dar reținea ușor forma școlărească a acestora, pe care o repeta păsărește cu promptitudine.

Răspunsurile lui Adler erau greoaie, parcă le dădea trezit din somn. Ceea ce spunea și felul cum spunea se deosebeau de șablonul uzual, astfel că Fischer și acei dintre profesori care erau pedanți se simțeau în mod vizibil incomodați în rutina lor. Ca în orice profesie, și în școală există o muzică a convenționalului. În scopul ocrotirii ei este luat drept model acela care își ascute auzul pentru receptarea fidelă a armoniei ei și o minuieste apoi cu sfințenie. La fel mi se întâmplă și mie astăzi, în munca mea. Mă enervez când întâlnesc întorsături de expresii neuzuale în stilul juridic obișnuit. Unde am ajunge, dacă le-am accepta? Ca păzitori ai ordinii ce sîntem, se cuvine să fim solidari și să ne ferim de incursiunea în imperiul nostru a unor exemple originale care disprețuiesc formele.

Dirigintele clasei, Kio, nu încuviința originalitatea lui Adler, chiar dacă, în sinea lui, manifesta o înțelegere tainic-binevoitoare. Drept pedeapsă, l-a poreclit „filozoful“ și, foarte des, îl striga în clasă, ironic, cu numele de Seneca sau Cartesius.

Cînd am intrat eu în clasa lor, Adler se bucura de un respect necontestat printre elevi. Nici unuia dintre colegi nu-i trecea prin cap că Adler ar avea ceva comic în felul lui de a fi. Și eu stăteam sub influența acestei prețuirii. Doar uneori, cînd se întâmpla să privească fix sau să scoată răspunsurile sale bine gîndite și rostite bîlbîit, simțeam ca un gîdilă care mă îmbie la rîs, dar mi-l reprimam repede.

Pe atunci, toți eram unanimi în a crede că adolescentul cu părul roșu va ajunge un om mare pentru care omenirea va fi recunoscătoare clasei. „Toți“ însemna, firește, o minoritate spirituală, dar minoritatea aceasta dădea tonul în clasă.

Majoritatea băieților erau fascinați de sport și au întemeiat un club de fotbal. Minoritatea obișnuia să trateze sportivii ca pe o castă inferioară. Îmi mai aduc clar aminte ce impresie de „noblețe“ a făcut asupra mea gestul așa-zisilor spirituali (cei mai mulți dintre ei erau și cei bogați) de a face cadou celeilalte părți o cameră de minge de fotbal. Inițiatorul acestui dar fusese Adler. În timpul recreațiilor Adler se plimba de unul

singur sau cu vreunul dintre admiratorii săi. Camera mingii de fotbal lăsa să se vadă, că în ciuda solitudinii sale, se pricepe să exercite o influență de conducător.

Ca nou-venit, am avut la început o situație grea în mijlocul acelei societăți unde se vorbea un alt dialect decât cel folosit de mine și ai cărei membri aveau în spate o altă copilărie. Se mai adăuga faptul că fruntașii ei posedau un nivel de instruire care mă punea foarte des într-o situație periculoasă.

N-a trecut mult și m-am demascat ca un elev slab. Pentru noii mei colegi n-ar fi contat, dacă, deși elev slab, aș fi avut în mine ceva interesant, ceva neglijent-spiritual. Dar eu nu dădeam decât răspunsuri stângace.

Mă pîndea o prăbușire fără glorie. Nu lipsea mult ca să decad în categoria sportivilor sau chiar în cea a înlăturaților, a lumpenproletarilor, în care era încadrat Komarek, dacă nu mi-ar fi venit în ajutor prestigiul tatălui meu și dacă destinul meu nu ar fi fost radical schimbat de o convorbire pe care am avut-o cu vecinul meu de bancă, Burda.

Era îndeobște recunoscut printre elevi că Adler este un poet talentat și un gînditor, că scrie piese de teatru și articole filozofice. Aleșii ce-i cunoșteau creațiile vorbeau despre ele cu admirație și numai în șoaptă, ca și cum ar fi fost niște secrete de preț. Burda mi-a mărturisit într-o zi — poate pentru a-mi arăta o favoare, poate numai pentru a se lăuda în fața unui coleg nou cu colegul important pe care-l are — că Adler a terminat tocmai o nouă lucrare dramatică, urmînd s-o citească în curînd acasă la Bland.

Am înregistrat știrea și am replicat cu calm și indiferență — în vreme ce o ambiție necunoscută îmi ațîța nervii — că nu mă interesează piesa lui Adler, cu atît mai mult cu cît eu însumi scriu și am scris așa ceva.

Nu am mințit, spunînd aceasta. Compusesem ceva versuri fără a aprecia prea mult asemenea naivități și cu atît mai mult fără a le arăta cuiva.

Admiratorul lui Adler, Burda, mi-a spus cu un ton de sus :

— Tu ? ! Tu scrii poezii ? !

A urmat minciuna mea :

— Poeziile mele au fost publicate în numărul de duminică al gazetei „Zeit“ din Viena.

N-a fost o minciună premeditată, ci o inspirație de moment. Cu o lovitură am devenit mai mult decât un elev admirat doar printre elevi, căci se înțelegea de la sine că oameni serioși încuviințaseră tipărirea operei mele. Am simțit în ochii lui Burda un imbold care mă stârnea să merg înainte. Credul cum era, nu mi-a cerut nici o dovadă a celor spuse cu atîta lăudăroșenie. Inima lui de patriot al clasei era predispusă oricînd la admirarea unui coleg.

Cînd am ieșit din clasă după sunetul clopoțelului de la prînz, m-a oprit Adler. A urmat cea dintîi convorbire mai lungă între noi. Mă privea cu ochii săi ușor inflamați :

— Așadar, ești poet ?

Am fost cuprins de o nespusă neliniște. Mi-am revenit repede și, deodată, am simțit că-mi vine să-l strîng de gît pe cel din fața mea sau să izbucnesc într-un hohot de rîs nestăvilit. El continua să-mi pună întrebări :

— Îți trimiți poeziile la redacțiile ziarelor. De ce faci asta ?

Laș, am început să-mi diluez minciuna :

— Nu cu numele meu. Folosesc un pseudonim.

Adler nu se lăsă indus în eroare :

— De ce o faci ? Fără îndoială că nu sînt lucrări desăvîrșite... Sîntem încă prea tineri !

Felul lui de a-mi vorbi nu suna a jignire, ultima propozițiune, care mă situa la egal cu el, fusese rostită cu amabilitate. Eu însă aș fi fost în stare să plîng, să urlu pentru că acest băiat cu cap de hidrocefal și cu ochi care nu se opresc din clipit mi se dovedea superior. Minciuna mea nu prinsese la el. Îi opusese simțul lui infailibil al adevărului, care îl făcea să nu se gîndească la succes, ci numai la adevărata valoare a unei creații.

În cursul carierei mele școlare de pînă atunci trecusem cu ușurință și apatie prin umilințele provocate de insuccesele mele. Pentru prima oară, în clipa aceea, am devenit conștient de inferioritatea mea în raport cu ceilalți. În timpul acelei scurte discuții care m-a pus la punct, devenisem eu însumi. Abia acum ajunsese

insuportabilul realmente de nesuportat. Am început să fiu posedat din ce în ce mai mult de dorința de a-l depăși și de a-l înfrînge tocmai pe el, pe acest băiat cu părul roșu, a cărui înfățișare mă ațîța. Are dreptul cineva să-mi fie superior ? Aș putea să spun că în momentul acela s-a deșteptat în mine caracterul tatălui meu.

Bland și Burda m-au invitat protocolar, în ziua următoare, la lectura operei lui Adler.

Bland juca un rol de seamă în grupa intelectuală atât de activă din clasa noastră. Era fiul unui deputat. Avea la dispoziția lui o cameră situată în afara apartamentului părinților și, de aceea, deosebit de potrivită pentru întruniri. Prieten intim al lui Adler, era de departe cel mai cultivat dintre noi toți ; colecționa cărți, așa că noi puteam găsi la el chiar și lucrări de Nietzsche, Herbart, Mach și de scriitori contemporani. Pentru el, cărțile erau ceva sfînt. Trebuia să vezi cum le lua în mînă. Niciodată nu împrumuta o carte. Eram obligați să citim în camera sa. Trăia prin ele, iubea prin ele. Cînd, la un moment dat, a avut o legătură amoroasă cu o femeie măritată, s-a trezit total inhibat de complexitatea problemelor cvasi-similare situației sale pe care i le inculcase lectura atîtor cărți. Era un om de o finețe și de o moralitate fără cusur. A plecat în război pentru că era un dușman al războiului și a căzut pe front. Așa-i dictase etica sa neînduplecată.

Ne-am adunat în camera lui Bland după terminarea cursurilor, în jur de orele patru ; topografia camerei mi-a rămas atît de vie în memorie, încît o mai visez din cînd în cînd. Stăteam la marginea patului, între Faltin și Burda. Schulhof se trîntise pe canapea. Grăsă-nul Ressler își schimba mereu locul. Toate îi erau incomode. Pe bietul Bland îl văd și acum șezînd pe biroul său supraîncărcat de cărți. Adler însă își trăsesese scaunul lîngă ușa cu geam, în cameră fiind o lumină slabă.

Eroul tragediei era vestitul împărat Frederic al II-lea de Hohenstaufen. Adler îl concepuse ca pe un liber-cugetător faustian din Evul mediu. Lucrarea m-a impresionat atît de profund, încît scena finală, chiar versuri întregi din piesă mi-au rămas întipărite în minte :

În palatul său din Sicilia, împăratul zace pe patul de moarte. Cei fideli lui se roagă pentru mîntuirea sufletului său, în timp ce el însuși îngaimă imprecății sacadate împotriva lui Dumnezeu. Este așteptat cardinalul, legatul papei, pentru a izbăvi sufletul necredinciosului de flăcările iadului. Sosește trimisul papei. Aduce cu el sacramentul spre a-l înmîna împăratului, dacă își reneagă erezia, dar, totodată, și bula de excomunicare spre a-l arunca în veșnica afurisenie, dacă înverșunarea lui nu se lasă frîntă. Are loc o scenă încordată între cardinal și împărat, rămas inflexibil în necredința sa. Cavalerii și doamnele de la Curte îl imploră pe muribund să nu respingă mîntuirea. Zadarnic ! Prelatul, îndurerat, e pe punctul de a rosti blestemul, cînd Frederic, într-o stare de extaz, își înalță capul și șoptește : „Acum, acum văd adevărul...“ Un strigăt de satisfacție ! Toate privirile sînt ațintite spre buzele prin care trece horcăitul împăratului, pentru a auzi cuvîntul de căință. Cardinalul se apleacă deasupra lui și spune Credo-ul, cerînd împăratului să-l repete. Frederic însă îl împinge deoparte pe legat cu ultimele sale puteri și strigă : „Dumnezeu este...“ Și la mijlocul frazei, se prăbușește și-și dă sufletul. Nedezlegată rămîne eterna taină care i s-a arătat în clipa morții.

Și acum, cînd evoc desfășurarea scenei, sînt cutremurat. Fără îndoială, era compoziția unui adolescent de șaisprezece ani, plină de analogii, exagerări, lacune în privința experienței de viață. Dar în ceasul acela și în tragedia aceea am înțeles eu pentru întîia oară ceea ce te poate emoționa în orice operă de artă făurită de om. Adler zămislea făpturi omenești, le dirija destinele și nu le lăsa la voia întîmplării, le îndruma conștient, după un anumit plan, pînă la deznodămînt. Și cît de profund, cît de firesc, cît de limpede era modul în care o făcea și citea ! Nu și-a ridicat nici o singură dată privirea spre auditori. Descopeream în capul lui exagerat de mare cu părul roșu devenirea unei frumuseți înălțătoare. În timp ce citea, se revărsa asupra lui o frumusețe spirituală ce radia grație.

Dacă am fost vreodată gata să renunț la eul meu și să cer cuiva superior mie protecție binecuvîntată, atunci,

în după-amiaza aceea, eram gata pentru un asemenea act. Mă aflam la răspîntia de drumuri pomenită de poet :

„Iubirea este singura modalitate de a te apăra în fața superiorității celui alt“.

Numai de n-ar fi fost tocmai Adler cel ce stătea acolo cu ținuta lui rigidă caracteristică, cu privirea lui mioapă încă scufundată în caiet și după terminarea lecturii.

Oricît eram de fascinat, mă cuprinse din nou întrucîtva pofta de rîs, văzîndu-l cum dă timid din mîini în cursul lecturii.

Lui Schulhof i-a displicut felul monoton de a citi al lui Adler. Vrînd să facă pe cunoscătorul, începu să recite anumite pasaje din manuscris. Țipa și dorea să se evidențieze. Fără să spună o vorbă, Bland îi smulse caietul din mîini.

Mă dădui bătut. Mîndria mea amuți. Nu voi izbuti niciodată să scriu așa ceva. Orice luare la întrecere cu el ar fi însemnat o blasfemie. Și totuși, oricît de greu mi-ar fi să mărturisesc acum adevărul, trebuie să spun că în străfundul sufletului meu cocea un asemenea gînd. Nu era invidie. Nu m-am surprins vreodată invidiînd pe cineva. Dacă ar fi fost vorba de altcineva, m-aș fi bucurat, poate, de gloria lui. Pe un altul, poate, l-aș fi admirat. Lui Adler nu-i doream gloria. Îl uram oare ? Jur, acum, că n-a fost moment în viața noastră în care să-l urăsc pe Adler. Dar superioritatea sa, tocmai a sa, nu o suportam.

De ce ? Explicațiile ulterioare devin puțin plauzibile. Încerc să fiu cît mai sincer posibil cu mine însumi. Opoziția mea să fi fost, oare, provocată de faptul că vedeam în Adler evreul, așadar rasa de la care acceptăm cu plăcere totul, în afară de superioritate ?

După ce am discutat ore în șir despre lucrare și personajele ei, s-a stabilit pentru a doua zi o nouă întîlnire în odaia lui Bland, la care urma să debutez eu cu poeziile mele.

M-am întors acasă invadat de teamă și prost dispus.

Ce se va întâmpla ? Aveam scrise câteva poezii, dar, după ce cunoscusem textul tragediei scris de Adler, mi-era silă de ele, apărîndu-mi întru totul vane și nereușite. Mă lăsasem ademenit pe un teren primejdios pe care nu puteam întîlni decît rușinea, contribuind, în schimb, ca autorul lui „Frederic al II-lea“ să repurteze o nouă izbîndă.

Am recitat toate stupidele mele ticluiri găsite în sertarul biroului, toate imaginile strîmbe, sentimentele mincinoase și gîndurile false, furate, cărora rima le dădea expresie cu multă ușurință. Venise momentul să culeg roadele lăudăroșeniei mele.

Nu puteam și nu voiam să dau înapoi. Era exclus să supun versurile mele penibile auzului fin al lui Adler și al adepților săi !

Fără să mai pierd timpul, m-am hotărît să intru în biblioteca mătușilor mele.

Cît de neînchipuit de lesne mi-a venit atunci să mint și să comit o înșelăciune ! Nu-mi amintesc să fi simțit nici urmă de reticență interioară. Sînt convins că și astăzi, în caz de nevoie, n-aș pregeta cu nimic mai mult să comit o incorectitudine. Aici ar trebui căutată și pricina poziției mele neferme față de inculpații cu care am de-a face. Conștiința oscilantă a propriei mele moralități se refugiază într-un comportament uman afabil, care nu-i refuză nici unui delincvent apelativul de „domnule“. Dezgustător ! Cît de diferit fusese tatăl meu ! Un judecător din cap pînă în picioare ! Oricît de rece și dur va fi fost el, în sufletul său sălășluia sentimentul imposibil de clintit al dreptății. Eu nu sînt înzestrat cu simțul dreptății. De aceea, nu sînt judecător. Sînt prea laș pentru un judecător. Sînt considerat nebun, fiindcă mă feresc să fac parte dintr-un complet de judecată. Nu sînt nebun, este vorba de ceva foarte profund care mă determină să mă feresc. N-am dreptul să devin judecător, un om care împarte dreptatea, trebuie să mor judecător de instrucție.

După o scurtă căutare, am găsit în bibliotecă o carte ce mi s-a părut potrivită. Era opera unui poet revoluționar din perioada anilor 1848, de mult dat uitării, un

volum mucegăit, din care nu mai exista pe pământ un alt exemplar.

Numele autorului era Justus Frey. Nu i-am uitat numele.

Am transcris două poezii, fără să aleg prea mult, căci aveau o formă curgătoare și care suna bine. Una din ele purta titlul : „Ce numiți voi măreț ? !“

Părea a fi scrisă împotriva lui Napoleon sau a cultului pentru comandanții de oști în genere. Mie îmi plăcuse nu spiritul ei pacifist, pentru care n-am avut niciodată înțelegere, ci sonoritatea ei. Mi s-a părut că poezia aceea are și un iz special, tendențios, așa cum se putea intui și în „Frederic“ al lui Adler. S-ar putea ca eu să fi fost influențat de această afinitate. Din multele ei strofe, mi-a rămas în minte una :

„Ce numiți voi măreț ?
O frunte-ncununată de nelegiuri ticăloase,
În jur, prădate, cotropite holde aurii, mănoase,
Răsărite din ale țarinei poale.
Asta numiți voi măreț ?“

Această poezie prezentată de mine fără urmă de șovăire a exercitat asupra lui Schulhof, Faltin și Ressler o impresie covârșitoare. Imediat, Schulhof a învățat pe dinafară câteva strofe.

Bland, consternat, își spuse părerea :

— Are o cadență de parcă nu ar fi scrisă în timpurile noastre.

Și Adler o ascultase cu atenție și admirație :

— Folosești o limbă foarte muzicală. Poate că asta se datorează faptului că ești vienez de origine...

Lăsase impresia că pînă atunci nu reținuse nimic despre mine. Era evident că nu-i venea a crede că aș putea să am talent. După o pauză, mi se adresă din nou :

— Spune-mi, te rog, de unde pînă unde te preocupă pe tine aceste lucruri pe care le-ai mai pus și în versuri ? Război și Napoleon ! ? Nu mi-aș fi închipuit că ar putea să te preocupe asemenea probleme...

Iarăși superioritatea lui, de care mă simțeam urmărit ? Nu ! Cred mai curînd că era vorba de sesizarea strecurării unui neadevăr. Precis că Adler nu se îndoia de autenticitatea poeziei și totuși simțea că ceva nu era în regulă. Mi-a fost dat din nou să realizez cu cîte capete stă deasupra mea acest băiat aparent neînsemnat, dar cu un suflet incoruptibil. Conștiința falsului meu îmi puse un nod în gît.

Plagiatul îmi conferise, în schimb, spontan, o poziție respectată printre colegii mei. Atitudinea lor față de mine se schimbă fundamental. Dacă se întîmpla acum să dau greș sau să debitez ineptii în răspunsurile mele, reacția era cu totul alta decît înainte ; ineptiile mele erau motivate pe loc ca provenind din felul de a fi distrat al unei firi de poet.

Iată cum, mulțumită unui truc necinstit, am crescut în ochii altora și am început să mă simt în voie.

Cele două femei la care locuiam îmi lăsau întreaga libertate. De exemplu, puteam să merg la teatru în orice seară. Foloseam din plin această permisiune. Din perioada aceea am rămas cu pasiunea pentru teatru, care mă împinge și azi uneori să-mi irosesc așa unele seri. De fapt, interesul meu față de actor, cîntăreț, piese de teatru și opere este destul de redus. Scena însăși mă plictisește în cea mai mare măsură. Dar intrarea în sala de spectacol, murmurul mulțimii, cochetăria neangajantă a femeilor, plimbatul din timpul pauzelor, toate acestea exercită asupra mea o excitație încărcată de dorințe, ca și în tinerețe, cînd plăcerile vieții îmi erau inaccesibile încă. Cu un an în urmă, în foaierul unui mic teatru parizian, m-a năpădit cu o forță neobișnuită o asemenea beție de viață. Am părăsit cu pași repezi clădirea, căci beția mea purta gustul amar al regretelor...

Schulhof, Faltin și cu mine ne postam în dreptul casei de bilete cu ore întregi înaintea deschiderii ; era nevoie de o întreagă strategie pentru a obține un loc bun la galerie sau în picioare la parter.

În treaba asta, Faltin era în elementul său. Era informat despre tot. Nu numai că, deși tînăr, ascultase toate operele și văzuse toate piesele de teatru, dar stia

cu de-a amănuntul viața personală a artiștilor, cancanurile din culise. Deși părinții lui erau lipsiți de mijloace materiale, iar el însuși nu avea cine știe ce talent muzical, vară de vară le smulgea acordul de a pleca în pelerinaj la Bayreuth. Faltin simțea o atracție aparte să fie prezent în miezul evenimentelor. Iar aici, în teatrele din orașul nostru, putea să-ți spună numele fiecăruia din doamnele ce ocupau lojile. Deși nu avea un auz muzical ascuțit, făcea întotdeauna aprecieri. Pretindea a ști că tenorul a atacat aria prea jos, că vocea sopranei nu sună ca vibrația unui cristal, ci a unei sticle ordinare. La rîndul său, Schulhof imita toți artiștii și era în stare să recite fragmente întregi din cele mai anoste comedii franțuzești. Parcă-l văd cum stătea pe coridor în dreptul ușii clasei noastre, cum lua sticla de la ceasul de buzunar și și-o punea la ochi drept monoclu și, cu o plecăciune sarcastică în fața lui Faltin, își rostea replica : „Grăbiți-vă, marchize ! Încercați-vă șansa ! Cine știe dacă doamna de Brainville va mai fi altădată în situația de a vă putea primi...” Desele prezențe la spectacolele de teatru mi-au sugerat ideea înființării în clasa noastră a unei asociații dramatice, a unui cerc literar, la care, distribuindu-ne roluri, să interpretăm marile creații ale literaturii.

Idei de felul acesta se iveau în fiecare clasă a șasea de la orice liceu. Dar la noi, la Sankt Nikolaus, eu, străinul, fusesem cel dintîi care formulasem această idee.

Burda a îmbrățișat-o numaidecît și i-a cerut părerea lui Adler, care ne-a convocat din nou în apartamentul lui Bland. Acolo am pus noi — Adler, Bland, Schulhof, Faltin, Ressler și eu — bazele asociației dramatice. Am discutat însuflețit scopul și liniile directoare ale cercului și am stabilit cu precizie formele de organizare, conform cărora urmau să se desfășoare întrunirile noastre.

Adler continua să fie insolit de calm, în timp ce eu fierbeam. Simțeam cum îmi cresc aripi. Am fost admis în rîndurile lor și asimilat. Ca un fluture din gogoase a ieșit un membru util al comunității clasei, înlocuindu-l pe disprețuitul, pe veneticul de pînă ieri. Cît de multe

nădejdi mi-am pus în acel cerc literar ! Era prevăzut ca de două, trei ori pe an să ofere creații deosebite. Ne imaginam că vom ajunge să invităm întreaga clasă, chiar și echipa de fotbal pe care o vom face praf, ba și alte clase, dominînd astfel, în scurtă vreme, întregul liceu Sankt Nikolaus...

Poate că în după amiaza aceea, îmbătat de victorie, am mers prea departe cu înaripatele mele vise. În ceea ce-l privește, Adler își păstrase luciditatea.

Pe drumul către casă am rămas singur cu el. Aceleași străzi pe care le străbat și astăzi, mergînd la tribunal. Continuam să dezvolt fanatic noi amănunte ale activității viitoare a asociației, propunînd drama „Hoții” ca primă piesă de pus în scenă, îndrăznind să fac și distribuția rolurilor și rezervîndu-mi mie rolul lui Franz Moor.

La asta, Adler se opri în loc. Era o seară de iarnă cenușie, mohorîtă. Aveam impresia că tremură în costumul lui subțire. Era palid. Îndreptîndu-și corpul, mi s-a adresat fără a da, poate, atenție cuvintelor :

— În fond, ce urmărești ? Ceri mai mult decît ți se cuvine. Mulțumește-te că ai fost acceptat printre noi și așteaptă să ți se distribuie un rol.

Cu asemenea cuvinte, conducătorul a pus la punct aroganța subalternului care-și permisese să-i periclitizeze autoritatea.

Cuvintele acestea au constituit *vina* lui Adler, mai mult decît atît, i-au pecetluit *soarta*, căci au deșteptat diavolul din mine. Poate fi luat ca neavînd nici un sens, dar eu o bănuiesc, și această bănuială clocotește acum în mine : dacă Adler n-ar fi rostit acea *singură* frază, nu ar fi stat în prezent în fața mea ca un naufragiat.

N-am scos o vorbă. Am fugit. Am ajuns la cină cu o față plînsă, de care mătușile mele s-au speriat. Jignirea, nedreptatea mă atinseseră pînă în măduva oaselor. Cercul literar era doar creația *mea*, prima încercare reușită de a prinde rădăcini într-o lume străină. Am cumpănit dacă n-ar fi cazul să schimb liceul, fie și la mijlocul anului.

În timpul nopții m-a asaltat o pasiune devastatoare și chinuitoare care nu mă mai încercase. Cred că era o sete de răzbunare, căci sînt răzbunător. M-am sculat obosit, dar calmat. Nu mă mai durea rana provocată de afront.

L-am anunțat pe Burda că părăsesc cercul nou creat.

Poziția mea printre colegi era atît de consolidată, încît demisia mea a avut un ecou puternic, aducîndu-mi un plus de considerație. Băieții mă rugau stăruitor să-mi revoc hotărîrea. Am rămas ferm pe poziție : renunțam ușor la o situație subalternă în care fusesem plasat numai pentru că mă cunoșteau doar de cîteva luni. N-aveau decît să primească de la mine drept cadou ideea mea și planul meu de organizare ; oricum, mie și nu altuia îi venise în minte...

Zile la rînd nu s-a mai întîmplat nimic altceva, decît că Burda, Adler și Bland își apropiiau adesea capetele și sușoteau.

La începutul săptămînii următoare, Burda a venit la mine acasă, propunîndu-mi să preiau funcția de secretar al asociației. Bineînțeles, președinte trebuia să fie Adler. Reieșea limpede că, pentru a mă împăca și a mă recîștiga, Bland renunțase la onoarea de a fi secretar, deși el ar fi fost cel mai indicat. Obținusem foarte mult, era o mare cinste și o izbîndă ! Nu m-am mai opus.

Cercul literar a devenit o realitate. Ne întruneam săptămînal și nu numai în camera lui Bland, ci, prin rotație, la fiecare din noi, după posibilități. Activitatea a început cu „Hoții“, așa cum propusesem eu. Nimeni nu mi-a contestat rolul lui Franz, căci Schulhof n-ar fi vrut să renunțe la tînărul erou Karl. Nu ne așezam în jurul mesei, ci umblam gălăgios de-a lungul încăperii, cu cartea în mînă. Adler s-a declarat satisfăcut să preia toate rolurile secundare din text. Ressler, avînd părul de un blond deschis, pielea albă și arătînd durduliu, a fost distribuit în rolurile feminine. Îmi alimentam în mod artificial entuziasmul. Înainte de a ne consacra lui Schiller, am recitat adesea poezii din ineputizabilul Justus Frey. În acele ceasuri, Adler continua să rămînă deose-

bit de reținut. Poate că agitația noastră îi repugna. Avea înfățișarea unui om care trece printr-o metamorfoză corporală. În ceea ce mă privește, evitam să rămân singur cu el.

Cît de lungi, cît de pline pot fi zilele adolescenței !

În timpul lungilor și bogatelor zile de adolescent eram convins că am uitat afrontul net pe care mi-l adusese Adler. Adică, nu mă mai gîndeam la el. Dar în esența ființei mele continuau să lucreze cuvintele arogante, schimbîndu-se într-o forță meschină ce voia să iasă la lumină. Ceea ce se și petrecu pe neașteptate. Și astăzi mi se întîmplă așa : sînt ranchiunos, fără să-mi dau seama. Uluindu-mă și pe mine însumi, din senin țîșnește din mine ceea ce s-a acumulat, adesea timp de ani de zile, în adîncul întunecat al conștiinței mele. De fapt, dacă n-aș fi un ranchiunos, aș mai trage după mine această poveste după atîția ani ?

Trecuseră săptămîni.

Așa cum am mai spus, la gimnastică Adler avea locul lîngă mine. Nici la Viena nu fusesem cotate ca un gimnast slab. Aici, la Sankt Nikolaus, printre atîția intelectuali și șoareci de bibliotecă, am ieșit chiar în evidență. Supraaprecierii preocupărilor spirituale de către o parte din colegii mei și subaprecierii de către ei a gimnasticii li se datora ignorarea lui Adler în orele de gimnastică. Capul disproporționat de mare cu ochelarii cu lentile foarte groase, gîtul subțire, trupul slab fără vlagă (la gimnastică eram în cămașă), picioarele care se mișcau de parcă ar fi fost din plumb, toate acestea nu ofereau o imagine agreabilă pentru ochiul unui gimnast. Nimeni nu zăbovea asupra acestei apariții disonante în cadrul unei activități în care tocmai aptitudinile corpului omenesc contează. Se pare că așa și arată structura fizică a unui om la care precumpănesc preocupările intelectuale. Pînă și militărosul profesor de gimnastică trecea peste asta. Ce putea face ? Așa era construit Adler !

Într-o zi — eram deja în semestrul al doilea al anului școlar —, am fost trimiși la bară pentru a executa exercițiul denumit „foarfeca“. Este un exercițiu simplu,

pe care cu puțină îndeminare îl poate face orice copil. În plină legănare, trebuie să-ți răsucești trupul cu capul în jos și imediat să-ți ridici picioarele ținându-le îndepărtate.

Eu îmi încheiasem exercițiul cu un salt elegant.

Era rîndul lui Adler. Încet, cu pași ezitanți, s-a apropiat de aparat. Capul greu atîrna sub povara gîndurilor sale. Era o imagine bizară. Toți priveam încordați. Se săltă cu multă greutate și rămase atîrnat. Închise ochii, caracteristica lui imobilitate solemnă îi acoperi întregul obraz, gura i se contractă, și, în timp ce bustul îi rămăsese fix, picioarele începură să se bălăbănească într-un mod inimitabil, de parcă erau scăpate din balamale.

Toți în jur stăteau serioși în fața acestei scene.

Și eu aș fi putut, în acea clipă, să-mi înfrîng pofta de rîs, pe care știusem să mi-o stăpînesc de atîtea ori. Dar parcă eram grizat. Mă uitam la cel considerat veșnic superior cum se zbate în mizerabila sa neputință. De data aceasta, acum, *nu voiam* să mă stăpînesc. Un acces diabolic de rîs a țîșnit din gîtlejul meu.

În primul moment, colegii m-au privit nedumeriți.

Apoi, membrii clubului de fotbal, gimnaștii buni, începură și ei să mă secondeze, unul după altul, în rîsul meu, la început cu oarecare reținere, după aceea din ce în ce mai puternic și mai batjocoritor. Și în inimile lor mocnea răzbunarea împotriva supremației spiritului. Diavolul din rîsul meu i-a sugestionat și pe ceilalți. Rîdeau toți. Nici Bland nu s-a mai putut abține. Am impresia că numai Komarek, ființa sălbatică, nu a rîs atunci.

În cele din urmă, profesorul nostru de gimnastică, cu fața acoperită de un rînjel în care se citea o satisfacție răutăcioasă, spuse :

— Adler, să știi că la așa ceva nimeni nu-și poate reține rîsul.

Cuvintele profesorului declanșară o cascadă de risete isterice și terifiante, un țipăt ironic și strident, așa cum numai o clasă de clevi este în stare să scoată.

Dînd curs liber unei vechi și refulate malițiozități, profesorul îi ordonă lui Adler să repete exercițiul.

Și Adler, strîns în chingile unui nou val de risete, își azvirli în sus picioarele neajutorate, făcu niște mișcări desperate, se bălăbăni încolo și încoace pe bară și, în cele din urmă, profesorul de gimnastică nevenindu-i în ajutor, se lăsă în jos, epuizat, pe podea.

Pînă ce ajunse la locul lui în rînd, risetele se potoliseră. Dar toți i-au întors spatele și, atinși parcă de o jenă colectivă, nu i-au mai adresat nici un cuvînt.

Ora de gimnastică s-a terminat.

Înainte de a pleca de la școală, m-am îmbrăcat la garderoba sălii de gimnastică. Acolo, Adler îmi făcu un semn să mă apropii de el. Fruntea lui era acoperită de mari pete roșii.

— Să-ți fie rușine !

— De ce să-mi fie rușine ? Poate pentru că tu ești un neîndemînic ?

Cu ochii strînși, Adler veni foarte aproape de mine. S-a încins o bătaie. Una care a durat, și nu de formă. În mine se redeschiseseră toate cicatricile rămase de pe urma tuturor jignirilor, transformîndu-se într-o forță ce nu mi-o cunoșteam. Și aveam nevoie de o asemenea forță, căci și Adler desfășura o forță sălbatică, surprinzătoare. Cu puțin înainte, suferise o înfrîngere în fața aparatului de gimnastică. Dar acum, avînd în față un om, el cunoștea miza. Cît de mult subapreciasem eu, pînă atunci, trupul acela ! Era numai mușchi și tendoane încordate. Patima îi conferea îndemîinare, făcînd din pumnii lui măciuci.

Mi-a presat coșul pieptului de mi-a tăiat respirația. Nu o dată am crezut că sînt pierdut. Pînă în ceasul morții nu voi uita acea luptă crîncenă desfășurată într-o liniște desăvîrșită. Era în joc însăși existența noastră. Vai mie, dacă Adler mă învinge și fizicește ! Nimeni nu s-a apropiat să ne despartă. Toți dimprejurul nostru intuiau că nu e vorba de o obișnuită răfuială între niște băieți, ci că se dă o luptă pentru supraviețuire. În rîndul celor ce ne priveau se așternu o liniște de moarte. Inima mea de-abia mai ținea, sudoarea îmi trecea prin cămașă,

puterile mă lăsau. Pe fruntea lui Adler nu apăruse nici o broboană de sudoare. Reușea să-și mențină un ritm uniform. La el, puterea creștea din resurse interioare. Nu se auzea decât șuieratul respirației lui sacadate. Mă prinse de gît și începu să mă strîngă. În ultima clipă, mi-am eliberat brațele și, prinzîndu-i coapsele, l-am trîntit la pămînt cu întreaga mea ură. Mai încercă o dată să-și ridice partea superioară a corpului. Dar eu, străbătut de o voluptate indefinibilă, i-am apăsât umerii de podea și mi-am așezat genunchiul pe pieptul lui.

M-am sculat în picioare. Eu eram învingătorul.

Adler mai rămase o bucată de vreme culcat pe podea, apoi se sculă și el.

Nimeni n-a spus o vorbă. Cei mai mulți se comportau de parcă nu asistaseră la dezlănțuirea unei dușmăanii, ci doar la o luptă sportivă.

Serios, i-am întins mîna lui Adler, care mi-a luat-o. Ne-am despărțit cu un „servus“ murmurat. În momentul acela aveam impresia că mi-e drag.

Ajuns pe stradă, am dat de Komarek, care nu și-a scos mîinile din buzunare, dar mi-a spus :

— Mi-am dat seama mai demult că ești un ticălos...

I-am auzit înjurătura, însă nu i-am acordat nici o atenție și mi-am continuat drumul fluierînd.

A doua zi, la lecția de limba greacă, s-a întîmplat pentru prima oară ca Adler să dea cu totul greș. Cînd i s-a cerut să traducă, n-a deschis gura. De două ori s-a plimbat Kio printre șirurile de bănci, în sus și în jos, înainte de a-l întreba mînios :

— Ce-i cu dumneata, Adler ? Ești bolnav sau n-ai dormit ?

S-a arătat indulgent și a numit pe altul.

În aceeași zi, l-am condus pe Adler spre casă. Pentru prima oară ne-am antrenat într-o aprinsă discuție filozofică. Ne apropiasem unul de celălalt.

Atunci au fost aruncate zarurile... Atunci s-a hotărît...

IV

Ce anume se hotărîse ? Ce se întîmplase ?

Astăzi cunosc răspunsul. Începutul unei opere de distrugere. A pornit de la rîsul meu, de la încăierarea dintre noi doi, din care eu am ieșit învingător, pentru ca să se încheie, după douăzeci și cinci de ani, cu arestul preventiv al lui Adler. În adevăr, o operă de distrugere lungă și tainică, despre care eu însumi n-am bănuț nimic, al cărei creator nu am fost eu.

Cele o sută de voci ale rațiunii mele n-au decît să pună la îndoială faptul că lucrurile stau așa și nu altfel, eu simt o povară pe suflet și trebuie să scriu. Văd că mîna mea a și acoperit cu semne stenografice care zboară ca săgeata a șasea pagină. Ce lipsit de sens este totul !

De altfel, nici măcar nu știu dacă mîna care fuge pe hîrtie așterne cu fidelitate amintirile trezite. Trei dimineața. Nu mă simt obosit. Sînt proaspăt cum rar mi se întîmplă și, cu toate acestea, parcă uimitor de inconștient. Această inconștiență îmi încețoșează mintea. Uneori îmi trebuie o oră întreagă ca să redactez o scrisoare oarecare. De data aceasta însă, defilează în trap prin fața ochilor mei un cortegiu lung de lucruri și fapte de toate nuanțele, dar imprecis conturate. Da, da, călărește, trece în trap prin fața mea, ca și cum ar face-o la auzul unui marș cîntat de o fanfară militară.

Trei dimineața. Duminică. O duminică lungă, foarte lungă...

N-a trecut multă vreme ca să iasă la iveală ce se întâmplase. Și asta fără o tranziție gradată.

De la risul acela și de la trînta aceea, eu n-am mai ris de Adler. Dimpotrivă ! Căutam să-i cîștig încrederea. La rîndul său, a renunțat și el la aerul de superioritate față de mine. Eu nu mai rîdeam, dar acum rîdeau alții. Fenomenul a început chiar la următoarea lecție de gimnastică — Adler a fost pus să facă un exercițiu de săritură din șa — și, apoi, a trecut din sala de gimnastică în sala de clasă.

Rîsul meu parcă fusese o sămîntă pusă să rodească și care încolțise acum în multe gîtlejuri. Acel acces de ris al meu spontan reușise să doboare autoritatea lui Adler, în fața căreia se plecase pînă și severul profesor de gimnastică. Ca prin farmec, rîsul a distrus respectul arătat pînă atunci supremației spirituale și a anulat indulgența manifestată pînă și de niște adolescenți unui trup stîngaci.

Membrii clubului sportiv, cărora Adler le dăruise camera pentru mingea de fotbal, foloseau orice prilej spre a se evidenția prin risul lor, izbind cu piciorul, triumfători, în dominația intelectului. Dar nu numai ei. Și Ressler, Schulhof, Faltin deveniseră șovăitori, Burda însuși, toți, cu excepția, poate, a lui Bland. Nu au fost necesare multe săptămîni pentru a se schimba radical raporturile dintre clasă și Adler.

Firește, admirația de altădată a partizanilor săi nu dispăruse încă, dar căpătase o pală nuanță de ironie. Ieșiseră la iveală însușirile derizorii ale celui-foarte-dotat. Exista convingerea că fuseseră văzute tot timpul. Devenise dintr-o dată obiect de satisfacție nu numai stîngăcia sa de a vorbi, începură să aibă un efect hazliu pînă și răspunsurile lui profunde și complicate, care-i serviseră înainte drept temei pentru renume.

Nu se spune undeva în Evanghelie : „Cel ce îl face pe fratele său de nebun, să fie sortit focului iadului !“ ?

Tot mai clar se auzea în clasa a șasea a liceului Sankt Nikolaus cuvîntul „nebunule“.

Eu unul nu rîdeam. Schulhof, Ressler și alții însă rîdeau cînd vreo întrebare neașteptată a lui Kio îl trezea pe Adler din imobilitatea sa solemnă, iar el, stîngaci,

bîlbîit, se chinuia să-și îmbrace gîndurile în vorbe clare. Și Kio parcă se molipsise de noua tendință. Înainte obișnuia să cîntărească sensul răspunsurilor date de Adler și să-l tîlmăcească în limbajul său propriu. Acum, sub înfrîurirea rîsului elevilor, se răstema furios la Adler :

— De unde ai mai scos neroziile astea ? Cred că vrei să-ți bați joc de mine !

Alimentate de comicul lui Kio, hohotele de rîs se amplificau și mai mult.

Neîndoielnic, Adler s-ar fi putut salva, dacă atunci ar fi opus rezistență, s-ar fi apărât împotriva rîsului, dacă, în zilele acelea în care îl păștea pericolul, ar fi strîns hățurile, pregătindu-se bine acasă ca să exceleze în fața clasei. Tocmai asta n-a făcut-o. Părea a fi complet paralizat, părea că s-a pierdut pe sine însuși cu prilejul acelei lupte în care și-a încordat atît de mult forțele. A consimțit să ajungă o ruină, fără să miște un deget. Nici pînă azi nu pot să-mi explic. Nu mi s-a mai întîmplat să întîlnesc un om atît de lipsit de apărare ca el. Nu numai că și-a plecat resemnat capul în fața disprețului crescînd al celorlalți, dar urmarea cea mai îngrozitoare a fost alta.

La una din lecții, gonit la loc în bancă de către Kio în urma unuia dintre răspunsurile sale mistice și încîlcite, Adler a izbucnit el însuși în rîs. Un rîs înfiorător. Impresia pe care ne-a făcut-o nu poate fi descrisă. Obrajii i s-au înroșit, ochii îi străluceau, gura i s-a schimonosit, ca și cum știa răspunsul adecvat, dar nu-l putea rosti cu glas tare. Făcu obișnuita sa plecăciune crispată în fața dirigintelui și plecă, împleticindu-se, de la catedră. Auzind chicotitul cu care l-am întîmpinat, izbucni și el în rîs.

Rîsul lui exprima mai mult decît autoironie, trăda o sinucidere. Era rîsul *meu* cu care îl infestasem. Rîsul meu ranchiunos rămăsese implantat în sufletul lui, precum o săgeată cu vîrfurile ascuțite muiate în otrăvă. Cu acel rîs spasmodic, Adler s-a descompus pe el însuși. Din ziua aceea, el decăzu nu numai în ochii celorlalți, dar și în propriii săi ochi.

Se dovedise puternic și conștient de puterea sa atîta timp cît s-a bucurat de încrederea admiratorilor săi. Iar

acum, cînd încrederea a cedat la cel dintîi atac, se năruise, oare, forța sa ? Ce fusese asta ? Se bizuise, oare, numai pe încrederea admiratorilor forța aceluia ce scrisese drama lui Frederic ? Negarea din exterior o declanșase, oare, pe cea din interior, ceea ce reprezintă blestemul oricărui spirit ? În zadar caut eu explicații. A fost un declin enigmatic. Nici astăzi nu-l înțeleg.

Cu siguranță că pedagogii, medicii, magistrații înțilnesc în activitatea lor și cunosc analitic o asemenea izbucnire de rîs ca cea a lui Adler.

Începuse degringolada. Profesorii s-au îndepărtat de Adler unul după celălalt.

Marea slăbiciune a lui Kio era chinuitoarea lui lipsă de încredere în alții. Cum toate răspunsurile lui Adler începuseră să fie luate în derîdere de fiecare dată, Kio și-a băgat în cap că cel examinat face farse ca să amuze clasa. Ceea ce el nu putea ierta sub nici un motiv era „lipsa de stimă față de persoana lui“. Am impresia că profesorul de istorie Wojwode a fost cel care a rămas atașat de Adler cel mai mult timp.

Nu vreunui merit al meu, ci destinului meu îi datorez faptul că, simultan cu declinul treptat al lui Adler, balanța s-a înclinat în favoarea mea. Eram socotit acum un elev neglijent, dar talentat.

Și în cadrul asociației dramatice considerația de care mă bucuram creștea zi de zi. Mă ajutau poeziile lui Justus Frey. Am cutezat să strecor printre cele plagiate și cîteva poezii proprii. Creditul meu era atît de consolidat, încît nimeni nu a observat diferența. Ajunsesem personajul principal al cercului literar. Burda începu să fie încîntat de mine, așa după cum pînă atunci fusese încîntat de celălalt.

După toate aparențele, clasa și Adler s-au obișnuit repede cu noua situație. Repede, nimeni nu și-a mai amintit că înainte fusese altfel. Societatea noastră s-a închegat. Adler stătea liniștit printre noi, dar nu mai era el *primus inter pares*. Întrucît petreceam multă vreme împreună, nici nu remarcam transformarea prin care trecea Adler. Ar fi fost o naivitate să se creadă că era opera mea și numai a mea. Cauze lăuntrice o pregăti-

seră. Eu am fost însă cel ce am intervenit, în ceasul hotărîtor, în soarta lui. Poate că, dacă nu mă întâlnea pe mine, Adler ar fi ajuns... Nonsens !

Se apropia sfîrșitul semestrului și al anului. Certificatele noastre de absolvire semănau ca două picături de apă. În al meu erau trecute note de departe mai bune decît cele anterioare. Al lui Adler, în schimb, era încărcat de note cu cîteva puncte mai mici. La înmînarea certificatelor, însoțită de analiza pe care obișnuia s-o facă dirigintele la încheierea anului școlar, Kio, dînd din cap, spuse :

— Adler ! Ce s-a întîmplat cu dumneata în ultimele luni ? Corpul profesoral nu te mai recunoaște. Fii bun și adună-te după vacanță. Ține cont de avertismentul meu ! O vād pe Nemesis cum se apropie de dumneata !

Toate îmi sînt atît de vii în minte, încît pot să jur cu mîna pe conștiință că acestea au fost vorbele pe care i le-a adresat Kio.

După cîteva săptămîni, în decursul cărora s-a așternut un vāl deasupra cauzelor celor întîmplate, ne-am reîntîlnit cu toții, acum băieți de șaptesprezece ani, la liceul Sankt Nikolaus. Intram în cel mai lung și cel mai decisiv an al vieții mele.

Nu am devenit ceea ce atunci arătam că aș putea deveni. Cu trecerea timpului, mi-a pierit elanul. Mielul a fost sacrificat ! *Agnus dei, qui tollit peccata mundi !* *

Eu am fost cel care am introdus chiulul în clasa a șaptea de liceu.

N-am făcut-o nici de teama scoaterii la lecție, nici pentru a scăpa de plictiseala din timpul orelor de clasă, ci din cauza trezirii bruște în mine a unei porniri irezistibile de a sparge ordinea lucrurilor. În vreme ce Fischer Robert dădea răspunsurile papagalicește, monoton, cum scrie la carte, pe cînd Komarek August înghițea dojenile profesorilor, dacă mediocrii clasei mătăiau peste cărți cu capetele goale și fără nici un fel de participare la lecție, eu voiam, înfruntînd orice risc, să fiu liber, să hoinăresc prin periferiile orașului, să stau

* Mielul Domnului, care face să se ierte păcatele lumii (l. lat.).

oricît la o masă în cîrciumi şi să aştept cu înfrigurare marea aventură a vieţii.

Nu exagerez cu nimic afirmînd că era o pornire criminală care mă stăpînea pe atunci. Îmi fusese dat să suport, în anul care trecuse, în primele luni ale prezenţei mele printre noii colegi, mirajul înrîuririi pe care o exercită un geniu asupra semenilor săi. Cu toate că reuşisem să spulber acel miraj cu forţa ranchiunii pe care o trezise în mine, totuşi nu aveam ce să-i opun, căci nu sînt decît un biet om obişnuit. Pentru a mă afirma în propriii mei ochi, era absolut necesar să inventez sau să iniţiez ceva ieşit din comun. Şi dacă nu se putea ceva de nivel înalt — plagiatul rămînea pentru mine tot plagiat —, atunci fie şi ceva josnic.

I-am ademenit, pentru început, pe Ressler şi Schulhof. Ni s-au alăturat, ulterior, Faltin şi Adler. De la caz la caz ni se ataşau şi alţii. Am elaborat un binegîndit statut al chiului cu aceeaşi perseverenţă cu care, cu un an în urmă, organizasem cercul literar. Pentru absenţa de la fiecare oră trebuia să se aducă de acasă o motivare semnată. Nu a constituit o problemă pentru mine să falsific iscălitura bunei mele mătuşi Aurelie. Cu multă abilitate, tot eu mă îngrijeam şi pentru ceilalţi de asemenea falsificări. Ajunsesem la o listă lungă de taţi şi mame, ale căror semnături le imitam cu mare dexteritate. Stabilisem ca, după terminarea programului, Burda să ne caute în diferite puncte din oraş, potrivite pentru o asemenea conspiraţie (cel mai des, clădiri cu două ieşiri), spre a raporta despre cele întîmplate în clasă, dacă cineva a intrat la bănuială sau totul a fost în regulă. Burda era ambasadorul nostru secret. El personal nu îndrăznea să chiulească. Pe noi însă ne admira ca pe nişte eroi pentru cutezanţa noastră. Cînd pătrundea în ascunzătorile noastre şi ne vedea pe noi, evadaţii, avea faţa albă ca varul, pe care se putea citi o spaimă cumplită. Asemenea evenimente făceau să sporească romantismul temerar al acelor zile pline.

Ne întîlneam dimineata, la orele opt, în locuri nefrecventate, la care ajungeam — aşa o cerea situaţia — pe drumuri ocolite, schimbînd cele mai întortocheate linii de tramvai. Excitaţi, hoinăream prin periferii, in-

tram în circiumi întunecoase în care te trăsnea mirosul de bere și care ni se păreau deocheate, jucam acolo biliard, beam șnaps și discutam despre sfârșitul lumii. E de presupus că a contribuit la excesele noastre și literatura decadentă a acelei perioade, pusă nouă la dispoziție de Bland. Și acum îmi amintesc cu ce semeție diabolică m-am adresat celorlalți, spunindu-le :

— Copii, în sfârșit putem spune despre noi că sîntem decăzuți autentici...

În modul acesta, dovedeam camarazilor mei cu fiecare zi ce trecea, că sînt capabil să le fiu șef în acțiuni extraordinare.

Nu mai pot preciza cînd a încolțit în sufletul meu pentru întâia oară cruzimea voluptoasă ce m-a împins să-l chinuiesc pe Adler. Cred că povestea a început cu alcoolul.

Pe mine, ca și pe toți cu firea melancolică, vinul mă descătușează, mă înviorează, mă înalță. Asupra lui Adler, dimpotrivă, alcoolul acționa radical deosebit. Prima oară, se părea că i-a provocat o teribilă greață. Am plasat observația despre situația imposibilă în care s-ar pune un student de la Universitate care n-ar putea să dea pe gît o sticlă de șnaps. După care, i-am turnat din nou în pahar. Considerînd o ofensă personală refuzul oricui de a savura o plăcere, Ressler m-a susținut. După al doilea pahar, Adler a ațipit. L-am trezit. Nu ne-am lăsat pînă nu a băut încă două pahare. Și iată că a fost cuprins de o stare chinuitoare, vecină cu un acces de nebunie. Umblînd împleticit prin cîrciumă, amenința cu pumnii dușmani nevăzuți, chipul îi era crispat de durere. Îl observam și eram și eu încordat. Venise momentul unei noi răbufniri. Eram convins că se va năpusti asupra mea. Aproape că doream să se întîmple așa ! Dar Adler nici nu mă băga în seamă ; dansa în jurul meselor, perora cuvinte de imprecăție și de implorare, versuri pline de groază, cum nu mai auzisem pînă atunci. Spre sfârșitul dansului, căzu de cîteva ori pe dușumea. Noi ne prăpădeam de rîs, iar el rîdea cu noi. Ajuns la limita pierderii conștiinței, a continuat să rîdă cu rîsul său isteric, autodevorator.

I-au fost de-ajuns două săptămîni ca să se obișnuiască, încetul cu încetul, cu licoarea cea dulce.

Dar, în același timp, s-a dezvoltat la Adler o teribil de puternică patimă, singura pe care am putut să i-o observ : lăcomia de dulciuri !

După amiezile, obișnuiam să intrăm într-o cofetărie din centrul orașului, descoperită de Ressler. Ressler avea întotdeauna buzunarele doldora de bani. Nici eu nu aveam motive să mă plîng, deoarece nesăbuitele mele mătuși îmi strecurau zilnic în buzunar cîteva monede, duminica se lansau chiar la o bancnotă, în ciuda faptului că tatăl meu le prescrisese să-mi dea numai o sumă spartană ca bani de buzunar.

Adler nu avea niciodată bani. Nimeni nu remarcase acest lucru atîta vreme cît noi nu fusesem „decăzuți autentici“ și el și spiritul lui ne dominau încă. Acum, lectura propriilor poezii, ca și întreaga asociație dramatică trecuseră pe planul al doilea. Venise la rînd viața — pe atunci eu denumeam excesele noastre drept „adevărata viață“. Iar viața cere bani.

Adler era fiul unei văduve bolnave și lipsite de mijloace. Nu vorbea niciodată despre ea, după cum nu scootea un cuvînt nici despre condițiile sale de viață ori despre el însuși. Fiindcă tatăl său își luase zilele cu ani în urmă, el se afla sub tutela severă a unui tutore respingător. Era un unchi al lui, proprietar al unui magazin de postavuri situat pe strada principală a unuia din marile cartiere periferice. Și proprietarul magazinului aștepta malițios să-l angajeze pe autorul tragediei religioase „Frederic de Hohenstaufen“ ca vînzător fără leafă. Adler știa prea bine că, la cea mai mică greșală a sa, tutorele l-ar obliga să întrerupă școala și l-ar azvîrli în mocirla odioasă a lumii negoțului. Se vedea că îi era teamă de acel unchi și că nu se înțelegea cu mama lui, așa încît nu voia să ceară bani nici unuia, nici celui alt.

În plus, ori de cîte ori se nimerea în fața tejghelei din cofetărie și adulemeca aromele ciocolatei, cremelor, jeleurilor de fructe, aluaturilor cu unt, era răzbit de o poftă maladivă, de ceva de nestăvilit, care nu se potrivea cu firea lui molcomă și retrasă. Începeau să-i tre-

mure miinile, gura îi stătea gata deschisă. Dintre toate dulciurile, fructele zaharate îi plăceau cu predilecție. Consumația lui o plăteam Ressler și cu mine. El lua dărnicia noastră drept ceva de la sine înțeles. Dar, într-o bună zi, Ressler izbucni :

— Ascultă, Adler, propriu-zis nu știu de ce sînt obligat să suport zilnic costul nevoii tale nesățioase de fructe zaharate...

Adler își retrase mîna în care ținea furculița pregătită să apuce un fruct zaharat.

Ressler se ambală în continuare :

— Sebastian, tu nu ești de acord că nu este deloc normal și de la sine înțeles ca noi doi să acoperim această cheltuială ? Cu ce se revanșează Adler față de noi ?

Am intrat și eu în joc :

— Va veni ziua cînd vom fi mîndri că i-am putut plăti lui Adler dulciurile dorite de el.

Ressler se complăcea :

— Ochi pentru ochi, dinte pentru dinte ! Numai moartea este pe gratis, dar și ea te costă viața ! Trebuie să existe o răsplată. Nu ești de aceeași părere, Sebastian ?

— Nu încape discuție. Răspлата e un lucru obligatoriu !

Adler împinsese mai încolo farfuria goală din fața lui. Se uita la noi buimac. Ressler adoptă o mutră foarte serioasă :

— Sebastian, ce fel de recompensă propui ?

I-am răspuns degajat, fără să stau pe gînduri, ca și cum răspunsul nu s-ar fi născut în creierul meu, ci mi-ar fi fost șoptit de un altul la ureche :

— Ressler, tu îi cumperi un fruct zaharat... Drept răsplată, el să stea în genunchi în fața ta...

Ressler este un om lipsit de nervi. Propunerea mea l-a amuzat la culme. Ricană :

— Ești un învingător necruțător, Sebastian. E mult prea puțin o singură bucată din fructele zaharate ! Adler, îngenunchează, și primești de la mine trei fructe !

Adler ne mai privi năuc încă o bucată de vreme, după care, încet, îndepărtă și mai mult farfuria și părăsi cofetăria cu pașii lui țepeni.

Într-una din zile, am aranjat în așa fel, încît să pot merge la cofetărie, spre seară, numai eu cu Adler. Nu era nimeni acolo în afară de vânzătoare.

Fără să spun o vorbă, am consumat două bucățele de fructe, deși, tensionat și contrariat cum eram, de-abia am reușit să le înghit. Adler nu scoase o vorbă nici el. Se uita la mine. Eu am mai lăsat să treacă puțin timp. Brus, m-am întors spre el :

— Vrei și tu ?

Își luă o farfurie și o furculiță.

Îmi pierea curajul, dar mișcarea lui rapidă mi-a înlesnit ticăloșia :

— În regulă ! Dar mai întii ingenunchează !

Și ceea ce nu așteptam, ceea ce în fond nici nu doream, s-a petrecut. Adler așeză farfuria cu grijă, de parcă era o cupă sfințită pentru sacrificiu, și ingenunche. Vânzătoarea făcu ochii mari. Dar Adler nu se așeză în genunchi cu fața la mine, ci se întoarse spre peretele în dreptul căruia în vitrine se vedeau figurine de ciocolată. Am pus repede fructele zaharate în farfuria lui. El se ridică și începu să mănînce. La a doua înghițitură, întrerupse mestecatul, căzu pe gînduri și dădu farfuria la o parte.

Am plătit, am aruncat cu glas tare o glumă, menită să dea scenei grave care se petrecuse o tentă de șotie ștrengărească, și l-am părăsit pe umilitul de lîngă mine cît de iute am putut. Rămas singur, m-a cuprins o frămîntare. Să mă duc la el, să-i cer iertare ! Nu, nu mă duc ! Iureșul străzii m-a luat cu el. În clipa aceea, mă uram pe mine însumi, așa cum mă urăsc și în clipa aceasta. În starea de spirit în care eram, mi-am jurat să-mi stăpînesc pe viitor înclinația spre cruzime în relația cu Adler.

S-a întîmplat să fie altfel...

Ressl avea un frate mai mare, sculptor, care locuia la München. Relatările lui Fritz Ressler despre tînărul bărbat cu preocupări estetice au avut darul să ne suscite admirația. În măsura în care fratele mai tînăr nu

exagera, rezulta că münchenezul poseda un atelier ca în povești, plin de comorile cele mai alese, printre care o colecție vestită de lămpi vechi orientale care își revărsau, noaptea, lumina mată ca de vrajă în întreaga încăpere, prevăzută în plus cu un perete în care era zidită o orgă. Acel Ewald Ressler pretindea a fi un adept al ocultismului.

De Crăciun, a venit să-și viziteze părinții, prilej cu care a adus cu el epidemia, sau cel puțin ceea ce a luat proporțiile unei epidemii în capetele noastre confuze și înfierbîntate de adolescenți. Ewald Ressler a fost cel ce, făcînd cunoștință cu noi în camera fratelui său, a spus despre Adler :

— În băiatul ăsta zace ceva. Văd în jurul capului său o cunună de lumină liliachiu-verzuie. Cu siguranță că are predispoziția de a fi un bun medium.

Apoi, ne-a prezentat ceea ce se numește abc-ul spiritismului, și anume mișcarea mesei. Și iată că, de cîte ori Adler era așezat în cercul magic, măsura se comporta din cale-afară de ciudat, începea să se miște gata s-o ia din loc și cît p-aci să se desprindă de podea.

I-am revăzut azi pe Ressler, Schulhof, Faltin, oameni fără viitor și fără trecut, creaturi bipede total insipide ale lui Dumnezeu, așa cum sînt și eu. Cine ar putea concepe că noi sîntem aceiași, că ne găsim fiecare în aceeași găoace ca și acei adolescenți de altădată, care, prin alcool și excese mistice, ne-am apropiat de limitele nebuniei ?

Țineam ședințe aproape în fiecare seară.

Partea ciudată a reuniunilor noastre era că toți credeam în existența spiritelor și, în același timp, toți ne bănuiam unul pe altul. Știam despre mine că în anumite momente, e drept nu prea dese, ajutam spiritul din masă și îmi amestecam propriile vorbe printre ale sale. Despre ceilalți nu știam nimic. Făceau tot atît de puține spovedanii ca și mine. În realitate, noi *dorcam* existența spiritelor. Lumea ocultă reprezenta pentru noi ceva imprecis, haotic, „decăzut”, ne-o închipuiam ca o putere ce se opune împărăției pămîntene a burghezilor maturi. Spiritele rătăcitoare abordabile prin spiritism constituiau oarecum pentru noi boema lumii de apoi.

Părinții, tutorii, mătușile rîdeau de credința noastră în spirite sau ne certau, precum o făcea Aurelie, care declara că ceea ce facem noi este o faptă nelegiuită.

Nouă însă, în asemenea seri, ne bătea inima gata să se spargă în piept. O groază care te-ngheață șălășluia în fiecare cameră întunecoasă, în fiecare umbră lăsată de o mobilă. Ne înghesuiau unii în alții cu capetele grele și cu nervii șirei spinării încordați și discutam despre doctrinele lui Du Prels sau despre teoria animistă a lui Aksakow asupra dreptului la liberă „alegere a locului de către unele inteligențe cît sînt încă pe pămînt“. Pe neașteptate, se auzeau bătăi în peretele camerei învecinate. Țipînd, ne prindeam de mîini.

Totuși, rechemam morții și intram în contact cu ei, cu acești recentți și decăzuți complici întru anarhia noastră. Și chiar dacă știam despre mine că folosesc cu plăcere orice ocazie de trucaj pentru dovedirea existenței spiritelor, s-au întîmplat totuși atîtea lucruri incredibile și fantastice, încît nici pînă astăzi nu le pot atribui invenției colegilor mei.

Dar Adler? Bag mîna în foc că Adler n-a trișat niciodată. Pe măsură ce trecea anul școlar, cu cît se obișnuia mai mult, datorită persuasiunilor noastre, cu băutura, concomitent cu afundarea noastră progresivă în obsesia spiritistă, Adler devenea tot mai trist și mai gînditor. Tristețea lui se transpunea într-o dîră de lumină izolatoare în jurul capului său.

Luîndu-ne după spusele lui Ewald Ressler, noi îi socoteam un medium. Eu nu cred că avea însușiri de medium. Dar pe atunci susțineam insistent că ar fi fost un medium, poate numai fiindcă un medium presupune ceva pasiv, obscur și efeminat.

Acum văd limpede direcția în care mă îndreptam și de care atunci nu eram deloc conștient.

Dacă Adler era un medium, mie îmi revenea rolul de hipnotizator. Superioritatea trebuia demonstrată din nou. M-am angajat să-l adorm în prezența celorlalți. El s-a opus, a vrut să se ridice și să fugă de-acolo. Schulhof l-a reținut și l-a azvîrlit într-un fotoliu. A trebuit să-și scoată ochelarii. M-am postat în fața lui și l-am privit fix în ochi, concentrîndu-mi la maximum voința.

Pentru prima oară am străpuns cu privirea adîncul ochilor săi. N-avea ochelari, pleoapele inflamate erau ridicate. Era un adînc de ochi calm și imobil. Penetrînd în ochii săi cenușii, mi-am dat seama că Adler nu-și schimbase părerea despre mine și că nu și-o va mai schimba vreodată. Calmul pupilelor sale arăta că nu mă puteam aștepta să storc de la el nici respect și nici ură. Pe cînd eu îl fixam cu o privire furioasă de la o distanță de zece centimetri, el izbutea, fără efort, să-mi ocolească privirea. Mi-am sporit concentrarea, l-am prins de mîini și mi-am reținut respirația. Închise ochii. A făcut-o cu o expresie de silă. Capul începu să i se clatine, din piept îi ieșeau strigăte înăbușite. Dar și eu însumi ajunsesem într-o stare de epuizare. Aveam impresia că fața lui mare și roșie se apropie de mine tot mai mult, că ia aspectul discului trist al lunii, arătînd apoi ca o planetă necunoscută și incandescentă ce rătăcește în spațiu. Poate că și eu nu eram decît o biată stea nefericită. Dar Dumnezeu îl înzestrase cu har *pe el* și nu *pe mine*. Atunci și acolo am aflat-o.

Adler îmi puse mîna în piept, mă împinse și fugi afară. Îi venea să vomite.

De cele mai multe ori, ne desfășuram nefasta activitate la Ressler, într-o încăpere ca o sală, unde ne apuca și două și trei noaptea.

Poate că în vorbele pe care le schimbam cu spiritele, în aparițiile de care credeam că avem parte, nu era totul închipuire și înșelăciune. Chiar dacă nu era nimic supranatural în ele, poate că exista o urmă, un atom de realitate neperceptută, care se mișca timorat în cercul nostru confuz.

Era un amestec inextricabil de minciună, credulitate, exaltare, cinism și încă alte componente.

La acele ședințe beam exagerat de mult. Odată, pe la orele patru dimineața, și-a făcut apariția statura unei femei bătrîne, purtînd un jupon alb peste care avea o jachetă de noapte albă. Era bunica lui Ressler, „bunicuța“, cum îi spuneam noi, o doamnă care își trimisese fiul, pe cînd era un sărman băiat de prăvălie, să-și caute norocul în lume. Și fiul a ajuns mare fabricant de textile.

Capul îi tremura. Ea era păzitoarea palatului fiului parvenit.

Bunicuța observă în primul rînd că pe parchetul lucios al încăperii nu numai că stăteau aruncate cioburi de pahare din cristal prețios, dar se făcuseră și băltoace grase de șnaps. Se aruncă asupra stricăciunilor și începu să șteargă și să frece podeaua cu batista. Se văita :

— Petele de lichior nu ies cu nimic. O nenorocire !

Apoi, indignată :

— Derbedeilor ! Părinții voștri sînt primii vinovați. Vă hrănesc prea bine. Dacă ați fi obligați să munciți, ați ști ce este viața... Dar așa, o să ajungeți niște poame ! Și se așeză în mijlocul nostru :

— Să știți că nu plec de aici pînă ce nu părăsește casa și ultimul dintre voi.

Rîzînd, Ressler o întrerupse pe bătrîna pornită contra noastră și ne spuse cu voce tare :

— Să știți că bunicuța e o femeie de treabă, nu ne toarnă...

Mormăind, își imită nepotul obraznic :

— Bunicuța, bunicuța...

În pofida acestei întîmplări, reveneam meru și ne înfruptam pînă în zori din fructul oprit.

Într-o noapte, deșănțarea noastră a atins culmea.

La masă eram noi patru : Ressler, Schulhof, Adler și eu. Faltin și Burda întocmeau procesul verbal. S-a nimerit să fie și Bland, care se ținea de obicei deoparte de lucrurile oculte.

Scîrțîind, masa se și învîrtea prin încăpere atît de repede, atît de cruciș și curmeziș, încît noi de-abia ne puteam ține după ea. Schulhof conducea ședința. Cu un ton solemn, puse întrebarea :

— Este un spirit în masă ? Răspunde ! Bate o dată pentru da, de două ori pentru nu și de trei ori pentru nu știu.

Trepidînd, masa s-a înclinat spre Adler. O bătaie puternică :

— Da !

— Ești spiritul unui bărbat sau al unei femei ? Bate o dată pentru bărbat, de două ori pentru femeie.

Două bătaii mai slabe :

— Femeie !

— Ești spiritul unei femei moarte ? Răspunde !

După o pauză lungă, au urmat trei bătaii ușoare incerte :

— Nu știu...

Ne-am uitat unul la altul. Ressler și-a spus părerea :

— Poate e spiritul unei muribunde.

Din nou se auzi o bătaie puternică însoțită de un cuvânt de ușurare :

— Da !

Vocea lui Schulhof răsună înfundat :

— Unde te afli ? Răspunde prin literele alfabetului !

O bătaie pentru A, două pentru B, trei pentru C, și așa mai departe !

Ne-am aplecat, ciulindu-ne urechile, peste masa din care se auzeau bătaii grăbite și am receptat literele :

— La... graniță...

La auzul răspunsului, parcă ne atinsese o mână rece.

Jocul a continuat :

— Numește locul unde te afli !

— Ga... ră...

— La ce gară ?

Masa a șovăit în determinarea locului, de parcă ar fi fost împiedicată de o contraforță.

Bătaii ușoare, sacadate :

— Zemun.

Faltin trase concluzia :

— O muribundă se află în gara Zemun, la granița dintre Ungaria și Serbia.

O bătaie puternică :

— Da.

Din nou, masa începu să o ia razna prin cameră. Aveai impresia că într-adevăr forțele noastre nu sînt în stare să țină pe loc un obiect atît de ușor. Din masă nu ieșea acum decît același cuvînt repetat :

— Rugați-vă, rugați-vă...

Să ne rugăm, deci, pentru sufletul aflat în pragul morții. Ne-am dat drumul la mîini, rupînd pentru un timp cercul. Burda îngenunche și rosti de trei ori Tatăl nostru.

Schulhof a fost cel care a reluat convorbirea cu sufletul acela chinuit :

— Esti printre noi ?

— Da !

— Poți să ne spui boala de care suferi ?

Literele captate din masă spuneau :

— Va... ai...

Schulhof repetă întrebarea. Din nou, „vai“.

Livid, Burda tălmăci :

— E interjecția „vai“ ; cu siguranță stăruie s-o ajutăm.

Masa deveni furioasă, zbătîndu-se gata-gata să se răstoarne. Bătăile care s-au auzit au dus la cuvintele : „Un copil !“

Am rămas descumpăniți. Cineva a emis părerea că în masă se ascunde un spiriduș, care, după teoria spiritistă, are misiunea să creeze confuzie la întrunirile de necromanție. Între timp, eu am descifrat sensul ambelor cuvinte :

— Femeia este în durerile facerii. Murind, aduce pe lume un copil.

Din masă ieși încuviințarea :

— Da !

Schulhof s-a aplecat cu gingășie deasupra tăbliei mesei, ca și cum ar fi fost patul unui bolnav :

— Răspunde-ne dacă nu te putem ajuta.

— Rugați-vă, rugați-vă !

— Ne vom ruga. Dar altfel nu te putem ajuta ?

— Nu știu.

— N-ar putea să-ți ajute vreunul dintre noi ? Îți spun pe rînd numele nostru. Ressler ?

— Nu.

— Sebastian ?

— Nu.

Fără altă întrebare, din masă se auziră bătăi care compuseră numele lui Adler.

Pînă în acea clipă, mîna mea nu avusese nici o contribuție la alcătuirea răspunsurilor. Fusesem surprins de fiecare răspuns. S-ar fi putut ca totul să fie adevărat. Căruia dintre noi i-ar fi putut trece prin minte astfel de lucruri ? Și eu, ca și ceilalți, aveam o senzație

de sfîrşală de nu-mi mai puteam ţine dreaptă şira spinării, ceea ce este caracteristic pentru asemenea experienţe. Totodată însă ne trecea prin vine o senzaţie extraordinară, fascinaţia ameţitoare de a putea arunca o privire în tainele dumnezeirii, fără plata cuvenitei taxe de intrare : moartea noastră. Din nou, tonul grav al lui Schulhof :

— Aşteptăm răspunsul ! În ce fel ţi-ar putea ajuta sau te-ar putea salva Adler ?

Semnele din masă se repetau :

— Să se roage...

Cînd s-au pornit semnalele pentru repetarea aceluiaşi cuvînt, mîna mea transformă printr-o apăsare uşoară cîteva litere, drept care a rezultat : „Să se scalde“.

Totul s-a petrecut cu iuţeala fulgerului, nici eu însumi nu mi-am dat seama de falsul comis şi de impulsul determinant. Următoarea literă auzită, care n-a mai pornit de la mine însă, a fost „r“. Cu repeziciune şi pe negîndite, mîna mea a completat, compunînd cuvîntul : rîu. Bătăile din masă au mai scos două cuvinte, care au apărut fără participarea mea :

— Soare... Răsărit...

Masa s-a oprit, şi s-a aşternut liniştea.

Burda a dat citire procesului-verbal :

— Rugăciune ! Scăldat ! Rîu ! Soare ! Răsărit !

Nu ne-a trebuit mult ca să decodăm. Sensul era limpede.

Pentru mîntuirea bietului suflet de suferinţele din lumea aceasta şi din lumea de apoi, Adler trebuia să se scalde în rîu la răsăritul soarelui şi, cu faţa spre răsărit, să înalţe o rugăciune.

Bland îşi ieşi din fire :

— Asta-i o tîmpenie blestemată ! Sînteţi cu toţii nebuni. Vedeţi-vă de treabă şi duceţi-vă acasă. Adler, tu vii cu mine ! Ressler îi ripostă cu seriozitate :

— Bland, aşa ceva este exclus ! Noi nu ştim ce vor să spună cele petrecute în această cameră. Ştii tu cumva ? Eşti tu în stare să le dai o explicaţie satisfăcătoare ? Poate e adevărat, poate nu ! Dar ce ne facem

dacă la gara din Zemun zace o muribundă, o femeie în mare nevoie, și Adler i-ar putea ajuta. ?

Faltin spuse cu hotărîre :

— Nu e nici un dubiu că zace la gara din Zemun.

Am intervenit și eu în discuție :

— Să vorbim strict filozofic, Bland ! Îmi poți dovedi, strict filozofic, că femeia *nu* zace la gara din Zemun ?

Bland s-a răstit la mine :

— Eu pot să-ți demonstrez strict filozofic că sînteți toți slabi de înger !

— Bland, înseamnă, deci, că nu o poți demonstra. Atît am vrut să știu.

Bland îl prinse de mîină pe Adler :

— Nu cumva să te pretezi la așa ceva ! Gîndește-te la personajul tău Frederic ! În timpul vacanței, mi-ai promis că vei rămîne ateu.

Se vedea la el cît de frămîntat era la gîndul că Adler s-ar putea dezice de făgăduința făcută.

Schulhof se însenină la față :

— Adler, persiști în a rămîne ateu ? Părerea mea este că nouă ne-a fost dată adineaori o dovadă a existenței lui Dumnezeu.

Adler îl fixă prin ochelarii lui groși pe Bland :

— Nu ! Cred că a fi ateu este o mare prostie...

În acest răstimp, Ressler scosese din bufetul părintesc două sticle mari de rachiu de chimion intacte. Se încinse o beție deșănțată. Fusesse dezlănțuită de agonia leuzei de la Zemun. Pe măsură ce ne îmbătam mai tare, cu atît mai mult creștea dorința noastră de a împlini cerința muribunde. Bland nu înceta să susțină că totul nu-i decît o mistificare sau, în cazul cel mai bun, o pornire inconștientă. I-am luat în deridere îndoielile. Adler a fost întrebat solemn dacă este dispus să se consacre salvării unui suflet omenesc.

Și el băuse mult. Totuși, s-a sculat calm în picioare.

Era aproape cinci dimineața. În zorii zilei am pus punct. În fața porții, Bland a mai făcut o ultimă tentativă de a-i schimba lui Adler decizia :

— Chiar ai de gînd s-o faci ?

Adler îmi aruncă mie o privire fugară.

— Poate. Încă nu știu.

Bland s-a îndepărtat de noi fără să-și ia rămas bun.

Aveam de parcurs un drum foarte lung, ceremonia magică putîndu-se desfășura numai într-o anumită porțiune a râului, situată în afara orașului. Suf efectul șnap-sului și al confuziei provocate de spirite, ne bălăbăneam pe străzile goale, care păreau că se scurtează prin retragerea nopții. Am ajuns la locul stabilit, la cîteva sute de metri depărtare de portul interior, mergînd în jos pe firul apei. O luntre de trecere, legată cu parîme, se balansa pe undele apei. Chioșcul de băuturi de pe mal era ferecat. Prin iarba de pe plajă, culcată și distrusă de pașii trecătorilor, trecea vîntul. Ne găseam pe la începutul lui martie. Peste lanțul de dealuri de pe malul celălalt coborau cele dintîi raze de lumină. Cealaltă jumătate a cerului începea să bată în verde.

Adler, tăcut, își scoase hainele, fără ca vreunul dintre noi să i-o pretindă.

Apa râului se vedea murdară. La suprafața ei pluteau gunoaietele respingătoare aduse de apă din periferii.

Ținărul stătea gol în fața noastră. Abia acum observam că ținuta sa defectuoasă și costumul de haine prost croit pe care-l purta ne-au ascuns un trup deloc bătrînesc și fără vlagă, ci cu pielea albă și bine proporționat. În clipa aceea de irealitate, am rămas toți uimiți de frumusețea fizică a lui Adler.

Liniștit, el se îndreptă spre râu. Fără nici o ezitare, a intrat în apa rece ca gheața, ca și cum n-ar fi fost vorba de o trecere de la un element al naturii la altul. Suprafața murdară a apei se detașa și mai neagră în raport cu albul strălucitor al trupului. Adler înainta. Apa îi ajunsese la piept. Dacă Burda n-ar fi scos un țipăt în clipa aceea, el ar fi fost luat de apă. Mă străfulgeră un gînd : Sinucidere ! La stridentul „oprește-te“ al lui Burda, Adler rămase pe loc și ridică brațele cu fața spre răsărit, ca să se roage pentru spiritul de la Zemun, așa cum i se ceruse.

Era un spectacol de o forță zguduitoare. Buzele lui Burda bolboroseau rugăciuni. Faltin se lungi deodată la pămînt, Ressler plîngea cu sughițuri. Toți se osteneau

pentru bietul suflet de a cărui apariție nu erau nevino-
vați. În ce mă privește, ascultam doar glasul meu inte-
rior. O luciditate dezolantă străpungea încet ceața ame-
țelii. Se lumina de ziuă.

S-a luminat de ziuă.

În fața mea stau câteva foi de hîrtie mîzgălite. Am
senzația că am obosit. Au început să mă usture ochii. Ce
conțin, oare, aceste pagini ? Nu, n-am voie să fiu obosit,
nici să mă culc. De altminteri, nici n-aș putea adormi.
Ce caznă ar însemna să mă abandonez, neajutorat, stînd
în pat, unor imagini evanescente ! Nu am voie încă
multă vreme să mă las doborît de oboseală. Mîine tre-
buie să mă prezint înarmat în fața lui Adler. Viața
noastră va trebui să fie evocată pînă în cele mai mici
detalii. Are tot dreptul să-mi ceară acest lucru ! Am
să-mi fac o cafea neagră.

V

Succesiune rapidă de imagini !

Iată în dreptul ferestrei mele un liliac galben. Inițial, l-am luat drept un fluture de noapte de culoarea lămâii. Dar cu fiecare clipă s-a făcut mai mare. Și acum, arată ca un liliac heraldic auriu, care se înalță și coboară în fața ochilor mei. Îi redau libertatea. E atras de lumina soarelui. Și toate astea să sălășluiască, oare, numai înapoia frunții mele, să fie doar rodul supraexcitării nervilor mei ? Însălmintătoare imagini îmi defilează prin față ! Chipuri modelate din mușchi de pădure verde, din frunziș de pădure putred, capete cu pleoapele din frunze veștede, cu nasurile din scoarță de copac... N-am nevoie să închid ochii pentru a le vedea. Sînt atît de reale, încît îmi vine greu să le gonesc. Pe biroul meu zace un dosar pe care stă scris cu litere mari : „Asasinarea prostituatei Klementine Feichtinger“. Pe coperta albă mișună omizi, viermi și tot soiul de dihănii monstruoase. Dar imaginile s-au și schimbat. Acum îl văd pe Adler.

Aleea principală, lungă fără de sfîrșit, a unui parc. El merge înaintea mea cu pasul său inconfundabil. Eu îl urmez. Foarte curînd însă, micșorîndu-se treptat, dispare complet în punctul în care par să se întretaie cele două borduri paralele ale aleii. Imaginea se șterge. — Îl văd șezînd într-o sală de clasă ciudat de neșcolărească. Este, cu certitudine, o sală de clasă americană. El este profesorul. În jurul lui, băieții stau dezinvolt pe podea. Foarte serios, el citește dintr-un caiet. Copiii însă rid. Un puști strigă : „Hei, Adler !“ Imaginea se șterge. — O cameră ! Trebuie să fie cea a Klementinei Feichtin-

ger ! Avînd doar o cămașă pe ea, stă în fața oglinzii. Eu văd în oglindă cum Adler azvîrle o minge mare de fotbal în ea. Sînt convins că o face din silă. — Arest preventiv ! El stă în celula cu numărul 24. Este celula pentru intelectuali. O cunosc foarte bine. Fixează cu privirea lui gravă supa cu rîtaș de care nu se atînge. N-ar fi, oare, cazul să dispun să i se aducă mîncare de la un restaurant ? Arată ca unul care nu poate avea singur grijă de el : Dacă-i așa, de ce stau eu aici la masa de lucru în loc să alerg numaidecît la el ? Asta și numai asta ar fi îndatorirea mea...

Două cești de ceai pline cu cafea neagră mi-au dat, poate, o limpezime în gîndire și mai ascuțită. Mă simt proaspăt de parcă aș fi dormit opt ore în șir. Trebuie să mă feresc de interpretări arbitrare. Nu am voie să introduc în afacerea asta cauzalități false ! Fapte concrete și nimic altceva ! Materialul faptic cernut printr-o sită cît mai fină ! Nu am obligația de a face o confesiune spre a mă dezvinovăți sau a mă învinovăți (nu sînt procuror), obligația mea este să mă supun unui interogatoriu. După asta vom mai vedea...

Despre asemenea lucruri nu se putea vorbi cu Adler. Poate că el nu s-ar fi eschivat de la asemenea convorbiri, așa cum nu se echiva de la nimic. Fapt este că, pe vremuri, discuțiile erau întrerupte deîndată ce se apropia Adler. Vălul în care era înfășurată ființa sa — acea țesătură dintre cele mai delicate a solitudinii — îi inhiba pe ceilalți, făcîndu-i să nu mai fie în stare să continue discuția. Era socotit de mult drept „nebun“ ; profesori și elevi rîdeau de el, totuși nimeni n-ar fi îndrăznit să vorbească în prezența lui de lucruri obscene.

Nici eu nu pot afirma că mi-ar fi fost agreabile asemenea discuții. Pînă și astăzi, nimic nu-mi este mai respingător decît literatura care, sub pretextul dezvăluirii radicale a subconștientului, nu face decît să autosatisfacă propria nevoie refumată de ceea ce este obscen. Trebuia să duc o luptă cu mine însumi pentru a izbuti să adopt și eu tonul cunoscătorilor în materie. Îmi venea greu, dar înfruntam dificultatea, căci întotdeauna mă străduiesc să mă acomodez circumstanțelor. Îmi mo-

delasem, doar, propria-mi concepție despre „viață” și m-aș fi rușinat să nu fi fost cît de cît acasă într-un domeniu atît de important al decadenței.

Printre sportivii clasei noastre era un băiat pe care-l chema Unzenberger. Era prostănac și voinic ca un bivoli, era cel mai mare dintre noi și, pentru că trebuia să se bărbiească de două ori pe săptămînă, fusese declarat semizeul virilității. Efluviile brutale de masculinitate emanate de trupul viguros al lui Unzenberger, atît de voluminos încît era mereu gata-gata să spargă ultima bancă din clasă în care ședea, atingeau și sufletul celor cu o structură mai rafinată. Glasul său gutural, limbajul său de om venit de la munte îi evocau gîlcevi în cîrciumi, beții cu bere, săruturi cu slujnice și banale ceasuri petrecute cu tîrfe. Ressler cel alintat și bogat, care de-abia dacă schimba o vorbă cu Unzenberger, n-a rămas nici el neatins de brutalele efluvii. Și în el se agita, chiar dacă nu atît de violent ca la cel venit de la țară, vloga supraalimentată. Schulhof constituia un caz diferit. Făcea parte dintre acei privilegiați ai soartei cărora natura le-a dat totul și care, în consecință, sînt chemați, întotdeauna și pretutindeni, să intre în grațiile femeilor. Asemenea oameni, lipsiți de timiditate și permanent siguri pe ei, își păstrează înfățișarea invariabilă. Încă adolescenți fiind, ei arată deja ca bărbați experimentați. Ei nu îmbătrînesc propriu-zis, ci se uzează. La vîrsta de șaisprezece ani sînt atotștiutori, dar la șizeci, ignoranți.

Ressler m-a introdus, atunci, în acel loc ce mi-a inspirat mai mult teamă decît plăcere, ceea ce însă nu aș fi fost de acord să recunosc pentru nimic în lume. Cînd și cînd ne însoțea și Schulhof, indiferent și sigur de succesul său. În general, în mîntea mea femeile se împărțeau în trei categorii :

Categoria cea mai de sus includea doamnele elegante, încîntătoare, pe care le întilneai pe stradă înfășurate în blănuri, îmbrăcate în rochii confecționate la marile case de mode sau le zăreai la balustrada lojilor din sîlile de spectacol strălucind în decolteuri adînci. Nu există vreo punte, nici măcar în vis, care să te poată duce pînă la aceste făpturi inaccesibile. În parametrii

vieții noastre, nu se întrevădeau șanse pentru a le putea cunoaște și auzi vocea. La vederea lor te simțeai copleșit de o dulce ameteală, de o ardoare agreabilă, de o tristețe extaziată — la asta se limita totul. Ele aparțineau altor constelații. Erau atât de subline, atât de străine de noi ceilalți, atât de contopite într-o castă ca din ceruri, încât abia de le puteai distinge una de alta. Pentru mine, cel puțin, erau lipsite de orice individualitate.

Faltin, tinărul cu gura largă și brațe subțiri, cuteza în orice caz să le venereze într-un alt mod. Temerarul se specializase întrucîtva în acest mod de venerare. Foarte surescitat, ne împărtășea că le-a întâlnit pe soția fabricantului X sau pe baroneasa Y în caleștile lor. Că, în speranța înduioșătoare de a reîntîlni caleștile pe alea principală din Parcul de distracții, a sărit în tramvai în plin mers. Și, realmente, ocupînd un loc potrivit, bine ales, situat pe alee, a putut privi de patru ori frumoasa femeie trecînd prin fața lui. Zilele lui Faltin erau pline de mari evenimente și mari satisfacții : Scoaterea paltonului în fața unei oglinzi înalte de la garderobă ! Schimbarea fugară a unui umăr alb ! Zăbava de o clipă a unei glezne subțiri ! Nu erau asemenea evenimente suficiente și arhisuficiente, din moment ce simți o plăcere să povestești altora despre ele ?

A doua categorie o alcătuiau fetele de aceeași vîrstă cu noi sau puțin mai mari. Asemenea domnișoare tinere aparțineau unor familii cunoscute din oraș, care întrețineau relații între ele. Deși eram încă elevi de liceu, unii dintre noi, printre care și Ressler, Adler și eu, eram invitați de către părinții acestor fete ca să luăm parte la petrecerile pe care le organizau pentru fiicele lor. Eram solicitați cel mai mult să jucăm tenis împreună, dar apăream și la ceaiurile de după-amiază, ba chiar la baluri. Fiind cei mai tineri, rolul nostru era, firește, modest, căci terenul era dominat de tineri mai răsăriți, de studenți, nu o dată de „bărbați în toată firea“.

Aici, apropierea era mai puțin exclusă, deși lua forme severe, lipsite de speranță.

Erau alte timpuri. Fetele măturau străzile cu rochiile lor, chicoteau între ele și erau apărate de o cuirasă făurită din temere, puritate și calcul. Păreau a pretinde să

fie considerate frumoase și demne de admirație, fără a se acorda atenție faptului că frumusețea demnă de admirație are picioare, gambe, coapse, sîni și un întreg trup. La timpul său, am respectat cu sfințenie această pretenție platonice.

Ultima categorie se compunea din femeile ce populau locul în care Ressler ne-a deschis intrarea. Acele femei nu erau altceva decît carne nudă, informă, care ne înșfăca într-un mod vulgar și ne provoca în loc de plăcere doar groază și strîngere de inimă.

În aceste trei forme îmi apăreau mie, băiat de șaptesprezece ani, variantele de dragoste posibile în lumea în care mă născusem.

Adler rămînea neafectat de toate acestea.

Noblețea sa sufletească părea imposibil de a fi atinsă. Ființa sa era tot atît de puțin încercată de pofte ca și de vanitate. El era altfel decît noi, care ceream mereu ceva de la viață și încercam mereu să-i smulgem cîte ceva, chiar dacă viața concepută de noi nu era decît vis și fantezie. Adler nu dorea nimic și nu cerea nimic. Tocmai de aceea viața îl amenința tot mai răzbunător. Cînd îl lăsam noi în pace, își ținea aplecat capul încărcat de gînduri. Se simțea bogat.

Am fost, poate, singurul care mi-am dat seama de pasiunea gingașă, aproape imperceptibilă, pe care a nutrit-o Adler pentru Marianne. O asemenea pasiune pentru femei, nemărturisită și mergînd pînă la uitare de sine, mi-a fost dat s-o mai întîlnesc mult mai tîrziu, la un învățat pe care mulți îl socoteau un sfînt.

Marianne și Martha erau două surori din societatea noastră, ambele de o frumusețe de pictat : Marianne, cea mai mare, avea un mers sprinten, păr negru și, ca un contrast fericit, ochi albaștri. Era la modă să fii îndrăgostit de ea, modă introdusă printre noi de Ressler, cel care ne adusese toate modele. Și această modă a pătruns tocmai în inima mea, într-un fel aparte, chiar dureros de profund. Cînd o întîlneam pe Marianne, mă apucau palpitațiile și ușoare amețeli. Cînd o zăream de departe pe stradă, întreaga zi purta semnul fericirii. Eram în stare să patrulez ore întregi în apropierea ca-

sei ei, săturîndu-mă cu plăcerea anticipată la gîndul venirii ei. Și, dacă *nu* venea, eu apucasem totuși o felie de fericire prin așteptarea ei.

În ciuda acestor sentimente, serile mergeam cu Ressler la Gran Canon. Într-atît era de amalgamată sfera tineretii noastre, încît nu vedeam în asta nici o contradicție. Una nu avea de-a face cu cealaltă.

De două ori pe săptămînă ne întilneam pe marile terenuri de sport ale clubului de tenis. Fetele erau înconjurate de admiratori, pe care noi îi vedeam ca pe niște desăvîrșiți oameni de viață, drept care îi admiram și îi uram în același timp. Toți acei ofițeri, pierde-vară bogați, gentlemen în costume albe de sport impecabile, nu catadicseau să ne arunce nouă, elevilor, măcar o privire. Fetele însele nu iroseau, nici ele, multe vorbe cu noi. De fapt, era mai bine așa ! Căci tuturor, cu excepția lui Schulhof, ne venea greu să înjghebăm o conversație cu ele. Nu găseam subiecte de discuție, îngăimam cuvinte fără sens și sufeream la gîndul că ele ar putea observa cum transpirăm. Oricum, era mai agreabil să le privești decît să le vorbești.

Fiind un jucător de tenis dotat, eram luat deseori în partidele de dublu ale adulților. În aceste cazuri, mă simțeam onorat, ambiția îmi era gîdilată și mă umflam în pene, realizînd de ce forță dispun.

Clubul dispunea de foarte multe terenuri de joc ; de aceea, în unele zile era lipsă de parteneri. Așa se făcea că fiecăruia dintre noi îi venea ușor rîndul să joace.

Numai Adler s-a retras.

Ședea ore în șir, fără să scoată o vorbă, pe banca spectatorilor de la terenul unde juca Marianne. Figura lui de miop exprima o atenție vioaie, netrădînd că sentimentul de demnitate i-ar fi afectat.

După cum se mulțumea cu simpla contemplare a lucrurilor, nedorind să fie implicat în desfășurarea lor, cred că fusese sortit să ajungă artist și filozof.

De cîte ori jucam într-o partidă urmărită de Adler, puteam remarca la el bucuria pricinuită de iscusința mea. Era de crezut așa ceva ? Doar eu dezlănțuisem acel hohot de rîs ce transforma fiecare oră de gimnastică într-un iad pentru el. Să nu fi suferit, să nu-l fi deprimat

faptul că eu străluceam cu talentele mele acolo unde el dăduse greș ?? El recunoștea aceste talente cu aceeași lealitate cu care nu se lăsase înșelat, de toate fantasma-goriile mele.

Iar eu ? !

Noi puteam însoți tinerele domnișoare de la teren pînă acasă în cazul în care nu era prezent nici unul dintre cavalerii titulari.

Nesfîrșite mi se păreau acele drumuri ce coborau de pe coline, treceau peste Podul cu lanțuri suspendat și duceau pînă în orașul plin de mirosuri urite. Pe Podul cu lanțuri te izbea mirosul de gudron. De atunci noțiunile de „aprilie“ și „idilă“ sînt legate indisolubil la mine de mirosul de catran.

În timpul unuia din aceste drumuri de însoțire, în care eu eram stăpînit de un sesizabil chin crispat și de un insesizabil sentiment crispat de fericire, am rămas un timp îndelungat singur cu Marianne. În spatele nostru, pășea Ressler între Martha și o altă fată, în fața noastră, Adler cu capul aplecat în maniera sa țepănă, total interiorizat.

Nervii mei înregistrau fiecare pas energic și totuși aerian pe care-l făcea Marianne. Din cînd în cînd, mă atingeia racheta de tenis legănată de mișcarea mîinilor ei. Mirosul suav răspîndit de trupul ei devenise mai penetrant ca urmare a agitației din timpul jocului. Mă luptam cu mine însumi să găsesc ceva de spus. Aveam doar obligația s-o întrețin pe această domnișoară, obișnuită cu debitul de conversație al unor bărbați experimentați și rutinați. Dar nimic nu-mi venea în minte. Am traversat întregul pod lung fără să scoatem o vorbă. La un moment dat, am lansat niște banalități despre sport, oraș și o seară la teatru. Cuvintele, odată pronunțate de mine, deveneau excesive, căpătînd o nuanță de fals entuziasm, ceea ce mă făcea să mă simt rușinat. Aveam impresia că am în gură niște bile respingătoare care se izbesc de palatin. Cuvintele mele nu ajungeau la ea, nici nu pluteau în aer, ci cădeau la pămînt ca niște ghiulele în care aș fi putut să dau cu piciorul.

Mă simțeam istovit și cu creierul gol.

M-am uitat la Adler. Am făcut o aluzie la el, i-am imitat mersul — nu pentru a-l diminua în ochii partenerii, ci împins de necesitatea devenită fatală ce mă determina să mă port meschin — și, în sfârșit, am găsit un subiect de conversație :

— Priviți-l puțin ! Nu vi se pare că băiatul acesta arată de-ți vine să mori de râs de el ?

Dar Marianne își dădu capul pe spate și-mi răs-punse înțepat :

— Îmi repugnă legarea unei conversații prin ironii făcute la adresa altuia.

Cu un alt prilej, s-a petrecut o scenă emoționantă, pe care însă Marianne nu a înțeles-o.

Eram în plin joc de tenis. Cele două echipe tocmai își schimbau terenul. Deodată, în acel moment nepri-elnic intenției sale, Adler s-a sculat de pe banca spec-tatorilor și s-a îndreptat, cu pași hotărâți de om miop, spre Marianne. Ea a rămas pe loc, vizibil nerăbdătoare. Eu am urmărit cum Adler a făcut una din plecăciunile sale sacadate, a stat tăcut un timp și apoi a bolborosit ceva. Pînă la urmă, a înminat domnișoarei un volum ros, tipărit la editura *Reclam*, în care drept semn de carte era pus un trandafir ofilit, cu tija lungă, din care, în clipa aceea, parcă din aversiune sau din rău-tate, au început să cadă petale. Floarea aceea deloc frumoasă, fanată ca o fată bătrînă, a acționat ca un simbol al stîngăciei și al ghinionului lui Adler.

Marianne, fără a se dumiri prea bine, a primit darul. Ceilalți tineri au râs la vederea scenei. Adler însă a repetat plecăciunea sa caracteristică și s-a dus înapoi la locul său. Eu am sesizat numaidecît. El îi jertfise fetei una din cele mai îndrăgite cărți, citită și răsцитită de el. Eram tentat, la început, să explic cu voce tare semnificația acestui dar, cavalerii însă se arătau ironici și amuzați, domnea o atmosferă peni-bilă, și eu n-am mai îndrăznit să-mi duc pînă la capăt intenția. Cum se făcuse destul de tîrziu și majoritatea jucătorilor se împrăstiaseră, s-a întîmplat ca eu să mă nimeresc cu Marianne în antecamera clădirii clubu-lui. Era pe punctul de a intra la garderobă pentru a se schimba. M-a oprit :

— Ce reprezintă asta ?

Și, stînjinită, scoase volumașul editat la *Reclam*, care numai curat nu arăta. Am aruncat o privire disprețuitoare spre carte :

— „Pietre multicolore“ ! Stifter este autorul preferat al lui Adler. E clar că el dorește ca dumneavoastră să citiți cartea, domnișoară Marianne.

Ea frunzări, fără interes, volumașul.

— Nu cunosc nimic de Stifter...

— N-ai pierdut mare lucru... E unul din autorii cei mai plictisitori din lume... Eroii săi sînt numai oameni înspăimîntător de buni... Și apoi, e foarte didactic... Agreeți lucrări cu caracter pronunțat didactic ?

— Didactic ? Asta-i ceva plictisitor.

— Și pe deasupra, nu se potrivește de fel cu Adler... Nu-i înțeleg această predilecție...

Cu mîna deja pe clanță, spuse :

— Prietenul dumneavoastră... este un om de care trebuie să te ferești...

— Ce vrei să spunei, domnișoară ?

— De ce tace tot timpul ?... Cred că într-o bună zi va face un lucru la care nimeni nu se așteaptă de la el.

Remarca fusese făcută de o fată despre care eu credeam că nici nu ia în seamă existența lui Adler. În antecameră se făcuse întuneric. Plutea un miros emanat de obiecte din piele. Un miros care la mine are întotdeauna un efect excitant. Marianne își continuă gîndul :

— Prietenul dumitale îmi este de altfel simpatic, chiar foarte simpatic... Numai de n-ar avea păr roșu !

M-am trezit spunînd o nerozie :

— De asta este el cel mai puțin vinovat. Schiller a avut, și el, părul roșu.

Mirosul de piele devenea tot mai excitant. Marianne și-a retras mîna de pe mînerul clanței. Dorea să continue discuția. În mine se ciocneau două dorinți contradictorii : Una — de nu s-ar mai termina niciodată ! Cealaltă — de aș putea pleca de aici ! Marianne a făcut un pas spre mine :

— Jucați admirabil, domnule Sebastian. Unde ați învățat să jucați atât de bine tenis ?

— La Viena aveam totdeauna parteneri foarte buni...

— A, da ! Sînteți vienez doar...

A urmat o exclamație melancolic-admirativă :

— Viena !

Am simțit cum acest cuvînt mă înalță în ochii ei. Aproape că nu mai eram un simplu elev de liceu. Se tîngui :

— Dumnezeu ! Dacă-aș putea trăi la Viena !

— De ce ?

— Aici nu poți întîlni un tînar în adevăratul sens al cuvîntului...

Și rîzînd :

— Toți bărbații sînt aici oarecum ca prietenul dumneavoastră Adler...

Ajungînd foarte aproape de mine, zise :

— Păziți-vă să nu ajungeți și dumneavoastră așa !

Eu nu îndrăzneau aproape nici să respir. Îmi atinse mîna cu degetul :

— Ce părere aveți ? Să nu ne înscriem împreună la concurs ? Ca pereche pentru partidele de dublu ! Nu sînt mare artistă, dar cu ajutorul dumneavoastră am putea s-o scoatem foarte bine la capăt.

Eu nu am mai avut puterea nici măcar să mă entuziasmez. De aceea, ei i se păru că a propus ceva nelalocul lui și puse capăt conversației :

— Nu uitați de garden-party-ul nostru !

Și își lăsă mîna mai multă vreme în mîna mea.

Mă clătinam, amețit după această primă oră de dragoste din viața mea.

În a doua săptămînă a lunii mai a avut loc chermesa. Părinții celor două fete, Martha și Marianne, închiriaseră grădina unui palat nelocuit din oraș în vederea organizării garden-party-ului pentru fiicele lor.

Am fost invitați aproape toți la petrecerea ce a reunit cel puțin două sute de persoane. Eu m-am dus cu Ressler și Adler. Avuseseră grijă din plin să asigure obișnuitele surprize plăcute ale unui asemenea prilej. Sub pomii seculari, erau orînduite corturi rustice, urne

cu bilete de loterie, chioșcuri cu băuturi. S-au organizat pînă și bătăi de flori și de confeti.

Balul propriu-zis s-a desfășurat în splendidul pavilion baroc. Pe o estradă, o orchestră cînta zgomotos.

Am invitat-o pe Marianne la vals.

Fusese promis altuia.

Mă gindeam la ora noastră de dragoste și mă socoteam în drept de a fi preferat.

Am invitat-o și a doua, și a treia oară. De fiecare dată m-a refuzat. În sfîrșit, la a cincea tentativă, n-a mai avut încotro și a trebuit să-mi îndeplinească dorința. Am făcut turul sălii. Nu mi-a adresat nici un cuvînt, era doar formal în brațele mele, își ținea obrazul întors, îndreptat spre unul din admiratorii săi mai tare ca mine, care, continuînd cu ea o discuție întreruptă de invitația mea, s-a ținut după noi de-a lungul întregii săli tot timpul cît a durat valsul. Mă simțeam jignit de moarte, dar căutam s-o scuz pe Marianne. Pînă la urmă am reușit să mă liniștesc.

Într-un tîrziu, am reîntîlnit-o într-un loc mai retras din parc. Stătea pe o bancă lîngă un domn spilcuit. Purta o rochie mov deschis. (Mi s-a părut foarte modernă, căci în mintea mea asta era la modă.) Totuși, în clipa aceea, nu mi-a plăcut. Ședea picior peste picior și bătea tactul. Asta mă deranja. Domnul înalt și elegant, care mi se părea a nu mai fi tînăr (pentru mine, atunci, treizeci de ani însemna o vîrstă patriarhală), îi relata o poveste presărată cu multe nume de nobili. Tipul vorbea tărăgănat, plictisit și pe nas. Cunossc acest fel de a vorbi. Ea părea că se simte admirabil în societatea lui. Voiam să trec mai departe, cînd m-am auzit strigat de ea :

— Sebastian ! Aș vrea să-ți încredințez o misiune.
Am stat locului.

— Cred că în vestibul se găsește o scrisoare pentru domnul von Radischovsky. N-ai vrea să întrebi și să ne aduci scrisoarea ?

Făcu apoi recomandarea de circumstanță :

— Dați-mi voie... dumnealui este domnul Sebastian...

Domnul cel ferchezuit n-a binevoit nici să se scoale și nici să-mi întindă mîna. A mormăit doar ceva despre amabilitate. Marianne s-a simțit obligată să justifice prezența mea acolo :

— Tatăl dumnealui este un grangur mare... la Curtea de casație... sau așa ceva...

Mie mi se uscaseră gura. Nu-mi venea nimic nimerit în minte ca răspuns. Începînd și ea să vorbească pe nas, Marianne nu renunță să mai adauge niște cuvinte banale :

— Unul din micii mei admiratori.

M-am îndreptat spre pavilion. Nici prin cap nu-mi trecea să îndeplinesc misiunea. Nu ! Îmi iau pălăria și plec ! Dar ce rezolvam cu asta ? Nici n-o să observe ! Mă obseda o idee : Dumnezeuule, cum aș putea să mă răzbun eu, un pitic, împotriva acestei zeițe ?

Atunci mi-a ieșit în cale Adler. Ca de obicei, era foarte satisfăcut „să contemple viața de dincolo de zăbrele“. Nu dansa, nu vorbea cu nimeni.

L-am prins de umeri, agățîndu-mă pur și simplu de calmul său. Ne-am învîrtit prin parc preț de o jumătate de oră. Am ajuns la un luminiș plin de oameni. Marianne ieșea tocmai dintr-un cort. Ținea în mînă o tavă mare cu bomboane pe care le oferea oaspeților, trecînd de la unii la alții.

N-aș putea explica de unde mi-a venit ideea nă-tîngă și respingătoare de a o umili pe Marianne.

L-am întrebat subit pe Adler :

— Ai bani la tine ?

Uluit, clipi din ochi.

— Adler, nu vrei să mănînci o bomboană ?

— Ba da. Dar de ce am nevoie de bani ?

— Dacă n-ai bani, te ajut eu.

— Astăzi tocmai am ceva. Dar nu înțeleg de ce să am nevoie...

— Ca să plătești ceea ce consumi !

— Cum asta ? Doar sîntem invitați.

— Așa este, sîntem invitați. Dar uită-te cîtă lume a fost chemată aici. Știi, eu am aproape certitudinea că aici are loc o serbare cu caracter filantropic. Însăși fiica amfitrionului umblă cu tava. Nu pot să-mi dau

seama cît plătesc oamenii. Nu trebuie să ne punem în situația de a fi socotiți niște calici. Ți-am spus, te ajut cu plăcere. Trebuie să pui cel puțin zece coroane pe tavă. Dumnezeu știe unde merge venitul net.

N-am avut nici un dubiu că Adler, complet neversat în asemenea treburi, îmi va urma sfatul. Marianne s-a apropiat și de noi, oferindu-ne dulciuri. Așteptam. Adler, care, datorită vederii slabe, se mișca întotdeauna încet și nesigur, luă un baton de ciocolată subțirel și puse, cu precauție, pe tavă singura bancnotă de zece coroane pe care o avea asupra lui. N-a urmat nimic din ceea ce îmi imaginasem eu în stil melodramatic à la „Dama cu camelii“. Marianne nici n-a pălit, nici nu s-a înfuriat. Stupefiată pentru o clipă, i-a înapoiat apoi lui Adler bancnota cu un zîmbet întrebător și aproape amuzată.

Ratasem înjosirea lipsită de sens și de neînțeles. Dar acea clipă neplăcută și-a menținut acuitatea în asemenea măsură, încît mă derutează pînă și azi.

L-am examinat pe Adler, pentru a-i vedea reacția.

Și-a sprijinit bărbia pe pumnii strînși într-un fel foarte ciudat și și-a fixat privirea în pămînt. Poziția lui exprima o suferință. Și-a păstrat-o cîteva minute.

Am plecat de la garden-party cu Schulhof, pe înserate. Mi s-a plîns :

— Sînt lefter, am nevoie de bani.

L-am rugat să-mi arate fotografia pe care și-a procurat-o. Le înfățișa pe Marianne și Martha în costume rococo. Marianne apărea în postură de cavalier. I se vedeau bine picioarele slabe — un secret ascuns pînă atunci. Am cumpărat fotografia, plătindu-i lui Schulhof șase sau șapte coroane.

A doua zi, în timpul recreației, am simțit că Adler mă ocolește cu bună știință. L-am întrebat ceva. Nu mi-a răspuns. M-am băgat în grupa de băieți cu care discuta. Și-a întors spatele. M-a năpădit conștiința apăsătoare a unei pierderi și a unui vid. Aveam de luptat ! În timpul orei profesorului Wojwode — oră în care făceai ce doreai —, i-am scris cîteva rînduri. Nu mai știu ce așternusem acolo. Cu certitudine se trăda teama mea ! Precis că am inversat faptele, că i-am făcut re-

proșuri, că l-am învinuit pe el. Scrisoarea a fost ca o mînă cu degetele răsfirate cu care l-aș fi împins de la spate. După ore, a venit el la mine. N-a făcut nici o remarcă referitoare la scrisoarea aceea, totuși am pornit-o împreună. Era prima oară cînd, după multă vreme, am luat-o iarăși în direcția locuinței sale spre a-l însoți. Eram ca beat : îmi căzuse în plasă !

Cu o voce dulceagă, i-am aruncat întrebarea :

— Adler, n-ai vrea să-mi arăți una din noile tale creații ?

A ciulit urechile. A rămas gînditor. Doar asta îl interesa pe el mai mult decît orice altceva pe lume. Trecuse un an de cînd nu ne mai citise vreo lucrare a sa. Eu nu-i doborîsem numai supremația intelectuală, îi alungasem și pe toți ceilalți de lingă el. Pînă și Bland trecuse printr-o perioadă în care avusese preocupări de filfizon, în care își folosisese profunzimea savantă a ființei sale pentru armonizarea culorilor cravatelor cu cea a ciorapilor. Își revenise și acum îi citea pe Stendhal și Oscar Wilde. În camera lui, nu se mai purtau dezbatere asupra lui Dumnezeu, ci se ticluiau aforisme elegante. Iscușința consta îndeosebi în inversarea unor proverbe cunoscute. Ne desfătăm cu găselnițe spirituale de genul : „Cine cade singur, sapă groapa altuia“.

Așa s-a făcut că și Bland l-a abandonat pe Adler.

Eram amîndoi în fața porții casei sale :

— Nu e ciudat, Adler, că eu n-am fost niciodată sus la tine ? Nu știu cum arată locuința în care stai. N-am idee cum trăiești... În general, nu știu nimic despre tine...

El îmi răspunse :

— Știu asta.

— Doar sîntem prieteni, Adler... Crede-mă că doresc sincer să-mi citești noile tale scrieri... Și anume în doi și în camera ta.

Mi-a fost teamă că-mi va respinge sugestia, căci a stat mult pe gînduri. După o pauză, cu o figură luminată, îmi spuse :

— Vino la mine după-amiază.

În forul meu interior, retrăiesc pînă azi acea scenă, ca și multe altele de altfel ! Nu s-ar întîmpla așa, dacă

totul s-ar fi limitat la ceea ce a fost : o răutate oscilantă, o ură obișnuită între doi oameni. Continui să port acele lucruri în mine, deoarece au luat dimensiunile unei *crime*, pentru care eu aş fi fost pasibil de pedeapsă, dacă n-ar exista prescripție și ar exista dreptate. Dar există, oare, prescripție ?

Dar dreptate ?

Mi-a citit două lucrări scurte în proză. Una purta titlul : „Lumea pătrunde în cămăruța mea prin fereastră“. Era o istorioară al cărei sens nu l-am prins prea bine, redată într-un limbaj cu totul ieșit din comun. Era vorba de un coșar care lucra pe coama acoperișului unei case situate peste drum și care, simultan, era prezent și în cămăruța autorului, doar că aici arăta mai mare și mai negru. Probabil că voia să spună că realitatea poate fi chiar mai puternică în interiorul nostru decât este în punctul ei de origine.

Am examinat odăița autorului, în care nu pusesem piciorul, deși prietenia noastră dura de un an și jumătate. Este adevărat că, pe neobservate, Adler ne ținuse la distanță pe toți, nu procedase așa numai cu mine. Camera se arăta ca o chilie. Nu era exagerat de mică, dar n-avea decât o fereastră care dădea direct într-un zid antifoc și prin care se vedea o sordidă îngrămădire de acoperișuri, unde figura unui coșar putea căpăta proporțiile unei apariții miraculoase. În dreptul ferestrei nu era așezată o masă, ci o mașină de cusut ce răspindea un miros rînced de ulei și de ață. În cameră, extrem de puțin mobilier : patul, masa, două scaune și, pe perete, fotografia unui bărbat.

N-aș fi putut trăi acolo nici o singură zi. Dar lui Adler i se potrivea perfect. Multe generații de oameni *opaci* la viața exterioară se simțiseră aici ca acasă. Pentru ei, contase numai viața interioară.

Adler citea repede, cu o voce scăzută, de parcă îi era teamă c-ar putea fi deranjat. Iată că dintr-o dată s-a și auzit din camera de alături o voce de femeie. La auzul ei, Adler tresări, se sculă de pe scaun cu obișnuita sa politețe rigidă și deschise ușa :

— Sărut mîna, mamă, sînt aici.

— Cine-i la tine ?

— Sebastian.

— De mult vrcau eu să vorbesc cu el.

Situația m-a obligat să intru în camera femeii. Era o încăpere mare și mai puțin posacă. Plină de lucruri fără valoare, care se vedea că sint de preț în ochii deținătoarei lor. Statuia unui negru excesiv de înalt sprijinea o lampă. Într-un colț, mumia veștedă a unui palmier. Văduva Adler zăcea în pat. Mi-a întins o mină rece, umedă, evident certată cu viața. Nici o trăsătură de pe chipul ei întunecat și sfrijit nu amintea de fiul ei. Fără nici o introducere, a trecut direct la subiectul care îi stătea pe suflet :

— Știi cine ești. Dumneata ești cel care ar trebui să-i călăuzești pașii...

— Ce înțelegeți prin asta, stimată doamnă ?

Trecea la întâmplare de la un cuvînt la altul, de la o idee la alta, fără a le duce pînă la capăt :

— Un om atît de nepractic...

— Poftim ?

— Se ocupă numai de lucruri de pe urma cărora nu poți să cumperi nici o pîine... Franz, împinge-i un fotoliu lîngă pat !

M-am înfundat în fotoliu. Ea boscorodea în continuare :

— Un om nepractic trebuie să se ducă la masa pusă ! De ce se împotrivesște ! Fratele meu este un om de aur. El spune mereu : Franz al tău o să-și piardă mințile într-o bună zi. Noapți întregi nu doarme...

Adler voia s-o întrerupă pe mama sa. Dar potopul de plîngeri al mamei nu putea fi stăvilit.

— Am necazuri, dragă domnule Sebastian. Așa cum mă vezi acum, se întîmplă să zac săptămîni la rînd... Măcar de-aș fi sănătoasă și aș avea putere... De-aș putea să-l îngrijesc tot timpul pe băiatul ăsta... Toată viața am dus singură greul... Răposatul meu soț, despre care știți probabil cum a terminat-o, era leit fiul său... Parcă-i rupt din trupul și din felul lui de viață... Și el umbla tot timpul de colo pînă colo prin casă, se sucea și se învîrtea, și dacă îl întrebam ceva, se speria la fel ca și ăsta... Să se facă doctor ? Vă spun eu,

asta înseamnă pe latinește un mațe-fripte, cînd e vorba de un om atît de lipsit de simț practic... Și nici nu are nevoie de așa ceva... Unchiul are o afacere care merge bine și-mi spune mereu : Bagă de seamă, Pauline, o să mai fac eu om din Franz !

Adler, cutremurat la acest gînd, interveni :

— Mamă, în viața mea nu mă duc la unchiul meu.

Femeia se enervă :

— Ați văzut ?... La urma urmei, cine știe dacă ai să poți s-ajungi doctor... Profesorul tău Kio îmi spune că ai dat înapoi în mod înspăimîntător și că o să se termine prost cu tine.

— Ai fost tu la Kio, mamă ?

— Da, am fost. Mi-am luat inima în dinți și m-am dus la ora lui de discuții cu părinții... Profesorul Kio m-a prevenit... A spus că voi doi n-ar trebui să fiți prieteni... Nu e bine pentru nici unul din voi... Așa a zis el... O fi știind el de ce...

— Vă spun sincer, stimată doamnă, că într-adevăr nu înțeleg ce a vrut să spună Kio.

— În timpul nopții, Franz ori cutreieră străzile ori măsoară camera în sus și în jos... Cînd doarme ?... Se va îmbolnăvi... O s-o apuce pe drumul lui taică-său... Dumnezeu ! Dacă l-ați fi cunoscut pe Franz cînd era mic ! Cel mai dulce copil din lume... Toți spuneau așa... Avea ochii albaștri ca cerul... Dar de pe atunci era neîndeminatic... Plecam în fiecare an la băi... Mă rog, am fost oameni cu stare... Într-o zi, ne plimbam pe cîmp, eu vorbeam întruna cu răposatul meu soț și, la un moment dat, Franzl nu mai era lîngă noi, dispăruse... L-am căutat multe ore... Credeam că înnebunesc... Domnule Sebastian, și acum îmi dau lacrimi în ochi... Avea patru ani... Cînd l-am regăsit, nu plîngea, ci se uita în zare și se gîndea... Nici nu-și dăduse seama cîte ore trecuseră... Omul nepractic... El nu poate fi lăsat singur în viață... În visele mele, îl văd totdeauna cum e călcat de un vehicul la traversarea unei intersecții... Doamne, doamne...

Adler stătea cu spatele spre noi. Maică-sa, epuizată, continua să se tînguiască :

— Tot timpul mă gîndesc : e încă tînăr... Dar și asta are o limită... Ieri am intrat în camera lui... Nici nu m-a observat... Stătea acolo și plîngea și țipa, așa cum îți spun, plîngea și țipa tare de unul singur... Mie mi s-a oprit inima, am alergat spre el... Ce crezi c-a făcut ? M-a împins...

— Mamă, asta nu se face.

Adler ieși din cameră.

Ea scoase un oftat :

— Acum vezi și dumneata...

După care mă lăsă să plec.

Adler căută o scuză pentru mama sa :

— Are o fire foarte nenorocită. Și, apoi, femeile nu se jenează.

Mai mult nu a vorbit despre cele petrecute. Am plecat împreună. Voia să-mi citească cealaltă scriere a sa într-un parc din oraș.

A doua lucrare avea titlul : „Omul ca subiect și obiect al plăcerii“. Era o întreagă filozofie sau mai curînd teologie pe care Adler o dezvoltă în cîteva pagini. Tot ceea ce gîndea el părea, de fiecare dată, că duce spre teologie. Și într-asta era, poate, Adler ultimul dintr-o lungă succesiune de generații de oameni introverțiți. Așa cum am memorat scena finală din drama despre Hohenstaufen, tot așa mi s-au întipărit în minte frînturi de idei și formulări din acel studiu. De pildă, aserțiunea despre Creație ca „abandon de copii“. Dumnezeu nu-și hrănește lumea pe care a creat-o, a lăsat-o fără hrană. Copilul însă trebuie să mănînce și să bea, de aceea materia nehrănită din exterior, nehrănită de Dumnezeu, este condamnată să se autohrănească și, într-un veșnic proces metabolic, să se autodevoreze și să se autodigere. La baza vieții stă un „canibalism“ atotcuprinzător. Natura însă este înspăimîntată de acest canibalism intrinsec, deoarece, deși o fiară devorează o alta, în grupele din straturile superioare ale regnului se manifestă tendința de a cruța propria specie. Nici un leu nu devorează alt leu.

Nu mai știu cum a urcat Adler scara raționamentului pînă a ajuns la om. Mie îmi sună în urechi numai următoarea frază : „Omul se deosebește de celelalte

vietăți nu prin rațiune, ci prin poftă“. El este singura ființă ce se hrănește nu numai pentru a-și potoli foamea, ci și pentru a-și satisface o plăcere. Omul a descoperit o dată cu „păcatul“ și „mirodenia“. Canibalii consumă carne de om, nu pentru că sînt nevoiți s-o facă, ci pentru că sînt gurmânzi. Carnea de om este cea mai picantă dintre delicatese.

Urma o lamentare desperată și copilăroasă cu privire la canibalismul mai înalt, cel spiritual, al omului, la gustul pentru brutalitate, la pofta de a-i umili și de a-i jigni pe semenii, la bucuria răutăcioasă în fața necazului altuia...

Era, oare, filozofia aceea despre om ca obiect al plăcerii îndreptată împotriva mea ? Reprezentau, oare, acele pagini o sancțiune pentru acel „Îngenunchează !“, pronunțat de mine în cofetărie, și pentru sute de alte moșiclii ? Nu voiau, oare, să fie un mod de a se răzbuna al unui spirit răbdător și învingător ?

La vremea aceea n-am intuit nimic din toate acestea.

Nici nu știam, de altfel, că sînt dușmanul lui Adler, că sînt pentru el un Iago. Îmi închipuiam că sînt prietenul său, vedeam în el complicele meu la escapadele din timpul zilelor și al nopților.

Nu pot să neg că reîncepuse să mă neliniștească talentul lui Adler, superioritatea gândirii sale, forța sa logică, noul din imaginile sale, din formulările sale și, mai presus de toate, puritatea, chiar non-omenescul pe care le iradia. Ființa sa posedea o gingășie aparte care mă irita. Ca de obicei, în acel ceas cînd valoarea sa deosebită a ieșit iar la iveală, eram chinuit de îndoieli și de dorința de a inversa *adevăratul* raport al lucrurilor.

Drumul spre casă l-am făcut deprimat și nefericit.

Ressl, Schulhof și eu fusesem de cinci sau șase ori la localul Gran Canon. Ne lăudasem cu mult tupeu în fața prietenilor noștri cu escapadele noastre temerare, dar reticența de a vorbi cu Adler despre astfel de lucruri sau chiar de a-i propune să vizităm împreună acel local se menținea aceeași. Începuse să mă rîciie faptul că el ar fi putut avea asupra mea un atu, și

anume necunoașterea unei întâmplări care pe mine mă împingea în jos, deși mă laudam cu ea.

Într-o zi, coboram cu Schulhof și Ressler alea din parcul de pe colină, unde erau amplasate terenurile noastre de tenis. Nu era rîndul nostru să însoțim fețele pînă acasă. Acest serviciu de onoare revenea unor persoane mature. La o curbă mai accentuată a serpentinei, am observat-o pe Marianne mergînd între doi ofițeri. Am putut distinge scîrțitul pașilor ei pe pietriș de cel al pașilor bărbaților.

Ressler întrebă ceva. În loc să-i dau un răspuns, am emis o părere :

— De mult n-am mai fost la Gran Canon.

Preocupările noastre senzaționale alternau la intervale scurte. Deși cercul de lectură continua să existe, iar jocul nostru cu spiritele era din cînd în cînd reluat, pentru toate aceste bucurii consumate interesul descrescuse. Noutatea senzațională a vieții de noapte se infiltra încetul cu încetul în locul lor.

Ressler se agăță de propunerea mea :

— Astăzi ar fi cazul. Miine e rîndul nostru, al amîndurora, la chiul.

Elaborasem un întreg sistem, conform căruia nicio dată nu trebuia să lipsească din clasă mai mult de trei elevi, spre a nu atrage atenția.

Schulhof se interesă :

— Propriu-zis, cine este miine la rînd la chiul ?

M-am uitat în carnetul meu de însemnări. Începea cuminte cu „lista profesorilor și a colegilor“, pentru a continua cu referiri mai vicioase. Vizitele la Gran Canon erau numerotate și însoțite de niște semne tainice. Și relațiile mele cu Marianne, apropierea și îndepărtarea dintre noi erau trecute în carnet, sub forma unei curbe barometrice foarte șerpuitoare. A trebuit să sar peste paginile respective pentru a ajunge la evidența, ținută cu exactitate, a rotirii noastre la chiulul de la școală. De astă dată, Adler era al treilea.

Schulhof ne mărturisi că ar vrea, cu toate astea, să vină și el cu noi la Gran Canon. Se socotea antrenat, și lipsa de somn nu-l deranja.

M-am oprit în loc :

— Să nu-l luăm cu noi o dată și pe Adler ?

Schulhof se opuse categoric :

— Ce vrei de la Adler ? Țsta va muri virgin precum Fecioara din Orléans...

— Dumnezeu mare ! Uitați-l pe Kio !

Într-adevăr, pe serpentină se vedea urcînd profesorul Kio. Purta, ca de obicei, redingota cenușie cu buzunare aparente, cu colțuri ce ajungeau pe șolduri, pe cap, melonul mare, mănuși de culoare închisă și ținea în mînă un baston. Am remarcat pe brațul stîng o banderolă de doliu cu care nu venise niciodată la școală. Cit de diferit umbla în clasă între ușă și catedră ! Milităros și vijelios ! Acum, urca încet și obosit. Expri-mîndu-mă în limbajul său, aș spune că „se plimba de plăcere“. Ne-am smuls șepcile de pe cap. Ressler își as-vîrli țigara pe la spate. Cînd ne-a recunoscut, Kio aruncă spre noi, elevii săi, o privire lungă, în care erau amalgamate terifiant neîncredere, ușoară ironie și tristețe. Răspunse la salutul nostru cu o politețe extra-școlară ce ni se cuvenea. Demnitatea omenească — conceptul său preferat ! Pînă și celor din clasa a șaptea, căroră li se putea acorda cel mai puțin încredere, meritau într-o oarecare măsură să li se recunoască dem-nitatea omenească.

Primul meu gînd : deoarece ne văzuse, trebuia să ticluim o minciună foarte vicleană pentru ziua următoare ca să facem credibilă motivarea absenței noastre.

Urmărindu-l cu privirea, Schulhof spuse după un timp :

— De doi ani nu mai e cel de altădată.

— Cum adică ?

— Nu știi ? Ai dreptate, Sebastian, s-a întîmplat înaintea venirii tale aici. Atunci ar fi trebuit să-l cunoști pe Kio. Nu-i așa, Ressler ? Atunci cînd a expus cucerirea cetății Maglai. Podiumul catedrei devenise zid de cetate, bagheta de lemn, sabie, iar Komarek era pus să-i simbolizeze pe insurgenți. Aia era o viață ! Noi toți ne-am aruncat la podea pe sub bănci...

— Și ce s-a întîmplat de atunci ?

— N-ai aflat ? Unicul său fiu a murit acum doi ani. Era sublocotenent la o unitate de vînători imperiali.

Kio a lipsit atunci de la școală timp de două săptămîni. Crede-mă, cînd s-a întors era de nerecunoscut. Înainte ne freca de ne mergea untul. Curgeau numai note de cinci. Acum, nu mai este cel autentic...

În tot acest răstimp, Ressler a fost cu gîndul în altă parte. Fără nici o legătură cu discuția, spuse :

— Să-l luăm cu noi pe Adler ar fi o chestie...

Gran Canon era un local de noapte : patronii lui se pricepeau să-i disimuleze adevărata destinație.

Consta dintr-o tavernă și un bar, precum și un etaj cu camere de locuit, cunoscut numai de cei inițiați. Taverna fusese amenajată cu pereți tapetați în roșu și cu lampioane japoneze. Acolo puteai găsi o șampanie dubioasă, un vin falsificat, un lichior neveritabil, bere veritabilă, cocktailuri și cafea neagră. Femeile care serveau nu erau îmbrăcate în uniformă de chelnăriță, ci în rochii de seară. Invitate, ele luau loc la masa consumatorilor. Puteai dansa cu ele pe muzica fals interpretată de pianistul Goldner. Doar o cunoștință mai apropiată te introducea în secretul că unele dintre fete își aveau locuința la primul etaj al clădirii și erau dispuse să primească vizitele unor domni.

Ewald Ressler, mistagogul din München, îl inițiasc pe fratele lui de șaptesprezece ani nu numai în misterele nocturne ale spiritelor, ci și în viața de noapte a marelui oraș. În continuare, Fritz Ressler m-a inițiat pe mine în tainele acestui paradis.

Era foarte mîndru de dezinvoltura sa, de priceperea sa în relațiile cu fetele și se comporta de parcă era un obișnuit al localului de mulți ani. Chiar și cînd localul era plin, se manifesta sigur pe el și gălăgios, o chema la masa lui pe un ton seniorial pe Marfa sau pe o altă fată, în ale cărei grații credea că se află.

Nu mai puțin sigur pe el se simțea acolo Schulhof. Purtarea sa era, în schimb, cu totul diferită de cea a lui Ressler, de cea a unui client obișnuit al localului. Se arăta ca un om al casei, ca și cum s-ar fi numărat nu printre cei ce trebuiau să fie amuzați, ci printre cei ce ofereau amuzament din partea localului de noapte. În definitiv, și teatrul în ale cărui mreji căzuse aparținerea în mare măsură aceleiași profesii. Schulhof nu

apărea acolo ca un străin. Îi făcea plăcere să trîncănească cu fetele despre viața lor particulară. Era în stare să stea ore întregi de vorbă cu chelnerul-șef. Pianistul devenise amicul lui. Cînd era în toane bune, inventa jocuri hazoase, arunca monede de argint în decolteul amiceilor sale pe care mai întîi le pescuia și apoi le făcea cadou. Pe scurt, se comporta ca un om al casei.

Dispoziția mea sufletească era simțitor mai potolită decît aceea a camarazilor mei. Eram mulțumit cînd puteam sta netulburat în tavernă, fără să fiu silit să-mi afișez îndrăzneala și insensibilitatea, așa cum făceau ceilalți doi.

Total neștiutor, Adler păși în local alături de noi. Ressler se prezentă umflat în pene. Se știa cine este, fiul unui Cresus. Pianistul făcu o plecăciune adîncă. Datorită vocii sale frumoase, Schulhof era poreclit aici „Caruso“, a cărui stea începuse pe atunci să urce. Goldner îl salută atacînd la pian o arie cunoscută, pe care „Caruso“, luînd o poză de autoîncîntare, o interpretează.

Eu nu mi-am luat privirea de la Adler.

La început examină totul indiferent și pîrînd că nu înțelege nimic din ceea ce vede în jurul său ; apoi, începu să se vădească din ce în ce mai limpede că nu se simte la largul său. Evită să se uite la femeile plinuțe și trecute care roiau prin local.

Și mie însumi îmi era greață de aceste ființe, de gustul acru al nicotinei, de mirosul parfumurilor ieftine, de sudoarea cu iz ascuțit și de felul inert în care se ofereau. Aveam în buzunarul de la piept fotografia celor două surori : Marianne și Martha, costumate. Aș mai fi avut timp și posibilitate să părăsesc taverna, luîndu-l și pe Adler cu mine...

Dar iată că Ressler, care-l buzunărise în ziua aceea pe tatăl său, comandă șampanie. Marfa se așează între el și Adler și vorbi cu voce țipătoare :

— V-ați vîndut cărțile de școală de vă purtați ca niște barosani ! ?

O nimerise. Eu nu mai posedam aproape nici un manual, în afară de Homer și Tacit, care-mi trebuiau la lecțiile de literatură ale lui Kio.

Marfa era de departe cea mai suportabilă dintre femeile de acolo. Cel puțin avea o statură frumoasă și o dantură sănătoasă. Vocea însă îi era spartă. Suna îngroșată de fum de țigară și viciată, la fel cum obișnuia să fie și atmosfera din localul Gran Canon pe la orele cinci dimineța.

Nici nu mai putea vorbi încet :

— Trebuie să aveți niște părinți minunați ! Ție, Ressler, aș avea eu ceva special să-ți șoptesc. Te-aș așeza pe genunchi și ți-aș arde douăzeci și cinci la fund. Asta ți s-ar potrivi, dac-ar fi după sufletul meu !

El îi sugera :

— N-ai vrea mai bine să-l așezi pe ăsta pe genunchi ?

Marfa îl examinează pe Adler cu de-a amănuntul :

— Văd că mi-ați adus pe unul nou... un boboc de trandafir !

Încântată de expresia pe care a găsit-o, țipă din nou strident :

— Un boboc de trandafir !

Adler se căznea să arboreze un zîmbet afabil, dar nu reuși decît să facă o grimasă. Marfa îl apucă de braț :

— Bobocule ! O frumusețe nu ești ! Bobocul vostru are un cap de hidrocefal. Dar în capul ăsta e loc mult, are ceva înăuntru. E inteligent bobocul de trandafir. Voi ceilalți nu sînteți decît niște porci ordinari...

Marfa, care nu venise la masa noastră complet trează, fu cuprinsă de o minie subită :

— Sînteți niște porci ordinari și nimic mai mult ! Eu nu mă dau în vînt decît după oameni inteligenți. Auzi ce spun, Ressler ? Tu, deși ești un ștrengar plin de aur, nu ești un boboc. Și tu, Caruso, ești un escroc îngîmfat uns cu pomață, dar un boboc de trandafir nu ești nici tu. Iar al treilea dintre voi, ăla cu miini frumoase, pe ăsta am să-l țin sub ochi. E un prefăcut, o apă lină care nu știi ce ascunde ! Arăți de parcă ai fi în stare, în timp ce mă săruți pe față, să-mi înfigi pumnalul pe la spate... cogeamite ministrant ipocrit cu nas ascuțit...

Chelnerul-șef trecu pe lîngă masa noastră și, aplecîndu-se spre femeia amețită, îi șopti :

— Domnișoară Marfa, nu ne mai jigni clienții ! De câte ori să ți-o mai spun ?

Ea bătu cu pumnul în masă :

— În general nu pot să sufăr cînd cineva nu se recomandă. Domnule secretos, cu dumneata vorbesc ! Cine vine, să-și spună numele, și cu asta basta ! Bobocul de trandafir mi l-ar spune numaidecît. Dar uite că, sîc, de la el nu cer asta fiindcă e un boboc...

Ressl sări în sus și, dansînd în jurul mesei, zise :

— Ademeneste-l pe bobocul tău, Marfa, e al tău !

Dar Marfa nu contenea să țipe :

— Nu mă dau în vînt după eleganță, ci numai după inteligență !

Se aduse coniac. L-am turnat în paharele cu șampanie. Marfa îl ținea îmbrățișat pe Adler, care se făcuse mic. Sprîncenele i se strîngeau, reacție pe care i-o cunoșteam bine. Bău vîrtos. Desigur pentru a nu strica buna dispoziție a celorlalți. Dar carnea de femeie pe care o simțea lîngă el părea că îl ține chinuitor de treaz.

Ressl flutură o bancnotă :

— Sedu-l, Marfa ! Eu plătesc...

Și, fălindu-se, își bombă pieptul, precum un fiu de țăran bogat pe a cărui haină sînt înșiruiți nasturi argintii. Pe mine mă otrăvise agresivitatea Marfei. Voiam să demonstrez că nu sînt un prefăcut, un om închis, un laș, un ministrant ipocrit, ci un bărbat în toată firea. Pentru asta, am pus rămășag cu Schulhof că sînt în stare să golească dintr-o înghițitură un pahar de apă plin cu coniac. Am cîștigat pariul. Drept urmare, am început să-mi pierd treptat controlul.

Mi-aduc aminte doar că m-am uitat fix la Adler și i-am declarat solemn :

— Lumea pătrunde *totuși* prin fereastră în odăița ta.

Și lumea era un coșar uriaș care, trecînd de pe un acoperiș pe altul, a intrat în cămăruța lui Adler.

M-am trezit pe o scară întunecată. Schulhof dispăruse.

Ressl s-a apropiat de mine. Prima mea întrebare a fost :

— Unde este Adler ?

Ressl îmi apăsă brațul :

— E sus ! L-a luat cu ea.

Mie mi se învîrtea capul :

— Repede sus ! Trebuie să-l văd cu ochii mei ! Să fiu de față !

Din mine țîșni un rîs prelungit plin de satisfacție, de parcă așteptam sfîrșitul unei farse grozave puse la cale. În realitate, nu-mi ardea deloc de rîs. Ressler încercă să mă oprească :

— Ești beat de-a binelea, Sebastian !

Nu eram atît de amețit pe cît credea el. Îmi era foarte clar ce vreau : să văd cu orice preț ce făcea Adler în acel moment.

Vocea lui Ressler se auzi stinsă, pe un ton de remușcare :

— Pe mine mă neliniștește toată povestea asta. El, care de obicei nu rezistă, a băut azi mai mult decît noi toți. Acum mi-e teamă să nu o ia razna...

L-am tras pe Ressler cu mine. El știa unde este camera Marfei. În întunecimea prin care treceam, nu i-am eliberat mîna. Ne-am nimerit într-un salon aglomerat cu o mobilă respingătoare, tapisată cu plus roșu. Nu era nimeni acolo. Am căutat o ieșire. Am găsit o ușă și am deschis-o. Am dat de-o parte draperia atîrnată în spatele ei.

Adler era pe pat, avînd numai indispensabilii pe el. O femeie goală, voluminoasă, sta în genunchi în fața lui. Capul îi era lipit de coapsele lui. El șoptea întruna“.

— Nu ! Nu ! Vă rog să plecați ! Plecați de aici !

Ressler, care nu vedea nimic, mă îmbrînci. Am năvălit amîndoi în plină cameră. Scoțînd un urlet indescriptibil, Adler sări din pat. Ne săgetă ca pe niște diavoli. Continua să zbiere. Fruntea îi era acoperită de pete roșii. Marfa fugi spre noi și încercă să se ascundă în spatele meu. Țîpătul lui Adler tot mai răsună. Adler puse mîna pe o oglindă de toaletă cu trei panouri. Ne aruncă o privire de ucigaș care nu știe ce face, lansată de niște ochi în care nu mai găseai nimic din el însuși, doar

spaimă cumplită care se apără de ceva îngrozitor ! Urletul lui se potolea treptat. Se lăsă încet pe podea și începu să geamă și să plîngă, tot pe atît de inconștient, pe cît zbierase înainte.

Aripile oglinzii s-au închis zgomotos.

Amețeala noastră dispăruse. Oroarea ne cuprinse și pe noi. Ne-am dat seama că cel ce plîngea nu era în toate mințile. În plînsul lui cu sughițuri se amestecau vorbe neinteligibile. De spaimă, mîinile noastre erau reci ca gheața. L-am ridicat și am început să-i vorbim :

— Liniștește-te, Adler ! A fost doar o glumă proastă ! Rîzi și tu de ea ! Vino să te-mbraci !

Accesul de plîns nu ceda.

Marfa aduse apă. Chipul lui Ressler era contorsionat de teama de ce se va întîmpla, dacă atacul nu-i trece, și va trebui chemat un medic...

Îl imploră :

— Îmbracă-te, Adler, nu face mofturi !

M-am gîndit că îl terificază piclea goală și am rugat-o pe Marfa să iasă din cameră.

Imediat după ce a ieșit ea pe ușă, plînsul cu sughițuri se mai calmă. I-am adus hainele. Începu să se îmbrace. Dinții îi clănțăneau. L-am ajutat, grăbiți ca niște hoți. Să plecăm cît mai repede ! L-am cărat pe scări și am ieșit grabnic din clădire.

A doua zi, dimineața devreme. Soarele sus pe cer, strălucitor. Buimaci, stăteam toți trei în piață. Dughe-nile de zarzavat erau deschise. Din camioane se descărcau coșuri mari cu legume, flori, fructe. Precupețele ne ocărau și ne făceau de două parale, uitîndu-se la noi cu ochi mici, bănuitori, încărcați de ură. Printre teighele, se învîrteau încolo și încoace cumpărători care încercau marfa abundantă cu degete cunoscătoare de oameni care dormiseră bine.

Adler se opri și luă aer în piept.

Ressler îl ținea de umeri.

— Ei, vezi ? A trecut. Acum totul este în ordine. N-a fost decît o prostie. Nu ți s-a întîmplat nimic.

Adler respira adînc.

Aerul era încă neviciat și proaspăt. În sfârșit, apăru pe buzele lui Adler și un suris eliberator. I-am făcut repede un semn lui Ressler :

— Luăm o trăsură și mergem să ne plimbăm o oră pe aleea principală. După aia, mergem să facem o baie și ne permitem un mic-dejun copios !

Adler își revenise. Auzise cuvintele mele. Ca un bolnav, se bucura de soare :

— Da, să facem acest program. Ar fi foarte bine...

Ressler îl conduse cu multă atenție înainte, spre gară, unde găseai multe trăsuri.

Le-am spus că îi voi urma deîndată.

Mă apucase un ușor vertij și îmi doream măcar o clipă de singurătate, după o asemenea nopate. Forfo-teala din piața matinală începu să se învîrtească încet în jurul meu. M-am sprijinit de peretele unei case...

Deodată am realizat că în fața mea stă Komarek. Am văzut pe chipul lui că ne urmărise de mai multă vreme. Ținea în mână un coș de piață din care-și scotea capul o varză mare.

Mi-am spus în gând : Așadar, Komarek trebuie să târguiască cele necesare casei, înainte de a veni la școală.

El însă se uita lung și provocator la mine cu capul puțin aplecat într-o parte și cu ochii săi amăriți de proletar :

— Unde ați fost ?

Deși eram frînt, m-am înfipt în el :

— Ce te privește ?

Nu se mișcă. Tăcea. Ochii săi de proletar nu s-au întors de la mine, dar s-au umplut mai tare și mai profund de dispreț. Și-a ridicat mîna foarte încet, foarte calm, fără a-și da importanță, și-mi trase o palmă zdra-vănă. Eram, oare, prea epuizat ca să mă reped la el ? Eram, oare, prea obosit ca să mă răzbun ? Poate prea laș ? Obrazul mă ustura de pe urma palmei, m-am sprijinit de perete și m-am mirat de mine. Mă mint pe mine însumi, recunoscînd acum că acea palmă nu mi-a displăcut ?

Komarek mai așteaptă o clipă, desfătându-se de ea, se întoarce domol cu spatele și părăsi locul. Mă pedepsisese fără să cunoască motivul. Poate pentru că la acea oră făcea o comparație între viețile pe care le ducem fiecare.

A fost prima și singura palmă din viața mea.

Komarek nu va avea de ce s-o tăgăduiască în fața lui Dumnezeu.

VI

Plimbându-se morocănos printre şirurile de bănci, la un moment dat, Kio se opri şi se furişă fără zgomot, în vârful picioarelor, în spatele lui Adler :

— Continuă textul de unde am rămas adineaori !

Adler îşi mişcă puţin capul greu, oftă şi adormi la loc.

Din toate băncile se porni un ris zeflemitor.

— Tăcere !, tună dirigintele cu atîta seriozitate, încît pe loc se aşternu o linişte rece de mormînt. Îl prinse de subsuoară pe cel ce dormea şi-l ridică în picioare. Apoi, se sui la catedră cu un pas de soldat :

— Vino aici, Adler !

Cel chemat se opri în spaţiul dintre bănci şi catedră. Şi lui şi nouă ne-a fost dat să auzim una :

— Ultimul Consiliu profesoral din acest an şcolar va avea loc poimîine. Zarurile au fost aruncate, şi dumneata, Adler, ai pierdut partida. Am putut să-mi dau seama că toţi colegii mei sînt de aceeaşi părere. Dumneata, căruia eu îi prezisesem o carieră strălucită, ai izbutit să-i dispuţi locul pînă şi unui Komarek. Mai sînt însă şi alţii aici asupra cărora va cădea o sentinţă. Da, da, Ressler, ai tot temeul să te ascunzi în spatele colegului din faţă. Şi dumneata, Sebastian, n-ai să reuşeşti să mă induci în eroare cu faţa dumitale inocentă. Faţa asta inocentă este blestemul faptelor rele. Am în spate o experienţă de funcţionar de stat şi de profesor de treizeci de ani şi sînt sătul de asemenea chipuri nevinovate. Mai bine ai face o mutră vinovată şi te-ai pune pe treabă în

ceasul al unsprezecelea ! Vaporul se scufundă. Salvează-se cine poate ! *Si fractus illabatur orbis, impavidum ferient ruinae.* * Întrerup citatul, căci Horațiu figurează ca materie de studiu în ultima clasă, pe care unii dintre voi nu o vor mai urma.

În cuvîntul lui se strecură o suferință personală :

— Încă de anul trecut, mă bucuram că voi putea merge mai departe cu o clasă de elevi silitori și că vă voi putea preda pe toți, fără excepție, vieții practice, care vă așteaptă în forma studiilor universitare și a serviciului militar voluntar cu stagiul de un an. Mi-ați înveninat total această plăcere. Dacă aș putea, m-aș despărți chiar azi de voi. Oră de oră dau aici tot ce am mai bun în mine, și sînt deja un om bătrîn. Voi sînteți tineri și răspundeți dăruirii mele cu lipsă de atenție, șușoteli, larmă, cu lecturi pe sub bancă, mîzgăleli pe bancă și cu sute de alte ștregării. *Sunt pueri, pueri puerilia tractant.* ** Dar de multă vreme nu mai sînteți copii. Mi-e teamă că dimpotrivă !

Privirea îi căzu din nou asupra lui Adler, care stătea nemîșcat în fața catedrei. Kio își duse mîna în dreptul inimii :

— Și dumneata dormi sub ochii mei. Îndrăznești să-mi arăți această crasă lipsă de considerație mie, care am obținut o decorație dintre cele mai înalte pe pămîntul Bosniei în urma evenimentelor de la Maglai ! Multe lucruri se petrec în această clasă ce rămîn ascunse luminii zilei. Nu e zi în care doi, trei dintre voi să nu fie bolnavi ori să nu absenteze din pricini familiale. Ce sînt eu aici ? Mă simt ca un conțopist de la un spital care ține lista bolnavilor. Aici este un institut de învățămînt imperial-regal și nu o moară cu un continuu du-te-vino ! ...Dumneata, Adler, ia la cunoștință ce-ți spun ! Nu mai există nici o speranță ! Pune mîna cît mai repede pe toiagul pribegiei ! M-ai înțeles ? Corpul profesoral nu mai vrea să audă de dumneata. Pînă și colegul meu, profesorul de germanistică Sto-

* Dacă pămîntul șubred se prăbușește, ruinele lovesc pe cei neînfricați (lat.).

** Copiii sînt copii, copiii se ocupă de cele copilărește (lat.).

wasser, găsește acum compozițiile dumitale așternute pe hîrtie puerile, pretențioase și bombastice. L-ai deziluzionat. Colegul Wojwode, profesorul de istorie, nu a putut obține nimic de la noi cu intervenția sa în favoarea dumitale. Eu personal nu mai pot face nimic pentru dumneata. Și nici nu mai vreau să fac, întrucît, drept recunoștință, dumneata te lași pradă somnului în timpul lecțiilor mele. Obișnuiește-te de aceea, fără întîrziere, cu soarta dumitale pe care singur ți-ai croit-o. Ajunge de cîte ori mi-am întins mîna întru salvarea dumitale. *Sapienti sat !* * Azi e vineri. Luni are loc consiliul care va decide și asupra vieții și morții altor citorva. Marți, vei binevoi să-l trimiți la mine pe domnul tutore. Trece în bancă !

În clasă domnea aceeași tăcere mormîntală.

Fiecare din noi își dădea seama că filipica ascultată nu fusese un obișnuit discurs moralizator al lui Kio, ci destăinuirea unei inimi sîngerînde.

Tăcu un timp și nu reveni la Tacit. Privirea înverșunată-tulburată de antic comandant de oști care asistă la pierderea unei bătălii trecu prin geamul uzat al ferestrei și rămase pironită pe fațada tristă a unei case de raport.

Împinsesem lucrurile prea departe. O dată cu chiulurile prea dese, cu excesele nocturne ale ședințelor de spiritism, cu bețiile, cu vizitele la tavernă, pătrunsese în clasa noastră anarhia de mine visată, sesizată de profesori în sute de amănunte. Anarhia a fost dublată de o superioritate spirituală de un anumit fel. Li se putea cere, oare, cunoscătorilor Parnasului modern, cărora le fluturau pe buze nume răsunătoare pe atunci la modă, să știe să redea desfășurarea acțiunii din piesa „Wilhelm Tell“ a lui Schiller ? La astfel de exigențe examinatorii primeau un singur răspuns : tăcere disprețuitoare. Iar a fi atent în timpul lecțiilor de științe exacte, „care nu prezentau interes pentru viață“, așa cum o înțelegeam noi, n-ar fi însemnat să dai dovadă de o slugărnicie lingușitoare ? Nu numai Adler, în-

* Înțeleptului, atît ! (Forma prescurtată a expresiei plautiene : Omului deștept îi ajunge o vorbă) (n. tr.).

treaga clasă regresase. Până și vioara întâi, Fischer Robert, cînta fals, oricît de multe eforturi depunea. Dar într-o orchestră slabă se pierde și cel mai bun concertmaistru. Ambiția noastră era să reușim să ne îndeletnicim cu ceva personal în timpul predărilor. Dacă vecinul meu de bancă, Burda, omul născut pentru datorie, voia să se concentreze asupra materiei predate, eu îl loveam cu piciorul și îl ciupeam pînă cînd i se făcea rușine de nedemnul său zel. Pentru a simți că trăim clocotitor, citeam reviste, redactam scrisori, suceam proverbe înțelepte în paradoxuri neobrazate, desenam caricaturi, ne trimiteam unul altuia epigrame și așteptam, în chinurile de torturați, sunetul clopoțelului.

Pînă azi a rămas o enigmă pentru mine cum de reușeam noi copiii să lipsim de acasă neobservați atîtea nopți. Circumstanțe favorabile veneau în întîmpinarea dorinței noastre de viață. Părinții lui Ressler posedau în oraș o clădire ca un palat, imposibil de păzit, dacă n-aveai un gardian. Mama lui Adler era o femeie grav bolnavă, ținută la pat. Schulhof, ai cărui părinți locuiau într-un alt orașel, stătea la o pensiune și era independent. Eu însumi ocupam o cămăruță simpatică, situată la etajul al doilea, deasupra odăilor mătușilor mele.. Puteam să intru și să ies nevăzut cînd voiam. Cerșisem cheia de la intrarea în casă, imediat după mutarea mea acolo, bătrînei menajere care oricum mă răsfața.

Și acum catastrofa bătea la ușă.

Pentru a înfrîna indisciplina crescîndă, profesorii hotărîseră să aducă cel puțin o jertfă zeului Orcus. Adler era parcă făcut pentru o asemenea jertfă. Era cel mai comod să pui mîna și să-l distrugi pe acest om, al cărui cap, imens ca un ceas solar, indica lungimea umbrei în care era învăluit, pe acest om total lipsit de falsitate și perfidie.

În mod cert Kio și Wojwode s-au luptat pentru el, dar fiind profesori bătrîni erau prea slabi și consumați în fața noului profesor care fusese transferat la școala noastră la începutul anului.

Profesorul de germană Stowasser, fervent naționalist, adept al asociației studențești Burschenschaft, îl ura

pe Adler, îi ura stilul de a fi „intelectual“, pe care-l declara arogant și depravat; fără nici o motivație, trăgea o linie de-a curmezișul temelor scrise ale lui Adler, punindu-le calificativul „total insuficient“. Profesorul de germană Stowasser nu și-ar fi permis un astfel de tupeu ce sfida pe față cel mai elementar simț al dreptății, dacă n-ar fi fost sprijinit în pornirile sale de resentimentele celorlalți profesori și de maladiva incapacitate de apărare a lui Adler.

Kio încheie lecția de latină cu o voce stinsă, pe un ton acru. Adler, nemișcat, avea capul aplecat solemn, țeapăn, peste „Germania“ lui Tacit.

Grupul nostru își continua obiceiul de a se aduna, după sunatul clopoțelului de la amiază, în salonașul unei firme de delicatese situate în apropierea liceului Sankt Nikolaus. În ziua aceea n-am fost în jurul mesei decât doi: Adler și eu. Tunetele lui Kio băgaseră spaimă în băieți, alungându-i care încotro. Lașitatea omenească în fața catastrofei, tendința de-a-te-face-mic, înclinația spre a-nu-voi-să-știi-nimic, s-au vădit în rapida dispariție a tuturor celorlalți. Cuminiți, se grăbeau să meargă acasă, să se aciueze fiecare în colțul lui și să învețe. În jurul lui Adler se și formase acel cerc al vidului pe care oamenii îl desenează în jurul oricărei jertfe.

Adler, galben ca ceara, cu ochii fixați asupra mesei, spuse :

— Marți ia totul sfârșit... Voi fi judecat de mama... Și unchiul mă va băga la magazinul lui înainte de vacanță... Sînt înmormîntat pentru veșnicie.

Căutam să-i spun ceva consolator :

— Adler, sîntem la sfîrșitul lui mai ! Școala se termină la cincisprezece iulie. Mai sînt șapte săptămîni pline. Pînă atunci se pot schimba multe.

— Marți trebuie să-l trimit pe tutorele meu la Kio.

— Stai puțin ! Ai să-i spui pur și simplu că unchiul e plecat, iar mama ta e bolnavă. Dacă vine o scrisoare sau un avertisment scris, punem noi mîna pe ele.

— La ce bun s-o mai lungim ? Mai devreme sau mai târziu, tot aia e ! Sau mă sinucid sau vînd postavuri...

Brusc luă paharul de lichior în mînă :

— Nu ! Reține, te rog. În viața mea nu mă voi angaja la acest om...

— Să te sinucizi ?

Greu mai cîntărea cuvîntul ăsta !

— Pentru o sinucidere este timp pînă în ultima clipă. Deocamdată trebuie să chibzuim ce se poate face.

Toate suferințele lui Adler de pînă atunci constituiau viața lui sufletească intimă, siguranța lui exterioară rămînînd neafectată. Era licean ca noi toți și avea un drum de urmat. Acum însă o lovitură făcuse tîndări siguranța lui. Viața îl azvîrlea la groapa de gunoi, în care unchiul și cei de aceeași teapă se simțeau bine și doreau „să facă om din el“. Singura pornire cu adevărat dușmănoasă, observată de mine la Adler, consta într-o aversiune dublată de teamă împotriva tutorelui. Îl descria ca pe un eunuc avar, care-și conduce afacerile cu o îngîmfare patetică și consideră deposedarea sa de mărfuri și deverul zilnic drept probleme de importanță mondială ; după părerea lui, ele nu-i aduseseră onorurile meritate în viață doar datorită profunde nedreptăți a timpurilor pe care le trăia. Faptul că un om nu voia să intre în comerțul de postavuri era o dovadă că era slab mintal sau chiar mai rău. Cel puțin aceasta era valabil în cazul nepotului, dornic să urmeze o facultate a cărei unică menire era să facă din fiii muritorilor de foame alți muritori de foame. După părerea lui Adler, și unchiul își ura nepotul, căci, ori de cîte ori îl întâlnea acasă sau pe stradă, avea gata pregătită o remarcă mușcătoare : „Franz, la ce-ți folosește ție o frunte atît de înaltă ? Semn de romantism burghez poate ?“ Sau : „Un om tînăr trebuie neapărat să poarte întotdeauna ochelari ? Mulțumește-i pentru asta tatălui tău. Nici el nu vedea la doi pași.“ Cel mai tragic era faptul că mama lui Adler, care îl adora, argumenta ziua întregă cu cuvintele unchiului, adică se situa de partea dușmanului ereditar, cu care, încredin-

țată că i-ar asigura un viitor fericit, se legase în realitate să-și distrugă unicul fiu.

Scoala era spațiul vital al lui Adler, locul în care mai putea respira puțin, răgazul de grație îngăduit, raza de lumină a unei salvări ulterioare.

Toate acestea luau acum sfârșit.

Deși situația mea era destul de serios în joc și soarta mea devenise mai mult decât îndoielnică, în clipele acelea mă gîndeam, plin de compătimire, numai la tragedia lui Adler. Of, nu există în viața oamenilor maturi o tragedie comparabilă sub aspectul caracterului ei oribil cu o astfel de tragedie de sclavi ! Căci la vîrsta tinereții, sclavul nu dispune nici măcar de arma indiferenței surizătoare, acel „va trece“ sau „chiar atît de important nu-i nimic pe pămînt“, de care are parte omul liber. Cît de des se întîmplă ca un tînăr să se prăbușească de teama că propria-i făptură nu este apărată de nici un text de lege !

Adler repetă :

— Nu știu cum voi trăi.

M-a străfulgerat o idee la care mi-a înghețat șira spinării mie însumi :

— Ascultă, Adler ! Vreau să-ți sugerez o idee, ideea unui delict...

A trebuit să las o pauză lungă, pînă am fost în stare să continui :

— Fischer a fost pus să ia astăzi catalogul clasei din camera de primire a părinților și să-l ducă în cancelarie... Mă înțelegi, Adler ?

El nu-și lua privirea de la mușamaua de pe masă.

— Catalogul clasei nu mai este, deci, încuiat în sertarul catedrei, ci stă liber în cancelarie...

Abia acum își ridică privirea.

— Ce discută profesorii nu e atît de important ! Catalogul este important. Doar numai pe baza notelor înscrise în el poate decide consiliul. Acum mă înțelegi ? Trebuie procedat cu multă perspicacitate pentru a transforma ici-colo un „insuficient“ într-un „suficient“, mai mult nici nu este necesar. Și știi că eu am o soluție de șters cerneala cu care mergi la sigur...

Gemu și-și înfipse crispat unghiile în mîna mea.

— Poate am să comit această infracțiune pentru tine, Adler. Ce-i drept, nu-i o glumă, e o crimă și nu cade sub incidența prevederilor regulamentului de disciplină școlară, ci sub aceea a legii penale : fals în acte publice ! Un adult primește pentru asta vreo trei sau patru ani. O știi și tu singur. Să vedem, poate fac eu asta pentru tine...

Mă înduioșasem :

— Adler, știu că uneori te-am sîciit. A fost vina ta că nu mi-ai plătit cu aceeași monedă. Ai crezut cumva că nu-ți sînt prieten ? ! Acum, vezi bine, admiratorii tăi ți-au întors spatele. Și Bland, și Burda ! Sînt niște lăudăroși și nimic altceva. Acum ai să te lămurești, poate, cine îți este prieten cu adevărat ! Hai să plecăm !

Strada era scăldată de raze de soare cu nuanțe deja văratice. Pîlcuri de liceeni întîrziați din toate clasele o străbăteau cu pași deloc grăbiți. Orologiul de la Sankt Nikolaus bătu orele douăsprezece și jumătate. I-am ordonat lui Adler, vorbindu-i în șoapte potrivite unor complotiști, să mă aștepte la orele șapte într-un loc întunecos în biserică. Aveam impresia că întunericul de acolo concordă cel mai bine cu planul meu. Apoi, l-am expediat. Nu trebuia să fim văzuți împreună. Începusem să-mi imaginez pretutindeni pericole ieșind din pămînt. Adler ascultă fără să scoată un cuvînt, precum un subaltern. Ne-am despărțit ca doi muți.

Eram copleșit de o teamă, de un vertij ca înaintea unei aventuri, dar și de o mîndrie morală, căci mă pregăteam să comit o infracțiune pentru binele altuia.

La orele șase și jumătate, cînd am intrat în biserică, l-am găsit pe Adler acolo. Ca măsură de prevedere, țineam în mînă un caiet cu teme în latină pregătite acasă. Băgam mereu mîna în buzunar, unde ascunsesem sticluța cu soluția chimică avînd însușirea de a face să dispară ca prin farmec, fără urme, orice scris. I-am dat, iute, indicația lui Adler să intre la cîteva minute după mine în clădirea școlii și, dacă ar fi întrebat ce

caută, să spună că și-a uitat o carte în clasă ; apoi să se strecoare în cancelarie, unde îl voi aștepta.

Poarta liceului era închisă la ora aceea. Un prim obstacol neprevăzut în planul meu ! Am sunat. Portarul școlii s-a uitat la mine cu neîncredere. Simțeam transpirația în tot corpul. Totuși, am reușit lesne să fac pe omul foarte grăbit :

— Domnule Pettner, trebuie să urc în cancelarie să predau acest caiet.

— Cancelaria se încuie după terminarea orelor. N-am voie să las pe nimeni înăuntru...

— Domnule Pettner, nu te ține de asemenea povești ! Am ordin de la Kio să-i las sus caietul meu. El mai vine azi la școală să corecteze caietele.

— Așteaptă-l aici jos.

— Să-l aștept ? Nici prin gând nu-mi trece ! Exclus ! Crezi că am chef să-mi stric toată seara așteptându-l ? Lasă-mă să urc ! El vrea să găsească acolo caietul.

Tremuram de teama că portarul o să-mi ceară caietul ca să-l predea el lui Kio. Mirat, el făcu o constatare :

— Elevi în cancelarie... ? Astea sînt inovații !

— Pettner, eu pot să plec ; dar în acest caz dumneata vei înghiți scandalul. Îl cunoști pe Kio cum este.

Între timp îl înghesuisem pînă la scară :

— Ascultă, domnule Pettner, mi se pare că ți-am rămas dator un pahar de vin băut la dumneata...

O voce din cabina portarului strigă exact atunci : „Tată !“ Slavă Domnului ! Pettner se dădu bătut :

— Cancelaria mai este deschisă, fiindcă s-a făcut curățenie acolo.

Sosi și Adler, care-și debită bilbiit minciuna, fără să fie auzită. Resemnăt și bombănind, bătrînul ne dădu drumul înăuntru.

Camera în care se decidea soarta elevilor era situată la capătul unui coridor, care făcea un cot înaintea ușii cancelariei. Ușa era larg deschisă : găleata și mătura încă nu fuseseră luate de femeile care făceau curățenie. Trebuia să acționăm într-o grabă nebună.

Pe masa extrem de lungă acoperită cu postav verde, zăceau cataloagele cu coperti gri ale celor opt clase ale liceului, așezate fie unul lângă altul, fie unul deasupra altuia. Am făcut un pas și am ajuns cu catalogul nostru în dreptul ferestrei, prin care mai trecea încă o lumină destul de bună ce cădea pe o masă de desen. Am zărit, în grabă, nori tiviți în roșu-portocaliu alunecând prin dreptul ferestrei. Am zărit, de asemenea, obiecte fantomatice, material didactic pregătit pentru a fi reparat : un șarpe și o maimuță împăiată.

Bineînțeles că mai întâi am deschis catalogul la numele meu. Rezultatele erau destul de jalnice, fără a prezice o condamnare definitivă. Dacă-mi rămânea timp, voiam să-mi mai ajustez și mie puțin soarta. Mi-am etalat uneltele de hoț : sticluta, cîrpa de șters și tamponul de vată ! Am dat de numele lui Adler. El se aplecă peste umărul meu. L-am gonit afară :

— Stai de pază, pentru numele lui Dumnezeu !

M-am oprit mai întâi la notele de la matematică. I-am strigat și lui :

— Trei note de „insuficient“ ! Lăsăm una și din celelalte două facem „suficient“ !

Adler blîngui în mod prostesc un „Te rog !“

Eu mă liniștisem. O stare de euforie, un curaj nepăsător făceau să mă simt de parcă aveam la dispoziție un răgaz și o liniște nemăsurate. Tacticos, mi-am aprins o țigară în cartierul general al interdicției fumatului. Am lăsat să cadă cîteva picături din soluție pe ambele „în“ și am așteptat pînă au absorbit cerneala. Adler era ar alături de mine. Iar l-am gonit. Apoi, am luat tomponul de vată. Primul „în“ dispăruse.

În clipa aceea, mă năpădi o senzație agreabilă de aroganță, o dorință imperioasă de a sfida destinul și de a-l chinui pe Adler cu sînge-rece. În mod ciudat, gîndul cumplit că portarul ar putea intra de la un moment la altul îmi excita nervii în mod voluptuos.

Mi-am întrerupt treaba, am fluierat puțin și am căutat în încăpere, pe îndelete, o scrumieră. Cînd mi-am întors capul, Kio era în dreptul meu. — Nu ținusem cont și de intrarea separată a profesorilor. Apariția lui nu mi-a provocat un șoc, ci doar o ușoară sperietură,

urmată — curios ! — de un gust delicios acru-dulce în gură.

Primul lucru la care m-am gândit : Ce va face Adler ?

Oricare altul ar fi răspuns șansei imense de a nu fi fost prins asupra faptului spunînd în fugă o scurtă rugăciune și plecînd de acolo. Dar Adler intră în cancelarie.

Kio nu spunea un cuvînt. Nici nu ne vedea. Merse înainte și înapoi cu pași mari, luă în mină cu degete neîndemîinatece tot felul de obiecte și se făcînd în contemplarea lor cu o atenție sălbatică. Am remarcat cum i se umflaseră vinele pronunțate de la tîmple, linia lor semănînd cu fulgere încremenite. A azvîrlit zgomotos într-un colț cartea pe care o avea în mină — „Istoria modernă“ de Gindely, pentru școlile medii — și își relua plimbatul prin cameră. La un moment dat, se opri în dreptul meu și, cu o silă ce făcea să-i tremure glasul, rosti doar atît :

— Dumneata miroși a tutun.

Cu o mișcare furioasă, de parcă se pregătea să mă arunce în stradă, deschise brusc fereastra. Observase totul. Picătura de pe cel de al doilea „în“ se lăbărtase, devenind o pată mare albastră.

Continua să nu spună nimic. Se așează și privi fix spre turnul bisericii de peste drum ; deodată, mă strigă răgușit :

— Sebastian !

— Vă rog, domnule profesor...

El se limită să facă un gest ușor, obosit, în direcția ușii.

Am părăsit amîndoi cancelaria.

În fața porții, am țipat la Adler :

— Întinde-o ! Doi n-o scot la capăt. O să-l aștept eu.

La colțul următor, m-am oprit și am așteptat o oră întreagă. Cînd a ajuns în dreptul meu, s-a făcut că nu mă vede și mi-a nesocotit salutul. N-am îndrăznit să mă apropiu de el. Îmi pierise tot curajul. Mergeam în spatele lui așa, încît el să nu mă poată observa, iar eu să nu-l pierd din ochi. Străzi fermecate de asfințitul soarelui ! Lumea lua o cu totul altă înfățișare. Șirurile

de oameni, dense și indifferente, mergeau foarte aproape de mine, și totuși atât de departe... Eu însumi pășeam într-un singuratic glob de ceață al destinului, înviorător și amețitor în același timp ca un pahar plin de punci. Cine mă va salva ? Și totuși n-aș fi renunțat ușor la această stare de așteptare înfrigurată, la această euforie vecină cu desprinderea de realitate.

Orice criminalist cunoaște senzația deosebită de vioiciune a criminalilor imediat după ce sînt arestați. O, eu am trecut foarte devreme prin așa ceva, și anume cu prilejul urmăririi lui Kio.

Din cînd în cînd îl pierdeam din cîmpul vizual pe profesor. Dar îl regăseam imediat. A luat-o pe străzi mai liniștite. A intrat într-un debit de tutun să-și cumpere un ziar. M-am ascuns în gangul unei case pentru a nu mă observa la ieșire.

Ajunsesem într-o periferie nordică unde locuiau numai oameni sărmani. Mi-a fost dat să înțeleg un lucru nou pentru mine : Kio nu este numai profesor, el este și om, și încă un om sărac. Nu era atât de ușor, ba era chiar zguduitor să concep această metamorfoză. Kio depășea imaginea pe care ne-o arăta ca stăpîn al nostru cînd corecta forme verbale din greaca veche sau expunea evenimentele de la Maglai. Jupiter avea spațele foarte aplecat și ceafa subțire și pămîntie.

S-a oprit în fața unei uși de intrare și a așteptat. Simțise, oare, că l-am urmărit ? M-am apropiat tiptil. Fără să se întoarcă spre mine, vorbe în direcția unui antreu întunecos :

— Urmează-mă !

Scările de la intrare scîrțiau, locuința era strîmtă. Kio mi-a făcut semn să intru într-o cameră întunecoasă. Se auzea zgomotul estompat al unei lămpi de gaz — din copilărie nu-l mai auzisem, dispăruse din lumea noastră.

Jupiter locuia într-o casă.

Avea probabil o soție, deoarece din bucătărie se auzi un „Emil” tăragănat. Pe cei patru pereți atirnau gravuri reprezentînd momente evocatoare din timpul campaniei din Bosnia ; sub una din ele, fotografia mărită a unui bărbat tînăr împodobită cu frunze de lauri.

O sabie veche de ofițer era rezemată într-un colț. Pe birou însă erau îngrămădite nenumărate teancuri de caiete cu compoziții în latină și greacă. Unele caiete erau deschise, și se vedeau semnele roșii ca sângele ale unor cîmpuri de bătălie din domeniul gramaticii. În ceasul acela, care m-a proiectat pentru prima oară în adevărata viață, am intuit mizeria cotidiană a corec-tării atîtor caiete.

Jupiter își îmbracă un halat de casă :

— Ia loc !

M-am așezat pe marginea unui scaun.

— Sebastian, dumneata cunoști profesiunea Exce-lenței sale tatăl dumitale ?

— Da !

— Spune-mi-o !

— Președinte al Curții supreme.

— Președinte al Curții supreme ! Deci, Excelența sa este judecător peste toți judecătorii și, în consecință, judecător peste toți cetățenii Austriei. Am dreptate ?

— Da.

— Tatăl dumitale confirmă fiecă sentință dreaptă ce-i este supusă. Răspunde !

— Da.

— Și ce va face Domnia sa, dacă i se va supune o sentință dreaptă privind un răufăcător care se întîmplă să fie propriul său fiu ?

— Domnule profesor...

— Te-am întrebat ce va face Excelența sa într-un astfel de caz ?

— Domnule...

— O va ratifica cu inima mîhnită.

— Eu am...

— Dumneata n-ai nimic, Sebastian. Căci eu, ase-menea tatălui dumitale, voi lăsa justiția să hotărască.

— Domnule profesor, eu nu m-am făcut vinovat de nimic...

Kio îmi scoase sticluța din buzunar și citi eticheta : „Moartea cernelii. Face să dispară în cîteva clipe, fără nici o urmă, orice pată de cerneală și orice scris cu cerneală“.

— Sticluța nu-mi aparține.

— Dar a cui este ?
— Nu știu.
— Și ce-ai căutat în cancelarie ?
— Noi, Adler și cu mine, am vrut doar să luăm o carte pe care am uitat-o în clasă. Am văzut ușa cancelariei deschisă și am intrat din curiozitate.
— Vasăzică așa ! ? Tot din curiozitate ai deschis catalogul ?

N-am răspuns nimic.
— Și tot din curiozitate ai săvârșit abjectul delict de falsificare ?

— Nu l-am săvârșit.
Vocea lui Kio încetă dintr-o dată să sune sentențios.

— Te-aș sfătui ca cel puțin față de mine să nu folosești minciuna.

De-abia mai respiram.

— Sint nevinovat.

— Cu alte cuvinte, dumneata susții că Adler a comis delictul ?

N-am răspuns. Simțeam în cap un vid și o năuceală. Singurul meu impuls era de a mă descotorosi de faptă, fie și în modul cel mai ordinar și mai josnic.

Kio nu mai era nici profesor, nici judecător. Mi se adresă tăios, ca și cum între noi ar fi fost vorba de o chestiune de onoare :

— Îți cer să-ți retragi afirmația.

Tăceam.

— Sebastian ! *Homo sum, nil humani a me alienum puto* *. M-ai înțeles ?

— Da.

— Să știi însă că în fața necinstei și a mîrșăviei nu mai cunosc noțiunea de *homo*.

Cu o voce pe care eu însumi nu mi-o recunoșteam, am șoptit :

— Nu era la numele *meu*...

Kio sări de pe scaun și ieși din odaie. Se întoarse repede însă. Cît a durat interogatoriul, nu mi-am dez-

* Om sînt, nimic din ce-i omenesc nu mi-e străin (lat.).

lipit privirea de pe portretul tinărului în uniformă de sublocotenent.

Fără să știu de ce, m-am cramponat de fotografie, ca și cum mi-ar fi putut veni în ajutor. Kio, observînd, devenea din ce în ce mai nervos. Eu însă, dîndu-mi seama că privirea mea ațintită îl derutează, continuam să mă uit, ba chiar și mai fix, la sublocotenent. Am făcut același lucru și după ce Kio, reîntrat în cameră, se plimba de colo pînă colo, nescotînd vreun cuvînt. Deodată, bătu din călcîie și, cu același gest intempestiv și furios cu care deschisese fereastra cancelariei, scoase din cui fotografia fiului său și o întoarse cu fața la perete. Multe minute de mers de-a lungul și de-a latul încăperii i-au trebuit ca să se liniștească. Apoi, mă întrebă încet, peste umăr :

— Ești dispus să-mi dai o declarație scrisă în sensul că Adler este vinovatul ?

Iar l-am lăsat fără răspuns. În fața ochilor mi s-a întins o foaie albă de hîrtie înnegrită cu scrisul de mină al lui Kio, atît de bine cunoscut mie. Am semnat-o de parcă lucrurile se petreceau într-un vis. Fără a acorda prea multă atenție, Kio împinse hîrtia deoparte. Aceste și încă multe alte amănunte ar fi trebuit să mă facă să înțeleg că el nu voia să ne judece, ci să ne salveze ! Dar eu nu mai înregistram nimic.

Se pare că profesorul Kio s-a speriat de înfățișarea mea. S-a apropiat de mine și și-a pus mîna rece pe fruntea mea.

— N-ai vrea să bei un pahar cu lapte ?

Și bătrînul profesor îmi aduse cu mîna lui din bucătărie paharul cu lapte ; ascultător, am golit paharul, în timp ce obrazul lui brăzdat de tot felul de suferințe se apropiase și mai mult de mine.

A urmat o noapte de somn adînc.

În dimineața următoare, deși nimeni n-a scăpat nici o vorbă, colegii au intuit că se întîmplase ceva ieșit din comun. Nici nu era nevoie să se spună ceva. Căci, atunci cînd un membru al unei comunități se îmbolnăvește sau e amenințat de un pericol, fiecare trup începe în mod inconștient să febriciteze.

Aşa a fost cuprinsă de febră şi clasa a şaptea a liceului Sankt Nikolaus, fără a fi avut cunoştinţă de cele întâmplate. Era, de altfel, o temperatură plăcută pentru cei mai mulţi, deoarece plutea în aer aşteptarea excitantă a unei catastrofe la care, mai întotdeauna, se găsesc mai mulţi spectatori decît jertfe. Intrigaţi, Ressler şi Schulhof îmi dădeau tîrcoale. Sfioşi, îmi puneau fel de fel de întrebări. Eu m-am afundat în Homer. Cel mai nepotrivit a reacţionat Faltin. El era instrumentul de precizie cel mai fin posibil pentru înregistrarea unor astfel de cutremure. Şi tocmai pentru că acul său magnetic era mult prea sensibil, oscilaţiile lui au deviat atît de mult, încît în loc să arate o singură direcţie a indicat o întreagă ramificaţie de poteci. Sute de supoziţii şi zvonuri au radiat de la locul lui din bancă spre întreaga clasă : Am fost surprinşi la Gran Canon... S-ar fi descoperit sistemul organizat al chiu-lului... Komarek l-ar fi ameninţat cu bastonul pe profesorul Stowasser... Chiar dacă pentru puţină vreme, totuşi toate aceste rumori au fost, pe rînd, crezute. Simţîndu-se în clementul lui, Faltin tremura din toate măduarele de o nerăbdare ferică. După recreaţia mare, dădu buzna în clasă :

— Sînt adunaţi toţi la bătrînul, la director !

Era un lucru obişnuit. Dar în ziua aceea, avea o semnificaţie fatală. El se topi imediat, pentru a-şi asigura un post de observaţie bun. O clipă mai tîrziu, îşi vîrî din nou capul pe uşă :

— Acum pleacă Stowasser.

Un fapt inofensiv în fond, care a dat loc, pe neaşteptate, la o îngrijorare nedefinită. Faltin trînti uşa zgomotos în urma lui. De cel puţin zece ori a mai deschis-o intempestiv, pentru a umple, plin de elan, clasa cu cîte un raport proaspăt despre evoluţia nenorocirii ce se apropia de noi. Adler şi cu mine aşteptam calmi, nu vorbeam nici între noi, nici cu alţii.

În plină lecţie a unui alt profesor, apăru în clasă Kio. Ne-am sculat în picioare, drepti ca nişte lumînări. El anunţă cu gravitate :

— Adler şi Sebastian să se prezinte la mine luni, la orele douăsprezece, în sala de audienţe.

Din acea secundă, noi doi am devenit o unitate de proscriși, de parcă eram legați unul de altul cu cătușe. Pînă și campionii disprețului față de școală, Schulhof și Ressler, au început să ne ocolească în mod penibil. Rămăsesem singuri.

Ne-am retras în locuința mea. Mătușile plecaseră la țară la niște prieteni pentru simbătă și duminică, lucru pe care obișnuiau să-l facă în fiecare primăvară.

Nu mi-am putut lua curajul să-i mărturisesc lui Adler minciuna mea nemernică. I-am spus pur și simplu că profesorul Kio știe totul. Ne-a surprins pe amîndoi asupra faptului și deci nu face nici o distincție între noi doi. Eram urmărit, fără încetare, de un gînd : dispariția subită a lui Adler din lumea asta ar modifica lucrurile spre binele meu. Doar predasem în mîna lui Kio declarația nevinovăției mele. În definitiv, nu la pagina mea din catalog putea fi reconstituită crima.

Adler însă trăia !

Nici o putere din lume nu-l putea face dispărut.

Schițam fără nici o cruțare imaginea viitorului nostru.

Luni, în sala de audiențe, Kio ne va comunica ordi-nul de a apărea în fața consiliului. După cîteva ore, va avea loc interogarea noastră, sub președinția directorului. Nici o negare nu poate ajuta, *corpus delicti*, adică pata albastră din catalog, fiind vizibil de la dis-tanță. Kio și Wojwode, chiar dacă ar dori-o, nu ne pot lua apărarea și nici nu pot întreprinde ceva pentru a încerca mușamalizarea cazului. Se va da sentința, ceea ce înseamnă că se va redacta un proces-verbal despre nelegiuirea comisă de noi doi împreună, urmînd a fi înaintat autorităților școlare superioare chemate să pro-nunțe anatema. În așteptarea deznodămîntului, înainte ca decizia definitivă și irevocabilă să intre în vigoare, nouă ne va fi interzisă frecventarea școlii, ferind astfel tineretul mai sănătos de influența unor elemente nesă-nătoase. Nici nu va trece o săptămînă și va apărea în locuința noastră, cu obrazul roșu de rușine și cu capul plecat, Fischer Robert, care ne va anunța că va trebui să ne prezentăm la școală la data cutare, la ora cutare. Cînd cineva este sancționat cu o simplă carceră, trebuie

să fie de față directorul, în schimb la un asemenea act solemn, care de bună seamă va avea loc în sala mare de gimnastică, așa cum se întâmplă de zilele onomastice ale membrilor Casei regale, va fi prezentă întreaga instituție, tot corpul didactic, toți elevii, pînă și copiii din clasele inferioare și — cine știe ! — poate și părinții sau altcineva trimis de ei. Haina de gală este obligatorie de la sine înțeles. Mătușa Aurelie va apărea cu vâlul de doliu. Mama lui Adler va fi adusă în sală probabil în cărucior. Numele noastre vor fi strigate de directorul aflat pe un podium amenajat anume și împodobit cu frunze de lauri. El ne va înmîna documentul rușinii, conținînd sentința de eliminare a noastră pentru totdeauna din liceul Sankt Nikolaus și din toate școlile medii ale imperiului. Continuîndu-mi firul imaginilor, vedeam cum, după ceremonie, profesorul de muzică se va așeza, eventual, la orgă, părinții sau delegații își vor scoate batistele, iar corul școlii va cînta „Cerurile laudă pe Domnul“. Dar ceremonia de doliu nu va fi încheiată cu această scenă. Va dura cît vom dura și noi pe pămînt. Ușile unei universități ne rămîn închise pe vecie. Eu nu voi putea deveni jurist, nici funcționar de stat, cum mi-o cere tatăl meu și cum s-ar contura singura mea perspectivă de viitor. Președintele Tribunalului suprem va afla că are un fiu criminal. Și atunci, nici eu însumi nu l-aș putea învinui dacă îmi va cere să-mi iau un alt nume, diferit de al său. El însuși va urmări cum decurge acțiunea de schimbare a numelui ori se va ocupa personal de ea. Bineînțeles, nu voi mai obține de la el nici o lețcaie. În cele din urmă, și mătușilor mele le va fi interzis să-mi mai acorde îngrijirea de pînă atunci. Adler va putea să-i mulțumească lui Dumnezeu, dacă tutorele îl va angaja vînzător neplătit la magazinul lui de postavuri și îl va învrednici zilnic cu o observație ironică : „Și pentru a ține în regulă registrul depozitului tot e nevoie să fii un om cult, dragul meu !“ Și dacă va apuca douăzeci, sau patruzeci, sau șaizeci de ani, el tot un vînzător neplătit va rămîne...

Era duminică dimineata, pe la orele unsprezece, cînd i-am făcut lui Adler propunerea să mai sorbim o

dată din cupa vieții și să ne mai cinstim de dragul sufletului cu o ultimă masă a condamnatului la moarte. Am pornit-o spre a mai vedea pentru cea din urmă oară în viața asta, după cum credeam eu, terenurile de joc pe care mă îndrăgostisem.

Cînd am ajuns sus pe colină, s-a pornit o ploaie torențială, care a acoperit numeroasele terenuri împrejmuite de rețele de sîrmă cu un praf albicios ca de cretă. Ni s-a spus că doamnele și domnii s-au refugiat în restaurantul din grădină. Clădirea clubului era goală. Din nou m-a izbit mirosul pătrunzător de piele, izul acela de putrefacție al unei piei tăbăcite. Am împins ușa ce ducea la garderoba pentru femei. Adler s-a speriat. Cum n-a reușit să mă rețină, a venit după mine. Nici o suflare omenească nu era în camerele respective, în care domneau o ordine și o tăcere desăvîrșită. Nici o pălărie și nici un veșmînt pe cuiere, toate dulapurile încuiate, nimic din ce ar fi putut aminti de femei.

Iată însă, cam la mijlocul celei de a doua cameră, doi pantofi de măsură mică. Arătau incredibil de înșufiețiți, unul așezat provocator mai înainte, celălalt urmîndu-l timid — o viziune fantomatică a unui pas de femeie mai frapantă decît orice realitate. Nu m-am mai putut stăpîni și am izbucnit în plîns. Nu era revărsarea unor lacrimi induioșătoare, ci erupția amărăciunii pentru viața amăgită a unui sclav la galere. Cred că am scos un scurt răcnet. Adler s-a apropiat de mine și mi-a prins mîna cu o stîngăcie afectuoasă. El a văzut numai plînsul meu, n-a înțeles cît eram de zguduit de revoltă. El vedea totul în general, niște lacrimi, o suferință, un suflet, nu-l vedea pe Sebastian, nu mă vedea pe mine — era un monstru abstract. L-am dat la o parte, m-am năpustit asupra pantofilor și am smuls o cataramă.

Marianne, care tocmai intra împreună cu alte două doamne, n-a observat, slavă Domnului, nimic din toate ce se petrecuseră acolo.

A întrebat sever :

— Ce căutați aici ?

Începînd cu seara dinainte, eu mă transformasem total. Nici urmă de sfială nu se mai ascundea în gitlejul meu :

— Pe dumneavoastră vă căutam, domnişoară Marianne.

Deşi foarte mirată de tonul meu, a ieşit cu noi în faţa casei. Ploaia încetase.

M-am uitat la ea cu îndrăzneală, ca niciodată pînă atunci. Purta un costum de sport alb, peste care avea o manta de ploaie fluturată de vînt.

— Am venit să ne luăm rămas bun de la dumneavoastră, domnişoară Marianne.

— Ce vrea să zică asta ? Plecaţi într-o călătorie ?

— Călătorie sau nu, fapt este că în curînd vă va fi dat să auziţi fel de fel de lucruri despre noi. Vă rugăm să ne păstraţi o amintire frumoasă.

Simţeam cu certitudine că îi eram antipatic, că felul cum mă prezentam îi displăcea. Ni se adresă cu condescendenţă, precum o femeie care vorbeşte cu doi copii :

— Vreau să sper că nu va fi cazul să vă păstrez vreo amintire.

— Domnişoară Marianne, nu desconsideraţi chiar într-atît o amintire ! Uneori este nevoie de mai mult curaj decît crezi pentru a recunoaşte că ai cunoscut anumiţi oameni. Nu ştiu dacă dumneavoastră veţi avea un astfel de curaj !

— Din ce-aţi flecărit pînă acum nu reuşesc să desluşesc ceva...

Eu mă ambalam în continuare :

— S-a întîmplat ca şi asemenea inşi să se reînalţe. Astăzi socotiţi încă oameni de nimic, dispreţuiţi, alungaţi din societate, la care nu se uită nimeni, iar mîine capabili să uimească lumea... Atunci cei din jur catadicsesc din nou să-şi amintească de ei. În viaţă s-au întîlnit astfel de situaţii.

Marianne părea plictisită :

— Cred că aţi face mai bine să puneţi mîna mai cu sîrg pe carte.

— Domnişoară Marianne, dumneavoastră ne consideraţi aşadar nişte copii de şcoală ?

— Categorie că așa vă consider.

— Eu pot să vă destăinui cu toată discreția că de ieri noi nu mai sîntem niște copii de școală. Ne-a lovit blestemul de a intra direct în viață. E adevărat, Adler ?

— Da, e adevărat.

Ea își întoarse privirea spre el, care, părăsit și singuratic cum stătea, semăna cu un tînăr orb. Pielea feței îi era cenușie. Pe Marianne o apucă o milă maternă :

— Nu cumva prietenul dumitale este bolnav ?

— Nu mai bolnav decît sînt eu. Amîndoi suferim de aceeași boală.

— Asta nu o cred. La dumneata nu se vede nici un semn care să ceară compătimire. Dar el este cu siguranță suferind. De ce nu se ocupă cineva mai mult de el ?

Un acces de obrăznicie fierbea în mine :

— Domnișoară Marianne ! Mulțumindu-vă pentru propunere, sînt pus în situația de a refuza să joc cu dumneavoastră în echipa de dublu la concurs. Nu am timp.

N-a găsit imediat cuvîntul potrivit pentru răspuns. Apoi, tot fără promptitudine, zise :

— Eu, de altfel nu particip niciodată la concursuri.

Acul cataramii mi se înfigea în palmă. Am simțit un curaj nebun. Dacă ar fi continuat să stea locului, m-aș fi aruncat asupra ei și aș fi strîns-o în brațe. Ea însă s-a urcat cu un pas ușor pe pragul ușii :

— Trebuie să intru.

Mie mi-a întins mîna fugitiv. Dar cînd Adler a făcut plecăciunea lui obișnuită în fața ei, și-a trecut ușor mîna peste părul lui, într-un gest inefabil de dezmiertător.

Am traversat podul în drumul spre casă mohorîți și tăcuți. Așa cum făceam de multe ori, ne-am oprit într-un anume loc să privim în jos la apa cenușie pe care un stăvilar lung parcă o pieptăna ca pe un păr alb murdar. Eu am reluat firul descrierii situației mizere în care ne aflăm :

— Adler, eliminarea noastră încă nu e totul ! Cazul nostru poate că ține de o altă instanță decît Consiliul școlar de land. E posibil să-l trimită la Tribunalul pen-

tru minori. Dacă-i așa, vom fi băgați într-o casă de corecție, la Katorga, în iad... Ce părere ai ?

Adler a avut nevoie de un răgaz pentru a chibzui.
Conchise :

— Nu numai că e posibil, dar e foarte probabil.

Ajunși acasă, ni s-a spus numaidecît că ne căutase colegul nostru Fischer Robert pentru a-mi transmite o hîrtie din partea profesorului Kio. Ne așteptase mai bine de o oră, după care plecase cu un plic în mînă la Adler acasă. Nu mai putea reveni în ziua aceea.

Unul în fața altuia, încordați, ne continuam frămîntarea :

— Ei vezi, Adler !

Un licăr de speranță la Adler :

— Și dacă este ceva bun ?

— Cum ar putea fi ceva bun ? În cazul cel mai fericit, doar interdicția de a mai veni mîine la școală !

— Și dacă eventual vrea el să vorbească cu noi ?

— Interogarea noastră va avea loc foarte devreme.

— Sebastian, să nu mă duc la mine acasă ?

— Acasă ? Mama ta a primit de mult scrisoarea, iar unchiul tău e deja la dînsa. Dar dacă ai chef, n-ai decît să te duci acasă.

Se manifestă disperarea lui :

— Nu, nu pot merge acasă.

Își lăsă capul pe braț.

Se făcuse șase seara, cînd am ajuns amîndoi, pas cu pas, la ideea unei sinucideri comune. Eu pronunțasem cel dintîi cuvîntul. Adler stătea întins pe divanul din camera mea. Cuvîntul rostit de mine parcă i-a venit bine. Îl așteptase ca pe o eliberare la care el însuși nu cutezase să se gîndească. Moartea i se părea ceva atît de de la sine înțeles, încît nici nu tresări. Nici pe mine nu mă înspăimînta. Eram stăpînit de o tensiune febrilă, ca și cum mă aflu în fața unui lucru foarte interesant — o călătorie, o aventură.

Sinuciderea unor elevi ! Nu mai treceam drept criminali. Întreaga vină cădea pe profesori. Ziarele se vor ocupa de noi. Un tribunal corecțional sever va descoase pe fiecare membru al corpului profesoral. Școala va rămîne închisă. La înmormîntarea noastră se vor

ține cuvântări. Vom deveni eroi, victime stropite de sînge ale tiraniei, înălțate mult deasupra unora ca Ressler, Faltin, Burda...

Adler avea puțină înțelegere pentru asemenea gînduri. El începuse să cîntărească în ce fel ar putea fi săvîrșit actul nostru de sinucidere. Nu trebuia să mai apucăm ziua următoare. Dar nu posedam nici o armă. Și, dacă ar fi existat un revolver, unul din noi ar fi însemnat să devină ucigaș. Otravă nu aveam cum să ne procurăm. Adler simțea o repulsie pentru spînzurare. Rămînea numai gazul de iluminat.

Am hotărît să scoatem abajurul și becul de la lampa de masă din camera mea. Am încuiat ușa, am închis etanș ferestrele. Mai aveam de stabilit dacă lăsăm sau nu scrisori în urma noastră. Inițial, eu m-am gîndit la o „Scrisoare deschisă către umanitate“. Adler a apreciat această idee ca dezgustătoare. Ulterior, am străuit ca fiecare din noi să scrie pe o bucătică de hîrtie : „Mă despart de bunăvoie de viață.“

I-am propus lui Adler să se culce îmbrăcat pe patul meu. Eu mi-am ales canapeaua. Adler se și culcase. Era grăbit. Am deschis robinetul de gaz. M-am repezit la lavoar să mă aranjez pentru moarte : mi-am făcut o altă cărare în păr, pe care l-am fixat cu briantină, ca să nu-l ciufulească moartea. Totul era pus la punct. M-am întins liniștit pe canapea, așa cum sînt reprezentați cavalerii pe monumentele funerare. Se înnop-tase.

Dormea oare ? Am strigat în întuneric :

— Adler ! N-ai putea recita un pasaj din „Frederic“ al tău ?

Nici un răspuns. Dormea.

Totuși, de la celălalt perete veni spre mine un glas... Întrucît nu vedeam capul său mare și privirea sa fixă, putea fi o voce venită de pe lumea cealaltă :

„Trimite, Cardinale, asupra-mi afurisenia ta,
Distruge-l pe cel de mult distrus !

Neprihănită-i doar marea ce dăntuiește

în jurul stîncii...“

— Continuă !

— Timpenie ! E de prost gust !

— „Neprihănită-i doar marea ce dăntuiește în jurul stincii...” Adler, este admirabil ! Vezi tu, mie nu mi-ar fi venit niciodată în minte așa ceva. Eu aș fi scris pur și simplu : „Marea scaldă stincile”. — Da de unde, nici măcar *atît* n-aș fi putut compune. Tu ai turnat în forme o întrecăgă viziune. Marea este o fată sau o femeie. Are trupul înfășurat cu ceva alb, un costum de sport de culoare deschisă, nu, nu-i asta, probabil un văl, cu siguranță un văl. Și dansează în jurul stincii liniștit, singură de tot, numai pentru ea. O stincă bătrână, dizgrațioasă — parcă-l deslușesc în ea pe directorul nostru —, și ea dăntuiește pe lingă stincă, înconjurînd barbișonul directorului. Marea știe să facă și reverențe. Și asta știe. Marea se îndepărtează mereu, mereu, făcînd reverență după reverență. Spune Adler, nu-i așa că rădăcina *mar* de la *maris* este aceeași ca la *Maria* ? Crezi că s-ar putea ca oarecum cuvîntul „mare” să fie înrudit cu Fecioara Maria sau în general cu numele de Maria... ?

— Steaua mării... Tot ce se poate... Dar adormi odată !

— Uite, vezi, cred că în clipa asta eu am făcut o descoperire filologică. Lui Fischer nu i-ar fi dat în viața lui prin minte să facă o legătură între „mare” și toate Mariile din lume. El nu-i decît o meliță sau o solniță. El presară tot felul de reguli gramaticale în limba germană : „Lacom, cunoscător, cel ce-și aduce aminte de ceva, divizibil, puternic, toate aceste cuvinte se folosesc cu genitivul”. Lui nici măcar nu-i trece prin cap că genitivul are același radical cu organele *genitale*. Și ce ? Carnetul lui de note tot strălucește ca o fecioară îmbrăcată în alb...

— Adormi odată !

— ...Neprihănită... Imaginea aceasta e lucrul cel mai frumos din versul tău ! Ascultă, Adler !

— Ce-i ?

— Ai început să simți ceva ?

— Nimic.

— Nici eu nu simt nimic.

— Va mai dura.

— Adler ! Tu-ți dai seama că ești mult mai înzestrat decât mine ? „Frederic“ al tău este o lucrare genială...

— Timpenie ! E ceva nedesăvârșit. Taci o dată !

— Dragă Adler, vreau să-ți spun ceva. Scoală-te, pleacă, lasă-mă să crăp singur aici ! Ce rău ți s-ar putea întâmpla dacă ai proceda așa ? Mîine, aruncă toată vina asupra mea ! Spune-le că n-ai știut nimic despre întreaga poveste ! Și, mai ales, să te doară-n cot ! Tu ești un geniu și vei primi cîndva premiul Nobel, în timp ce eu nu am nici un talent...

L-am auzit pe Adler, în întuneric, făcînd o mișcare și întorcîndu-se spre mine. Nu se putea distinge nimic. Și totuși am văzut adîncul implacabil și integru al ochilor lui :

— Nici un talent spui, Sebastian... La tine este vorba de cu totul altceva... Ar trebui să vorbim pe îndelete despre asta... Dar la ce bun să mai vorbim pe îndelete... Doar acum nimic nu mai are importanță... Taci și dormi !

N-am mai primit alt răspuns.

Gazul se auzea ieșind cu un ușor fisăit. Părea că se aude scurgerea timpului : o melodie monotonă horcăitoare.

Dintr-o mișcare m-am sculat în picioare. Ce nebunie ! L-am strigat încet pe tovarășul meu întru sinucidere. Dormind liniștit, nu se mai mișca.

Dacă aș ieși din cameră, dacă l-aș părăsi, el ar dispărea de pe pămînt și eu aș fi salvat. Nimeni n-ar mai putea dovedi că eu aș fi fost acela care am măsluit notele. După cum nimeni n-ar putea dovedi că eu aș fi știut ceva despre intenția lui de sinucidere. O șterg de acasă și mă întorc după miezul nopții, cînd totul se va fi terminat. Cine va putea susține că eu aș fi ucigașul ? (Apropo, să nu uit să rup bilețelul de adio !) Am venit amîndoi în mod firesc în odaia mea pentru a învăța împreună. În jur de orele șapte, pe mine m-a apucat brusc o durere de cap și am ieșit să mă plimb. Înainte de a pleca, i-am spus lui Adler că poate rămîne la mine fără

să deranjeze, să se instaleze comod, eu lipsind mai mult timp, pînă îmi va trece complet durerea de cap... Un alibi fără fisură !

La lumina slabă a lămpilor de pe stradă care se aprinseseră, m-am apropiat de patul lui Adler. Dormea cu gura întredeschisă. Își scosese ochelarii. Avea un chip frumos. M-am strecurat din odaie în vîrfurile picioarelor și am închis ușa în urma mea fără să fac zgomot.

Locuința era mare, și nici țiipenie în ea.

Agnes, menajera, și fetele din casă, care le serveau pe mătușile mele, aveau liber duminică. N-am avut energia necesară să părăsesc aceea casă a morții. Pianul cu coadă era deschis. În timp ce camaradul meu trecea dormind în somnul morții, eu m-am așezat la pian și am încercat cîteva acorduri neobișnuite. Cu capul bine sprijinit de claviatură, m-am adresat clapelor de fildes negre și albe : „Neprihănită-i doar marea ce dănuiește în jurul stîncii...” Totuși, voi avea nevoie de bani ! De unde o să iau eu astăzi bani ? Oricum, de unde atîția bani cîți pot fi trebuincioși într-o asemenea situație ?

Aurelie obișnuia să încuie în dulapul ei de rufe unele bijuterii. Mi-am amintit de coșulețul plin cu fel de fel de chei nefolosite, ținut în dormitorul mătușii. Poate că una din ele se potrivește. Una chiar s-a potrivit. Aveam în mînă un lanț gros de aur cu o lucrătură veche.

În timp ce făceam operația asta, inima mi-a fost plină mai puțin de frică și mult mai mult de emoție. Pînă atunci, mătușile mele nu treceau în ochii mei drept femei, ci numai drept mătuși. În acele momente, în care o furam pe Aurelie în chiar dormitorul ei, mi s-a relevat, pentru prima oară, ambianța tainică și necunoscută a femeilor : ordinea delicată din scrinul de rufe, pudică și impudică în același timp, variate țesături neverosimile ca o minciună, batiste atît de mici de parcă nici n-ar fi batiste. Pe măsuta oglinzii, flacoane și produse de toaletă atît de des văzute pînă atunci, pe care le sesizam însă pentru întîia oară. În adevăr, Aurelie avea abia trezice și patru de ani. În vreme ce țineam în mînă obiectul raptului meu, iar Adler stătea

să moară, am deschis sertare secrete pentru a cotrobăi și a descoperi în harababura feminină fiare de coafat, pile de unghii, ace de păr, degetare, mănuși desperecheate, săculețe cu vată, frânturi de scrisori, facturi, resturi de materiale, poate și alte lucruri necunoscute.

Oare cât timp trecuse ? Zece minute sau o oră ? Când am ieșit din dormitor, m-a cuprins o spaimă confuză. Peste tot beznă. N-am îndrăznit să aprind o lumină.

Să ajung sus, în camera mea ! M-a întâmpinat un miros penetrant de gaz. Am deschis violent fereastra.

L-am scuturat pe Adler.

— Scoală-te ! Nu merge așa. Ridică-te ! Trebuie să pleci !

Adler nu se trezea. Poate otrava își făcuse efectul. Am încercat să-l ridic eu :

— Trebuie să pleci ! Trebuie să părăsești orașul !

El recădea de fiecare dată pe pat. În sfârșit, rămase șezînd pe marginea patului, dar ochii îi păstra închiși.

— Trebuie să pleci. Adler !

Cască lung, apoi gîngăvi :

— Și totuși ești foarte înzestrat, Sebastian...

— Vino la fereastră ! Trezește-te !

— Sebastian dragă, poeziile pe care mi le-ai prezentat nu erau decît traduse de tine... Sunau atît de... de... franțuzește...

Am izbutit să-l tîrăsc pînă în dreptul ferestrei. I-am împins capul în aerul proaspăt ca într-o apă curgătoare... El gîngăvea din nou, încă netrezit din amețeală :

— Era așa de bine și frumos... Mergea totul... ca la carte... De ce faci asta ?... De ce ne-ai trezit pe amîndoi ?

— Fii liniștit, Adler ! Tu nu trebuie să mori. Am o idee cu mult mai bună !

Sprîncenele i se zbăteau spasmodic :

— Lasă-mă în pace. Termină ! Ideile tale îmi inspiră teamă...

Începuse să se trezească. L-am condus în salonul de jos, am aprins lumina, i-am dat o țigară :

— Fumează ca să nu readormi ! Să mîncăm și să bem ceva !

Am găsit în bucătărie o jumătate de sticlă de vin și prăjituri cu fructe. Când am reintrat în salon, am văzut că lui Adler îi căzuse țigara din mână, arzînd covorul în care apăruse o gaură. El mîncă toate prăjiturile. Își revenea. L-am implorat :

— Ești în stare să mă asculți, Adler ?

— Da... da... bineînțeles.

— Să știi că am realmente o idee salvatoare care ți-ar păstra viața. Oricum s-ar desfășura lucrurile, în cele din urmă tu vei trebui să mergi la unchiul tău. Nu ar fi mai bine ca pur și simplu să dispari, să fugi de aici ?...

Se uită la mine năuc :

— Și tu ?

— Eu ? Tatăl meu are, precum știi foarte bine, o mare influență. În cazul meu nu vor întinde coarda pînă la extrem. La asta se va adăuga absența ta de aici. Azi, ne amenință un scandal monstru. Mîine, totul va fi cocoloșit...

Adler își scotoci febril buzunarele :

— Nici nu-mi dă mîna să plec.

I-am arătat bijuteria :

— Ce vezi aici valorează mii !

Se sculă pe jumătate :

— Asta ai furat-o de la mătușa ta !

— Ce te privește pe tine ?

— Dar vor fi bănuite fetele din casă.

— La ora asta îmi este perfect egal și tot atît de egal trebuie să-ți fie și ție.

— Eu nu iau bijuteria !

— Nonsens ! Mai tîrziu o vei putea pune la loc. De altfel, tu nu iei bijuteria, tu iei *bani*.

Căuta alte pretexte.

— Nici nu pot să-mi împachetez lucrurile... N-am voie să merg acasă...

— Îți dau valiza mea personală, Adler, și tot ce am.

Am alergat în pod, am scos valiza mea de voiaj și am adus-o în camera mea. Fără o clipă de ezitare, am azvirlit în ea toată lenjeria mea de corp, costume, încălțăminte, pînă și smochingul meu nou de care eram

foarte încântat. Mi-aduc aminte că am irosit mult timp cu căutarea cu disperare a unei periute de dinți neutilizate pe care știam că o pusesem undeva.

Adler readormise. L-am smucit din fotoliu. El scînci :

— Hai sus să ne culcăm... Căderea în somn a fost ceva cu mult mai frumos decît orice ar mai putea surveni...

M-am gîndit că trebuie scos în stradă ca să respire aer curat.

Iată-ne vagabondînd în noapte, fără nici un țel. Eu căram cu mîna stîngă valiza grea, cu cea dreaptă îl căram pe Adler. Aveam sentimentul de a căra un mort, un om ucis băgat într-un sac. Dar un mort trebuie să dispară, pînă și un mort pe care-l iubești. Un lucru era important : n-aveam voie să mă opresc din vorbă. Îmi revenea îndatorirea de a vorbi întreaga noapte, fără pauză. Lucrul cel mai important era să rezist toată noaptea. Și tot timpul mă urmărea o idee : El trebuie să plece !

L-am tras pe Adler într-un gang și am pus jos valiza :

— Adler, nu e pentru prima oară că noi doi punem la cale un proiect de fugă. Eu n-am făcut decît să reiau o idee pe care tu însuți o emiseseși. Nu-i așa ? Îți amintești ? Vezi că-ți amintești ?

În timp ce-i vorbeam, îmi sunau în urechi cuvintele mamei lui Adler : „Franz nu poate fi lăsat singur în viață. Sînt obsedat de ideea că va fi călcat de un vehicul la o răscruce de drumuri.“ Ce folos ? Și aici în oraș ar putea fi călcată la o intersecție ! Nu era un motiv să mă sacrific. Trebuia să dispară ! Am continuat să sporovăiesc :

— Nu mi-ai povestit tu că ai la Hamburg niște rude acceptabile, dispuse eventual să te ajute în rezistența ta față de unchi ? Acesta ar fi doar un prim punct de reazem. Ferească sfîntul, eu nu te povățuiesc ca să mergi negreșit la aceste rude. S-ar putea chiar să iasă din asta niște încurcături neplăcute pentru noi. În caz de mare restriște, nu te-ai simți singur pe lume. Vezi Adler, de asta am pomenit eu de Hamburg, și nu de Londra și nici de Paris, deși acestea din urmă ar fi fost

orașe cu mult mai interesante. În locul tău m-aș opri câteva zile la Hamburg. Dar după aceea, neapărat, cu primul vapor convenabil spre America !

Se sprijă de oblonul lăsat în jos al unei prăvălii și repetă după mine :

— Spre America !

Luîndu-mă după tonul cu care a spus-o, credeam că începuse să-și însușească ideea plecării. Pindindu-i reacția, m-am entuziasmat :

— America ! Azi nu mai întâlnești romantismul tinerilor care se furișau pe vapor ca să devină marinari și-și doreau să ajungă liftboy în America. Acolo, reușesc acum să-și facă o carieră și oameni ca tine. Ba chiar intelectualii sînt prețuiți cu precădere, fiindcă deocamdată sînt puțini din aceștia. Am citit despre aceste lucruri. Democrație, Adler ! Democrație ! Tu ai un viitor în față, pe cînd eu voi rămîne un biet european. America sau nu America, eu nu mă încumet să-ți dau un sfat. În opt zile, vei cunoaște lumea mai bine decît mine. Bucură-te, Adler ! Liniștește-mă și pe mine ! Spune-mi că te bucuri !

Clătină din cap :

— Să mă bucur ? De ce să mă bucur ?

— În privința banilor, nu-ți face griji. Firește, banii sînt problema esențială ! Dar începutul este asigurat. Vei avea asupra ta atît cît îți trebuie ca să pui piciorul pe țarm ca un gentleman și ca să poți trăi splendid timp de câteva luni. Restul va veni de la sine. Cu puțină abilitate, îți vei face numaidecît relații. Bineînțeles că-mi vei scrie cum o duci. Din cînd în cînd, am să te ajut și eu. Dar te rog să nu-mi scrii pe adresa de acasă, ci post-restant. Cine știe, poate vor avea loc descinderi. Scrie-mi cu parola „tovarăș de luptă“.

Vorbeam fără întrerupere, dar eu însumi acordam foarte puțină atenție spuselor mele. Problema procurării banilor mi se părea teribil de greu de rezolvat. Erau orele zece seara, era duminică. Cine să fi cumpărat de la mine bijuteria furată sau să mă fi îndreptat la un cumpărător oarecare ? Ressler, Schulhof, Faltin ? Exclus ! Erau niște băieți incapabili de a înțelege un lucru

serios. Cu începere din ziua precedentă nu le mai semănam. Trebuia să găsească un adevărat bărbat.

Ca un sunet muzical scos din ce în ce mai puternic de un instrument, așa răsuna în mintea mea numele de Komarek. Da, el, care îmi trăsesese o palmă, el era un adevărat bărbat, singurul care mă putea ajuta. Unde o fi locuind ? M-am gândit la piața de zarzavaturi unde îmi ieșise în cale cu coșul de piață. Am început să înșirui ca un somnambul nume de străzi și numere de casă, așa cum citea dirigintele, la începutul anului școlar, adresele elevilor.

Iarăși am pornit la drum, tirându-l pe Adler și cărînd valiza.

Casa era situată într-un cartier îngust din orașul vechi, cartier care nu mai există demult. L-am băgat într-o cămărioară pe omul de lingă mine, și geaman-tanul. Era greu să nimeriști ușa casei în mulțimea de uși de acolo. O voce din întuneric răsună strident : „August, cineva vrea să vorbească cu tine“.

A ieșit Komarek, în cămașă, fără guler. Peste tot figuri curioase la ce se întîmplă. Picioare nevăzute, în papuci, se fofilau în sus și în jos pe scară. Bănuisem că va merge mai ușor.

Propria-mi voce mi-a sunat străină și umilă :

— Coboară, te rog, pe scară.

M-a urmat pînă în dreptul luminii slabe de pe scară :

— Ce dorești ?

— Komarek, îți destăinui că Adler trebuie să plece din oraș.

— Dacă trebuie să plece, de ce mai stă ?

— Komarek, în problema asta oribilă, nu m-am dus la altul, la tine am venit...

— Trebuie să-ți sărut mîna pentru asta ?

— Nu e cazul să-mi săruți mîna, dar e cazul să te gîndești la ce mi-ai făcut.

Se uită la lampă și nu spuse o vorbă. Cîteva din figurile ce adulmecau în jur s-au avîntat pînă la jumătatea scării. Se puteau vedea gurile lacome și obrajii supți ai unor adolescente ! Probabil surorile lui.

Trebuia să vorbesc răspicat și încet :

— A intervenit o porcărie teribilă. Ceva ați simțit voi toți astăzi la școală. Adler a comis o porcărie respingătoare...

— La alde voi, trebuie să intervină o mare porcărie ca să vi se întâmple ceva. Eu nu comit niciodată o porcărie, dar șicanat sînt tot timpul.

— De ce te plîngi ? Pînă la urmă o scoți la capăt, iar în ce privește atitudinea față de tine, o să te doară-n cot după bacalaureat. Dar vezi tu, Komarek, acum este vorba de cu totul altceva, de viață și de moarte ! Eliminarea din școală e răul cel mai mic, dar vor urma un proces, penitență, închisoare...

Simțeam în gură gustul sărat al lacrimilor. Komarek nu-și lua privirea de la lampă :

— Ce am eu cu asta ? Slavă cerului, n-am nici un amestec.

— Trebuie, ești obligat să mă ajuți ! Adler trebuie să plece mîine dimineată cu acceleratul de cinci și jumătate spre Germania...

— De ce nu pleci tu ?

Îmi rinjea în față o mască de neîncredere în spusele mele.

— Mîine între opt și douăsprezece te vei convinge că eu voi plăti singur pentru întreaga porcărie. Dar mai întîi să-l salvez pe Adler. Jură-mi că nu ne vei trăda !

Komarek vorbi serios, era vorba doar de o chestiune de caracter :

— Voi nu sînteți prietenii mei, însă profesorii sînt dușmanii mei !

— Avem nevoie de bani, de mulți bani ! Bijuteria aceasta trebuie vîndută imediat. Komarek, ajută-ne !

El lungea cuvintele, cu încetineală și indiferență :

— Și dacă te denunț ?

— Nu, n-am nici o grijă. Tu n-ai să faci una ca asta.

Luă în mînă lanțul și-l duse în dreptul luminii. Umbrele adulmecătoare de noutăți și cu picioarele tîrșinde dansau ațîțate de curiozitate. Komarek avea o mînă bătrînească și experimentată. Pronunță un nume :

— Jolowicz...

Apoi, dispăru, se întoarse îmbrăcat și mă conduse în labirintul străzii.

Jolowicz ședea aplecat deasupra unui teanc de reviste ilustrate. Am citit la repezeală : „La beauté de la femme“. Ce om neînfricat era Komarek, prin câte trebuie să fi trecut în viață, dacă a putut rezista repulsiei mute a acelui om ursuz, care nici nu s-a sinchisit de prezența noastră. Puse fără vorbe bijuteria pe masă. Mie mi-a scăpat :

— Am nevoie de bani.

Komarek, infuriat, mă dădu la o parte.

Jolowicz începu să se agite în castelul lui fermecat. Apăsă pe buricul unei figurine reprezentând un nud al cărei ochi se luminară din interior și dădu drumul unui orchestrion care împrăstia în cameră marșul lui Radetzky. M-am retractat în epuizarea mea de moarte ca într-o carapace. Auzeam cuvintele pe sărite, strigate zgomotos, ca într-o gară în clipa când intră trenul : „Montură demodată“... „O să avem belele“... „Părinții, amice !“... „Semnează“... Melodia marșului lui Radetzky se interferea cu tîrguiala, acoperind unele cuvinte, precum pătrunderea pe peron a unor aburi groși de locomotivă.

Iată-mă în mînă cu foarte multe bancnote de o sută, un capital depășind orice imaginație a mea.

Ieșiți la aer, l-am implorat pe Komarek :

— Tăcere, tăcere absolută, Komarek !

Dînd mînios cu piciorul într-o caisă aruncată pe pavaj, zise :

— Ce fel de om mai ești și tu ! Cum aș putea să trîncănesc ? Acum m-ai băgat și pe mine în porcăria voastră.

Se îndepărtă fără să-mi spună la revedere.

L-am recuperat pe Adler în cîrciumioară, am luat bagajul și am căutat un colțisor fără țipenie de om. I-am dat banii în mînă, numărîndu-i bancnotele. El nu mai era un om viu, se clătina, devenise o umbră.

I-am strigat la ureche ca unui surd :

— Sînt opt sute, Adler ! O sumă enormă ! Din ea poți să trăiești un an.

Ținea banii în mîna sa roșie, țeapănă.

Am scos eu portofelul din haina sa și am pus în ordine cele opt bancnote.

Apoi începu cea mai terifiantă din toate nopțile de pomină... Ce tablou ! Eu cu valiza în mîină și cu umbra mergînd pe două cărări lîngă mine ! Am colindat din local în local. În ceea ce mă privește, m-am abținut de la băutură. Dar unde intram, comandam pentru Adler cite un punci suedez. Era o băutură pe care o îndrăgise cu timpul.

Eram stăpînit de obsesia că trebuie să vorbesc, să vorbesc fără întrerupere, altminteri se evaporă influența mea, și totul s-ar putea năruî în ultimul moment. Nu-i ușor să petreci chiar și un ceas cu un om vorbind numai tu întruna. Cu un om viu este altceva, acela îți răspunde, te contrazice, te confirmă, te ajută. Dar cu un mort ? Or, Adler era un mort. Cînd îl trezisem, mai avea foarte puțin ca să intre în agonie. Pînă l-am readus brutal la viață, precis că aruncase deja o privire în Hades. Depășise bine pragul îngăduit al experienței cu moartea, granițele-limită stabilite sufletului.

Vorbeam ca un posedat, fără pauză. Îmi pocneau creierii. Ardea în mine o dorință irezistibilă de a scăpa de acest mort cu care fusesem încopciat și înghesuit într-un cavou strîmt.

În orice local intram, prin fumul și mirosul de acolo eu vedeam același cavou-închisoare apăsător. Cavoul îmi apărea ca un alambic de sticlă în care nu puteai respira. Trebuia să mă eliberez, trebuia să scap de mort. A te degaja de un mort nu este o faptă urită, este o lege a naturii ; a te degaja nu numai în sensul spațial, ci și temporal, pentru veșnicie ! Dar nu puteam să-l domin pe acel mort decît vorbind fără oprire. De aceea, nici nu putea fi vorba de dormit. După un somn, totul ar fi fost răsturnat și ar fi trebuit luat de la capăt...

În jurul orei trei din noapte am fost izgoniți de chelner din ultimul local.

Încă nu se arătau zorile. Voiam să-i mai dau lui Dumnezeu o șansă ca să mă desprindă de acest om. Mi-am adus aminte că profesorul Kio trimisese un

mesager la noi. Poate se gîndise totuși să cocoloșească nelegiuirea mea. Poate nu era încă totul pierdut. Poate că pe poteca vieții noastre ne mai aștepta o minune.

Aceleași străzi, pe care le străbătusem atît de ușor în seara catastrofei, urmărindu-l pe profesor, le parcurgeam acum, cu poverile cărate, pășind cînd în stînga, cînd în dreapta. Nici eu nu-mi dădeam seama ce ar trebui și ce ar putea să se mai întîmple. Nu o făceam pentru mine, o făceam pentru Adler. Dumnezeu mi-era martor ! I-am mai dat o șansă.

Ceasul care se căsca la îngînarea nopții cu ziua a făcut să apară și mai sărăcăcioasă, și mai vetustă, și mai părăginită casa din periferia nordică a orașului. Tencuiala plină de crăpături se cojea. Și totuși, un miracol înaintase pînă la limita pămîntescului. Căci la penultima fereastră din partea dreaptă a etajului trei ardea o lumină. Fereastră lui Kio. Adler o cunoștea. Kio mai corecta caiete. Iar eu, cu o certitudine rîzibilă, aveam în fața ochilor o frază plină de dificultăți șirete pe care Kio le purica în douăzeci și șapte de caiete : „Dacă Vercingetorix și-ar fi trimis la timp solii, legatul n-ar fi fost în situația de a-și distruge tabăra de iarnă, așa cum și-a propus s-o facă“.

Din gura lui Adler se auzi o șoptă : „Kio“. Și din nou : „Kio, Kio !“ Suna precum strigătul îndepărtat al unei bufnițe. M-am antrenat și eu. Cu strigătul trist al unei păsări de noapte în zorii zilei voiam din ce în ce mai stăruitor să-l atragem pe omul din spatele ferestrei. Dar, cînd strigătul umplu întreaga stradă pustie ca o chemare în ajutor și la o fereastră se auzi pocnetul involuntar al obloanelor, Kio stinse lumina și se duse la culcare. Dumnezeu rămăsese nepăsător. Un zid amenințător format din bărbați se apropie de noi, parcă desprins dintr-o gaură din cer, din haloul primelor raze ale zorilor. Măturătorii de stradă năvăleau în oraș. În fața lor, gemea și vuia tăvălugul de perii.

L-am apucat și mai tare de braț pe Adler. Continuam să turui ca o moară stricăta.

Ajunsesem în Parcul orașului. Pînă în clipa morții voi putea recunoaște banca pe care am stat atunci.

Cerul se înroşise. Se lumina tot mai tare. Dar lumina avea ceva palpabil. Bătea un vînt rece care îmi răcoarea corpul înfierbîntat de temperatură. Fără prolog, pe neaşteptate, se auzi printre copaci un piuit matinal, cu sunete înalte şi joase, cu rezonanţă de gîlceavă. Corpolentele păsări de decor ale eleşteului din parcieşeau legănîndu-se din căsuţele lor verzi de pe insulă, precum nişte mic-burgheze la ora dimineţii. Apoi, am avut în faţa ochilor tabloul lebedelor care descriau cercuri maiestuoase pe luciul apei.

Capul lui Adler căzu într-o parte. Adormise. El însă nu trebuia să adoarmă pentru nimic în lume, iar eu nu aveam voie să mă moleşesc. În cele cîteva clipe în care puterile îmi cedaseră, el mi-a scăpat din mîini. Să vorbesc, să vorbesc ! L-am zgîlţit :

— Auzi, eu cred că fuga ta cutezătoare va face furori în oraş. Domnişoarei Marianne îi va face o impresie grozavă. Se va îndrăgosti de tine. Îi vei disloca pe toţi ceilalţi admiratori. Uite, îţi dăruiesc fotografia ei...

Cîtă dreptate avusesem ! Numai după cinci minute de somn, aveam lîngă mine un Adler metamorfozat. Îndirjit, mototoli fotografia, care o arăta pe Marianne în costum de sport, şi o aruncă în iarbă :

— Furori ! ? Tu eşti ăla care vrei întotdeauna să faci furori, nu eu !

Împotrivirea sa creştea. Şi eu mai aveam în faţă încă o oră întreagă pînă la plecarea trenului.

— Sîntem amîndoi surescitaţi, Adler. Nu peste mult timp vei fi în tren şi vei putea dormi. Fericitul, tu vei dormi şi eu voi sta drept în faţa Consiliului profesoral.

— Să dorm ? Dar cine ne-a stricat somnul, laşule ?

— De ce mă insultă ? De ce sînt eu un laş ?

Triumfa :

— Tu crezi că eu nu am observat cum te-ai sculat şi cum ai ieşit pe furiş din odaie ? Dezertorul !

— Spune-mi şi mie, cum te-aş fi putut salva pe tine fără să mă salvez pe mine înainte ?

— Cine îţi dă dreptul să mă salvezi ? La urma urmei, cine eşti tu ?

Nu mai vorbea umbra lui Adler. Era vocea care îmi spusese într-o vreme demult apusă : „Mulțumește-te că te-am acceptat printre noi și așteaptă rolul care ți se va distribui“.

Se grăbi să adauge :

— Tu ești prea laș pentru o sinucidere și prea laș pentru o ucidere. Da, da, mult prea laș !

Simțeam cum mă părăsesc puterile :

— Ieri nu am fost prea laș, Adler, cînd a fost vorba să comit pentru tine o nelegiuire...

Stătea în fața mea trufaș și sever. Imobilitatea, veche de ani de zile, a frunții sale părea să cedeze. În forma aceasta nu-l mai văzusem vreodată. Eu nu mai aveam nici stropul de putere ca să mă scol de pe bancă. Vocea lui însă devenea tot mai viguroasă :

— Nu mă mai pot duce acasă ! Așa este. Trebuie să fug. N-am nimic împotrivă. Uneori ai dreptate în cele ce spui. Dar n-ai dreptul să-ți arogi un drept ! Mă roade că este voința *ta*. Am să dispar cînd am să vreau *eu* și nu atunci cînd *vrei tu*. Nu mă plec în fața *ta*...

Și cu asta, făcu un salt și fugi de lângă mine.

Totul era pierdut pentru mine, dacă nu-mi regăseam energia dinainte. Mi-am smucit trupul de parcă era o greutate străină care nu-mi aparținea. Vrînd să fug după el, aveam de cărat nu numai trupul meu, ci și greaua povară a valizei.

O alergătură gîfîită peste pietrișul aleilor, ochiuri de iarbă, pante, prin păduricea de mesteceni, pe lîngă eleșteul întilnit de cîteva ori. Ne biciuiau prima larmă a orașului, ciripitul păsărelelor, tic-tacul ceasurilor, dangătul clopotelor, fluieratul locomotivei, toate deformate și exacerbate de simțurile noastre obosite de o noapte nedormită. Pe lac, pe un îngust platou de stînci artificiale, se găsea o colivie cu o cupolă înaltă în care stătea închis un vultur de stîncă. Aici îl puteam prinde pe fugar. Am alergat unul după altul în jurul coliviei. Pasărea se agita, izbea înfuriată cu ciocul în gratii, împrăstia în aer pene cenușii, răspîndind un miros pestilențial, propriu păsărilor de pradă.

În timp ce-l vînam în jurul lacului, i-am strigat :

— Oprește-te, Adler ! Nu-ți fac nimic...

Fuga îl făcea să gîfiie mai tare :

— Totuși mă duc acum acasă... Cine mă împiedică ?...

— Nimeni... N-ai decît să te duci acasă... la unchiul tău... lasă-te încuiat în casă de el...

Un țipăt al vulturului de stîncă se amestecă printre țipetele noastre.

În sfîrșit, am reușit să-i tai calea lui Adler, cînd a încercat s-o ia la dreapta. Îl țineam cu ambele brațe. El însă mă cuprinse și-mi apăsă din ce în ce mai tare coșul pieptului. Vai de mine, reîncepe o luptă ca cea de altădată ! Se apropiiau niște pași. I-am șoptit apăsător :

— Atenție ! Un sticlete !

În adevăr, un polițist s-a apropiat încet de noi. Mă străfulgeră un gînd : Poliția a aflat totul. Vine să mă aresteze. Sergentul se opri lîngă noi ca o namilă. Avea o figură caraghioasă și o voce aidoma :

— Ce-i cu scandalul ăsta ? Vă rog s-o luați din loc.

Adler explodă, avea un acces de rîs. Gardianul își încruntă fruntea. Era cazul sau nu să ia atitudine față de o asemenea ironie ? Eram doar niște băieți tineri, și tinerii obișnuiesc să rîdă cîteodată de el. Așa că preferă să renunțe la măsurile de rigoare. Se îndepărtă ezitant, îndreptîndu-și spatele lat, nemaivrînd să audă nimic.

Adler continua însă să rîdă, lăsîndu-se tîrît mai departe de mine. Destul de repede se potoli și mă urmă de la sine. Un nou gen de voioșie se ascundea în vorbele pe care mi le repeta :

— Ce-ai putea *tu* să-mi faci ? Tu ?

Am cumpărat biletul de tren pentru Hamburg. Am intrat amîndoi în holul gării. Adler ședea pe valiza mea ca un copil cuminte. Probabil că, atunci cînd a avut patru ani și a fost lăsat singur în cîmp, a urmărit norii cu aceeași privire absentă cu care se uita acum la șinele de fier.

Mai aveam de rezistat cincisprezece minute pînă ce voi fi fost liber, scăpat de Adler pe vecie. Ce mi s-ar mai putea întîmpla după asta ? Rubrica mea din

catalog este neatinsă. Iar fuga lui spune tot. Hamburg este departe. Dar dacă se întoarce ? ! Nu ! Adler este omul care niciodată nu se va întoarce. Va rămîne dispărut pentru totdeauna. Iar eu nu-l voi mai avea în preajma mea pe vinovatul care mi-a provocat chinul și m-a împins la crimă. Fără nici un dubiu, astăzi voi leșina în clasă și mă voi îmbolnăvi. Asta va fi o turnură admirabilă. Un leșin impresionează adînc oricînd, iar o boală îi înspăimîntă pe toți. Boala mă va ajuta să trec peste multe săptămîni. Încă zece minute ! Dumnezeule Doamne, să nu mai intervină nici un incident, nici o întîrziere, nici un cunoscut ! Dumnezeu intercală însă un ultim episod. Pe peron a apărut Komarek. M-a măsurat cu dușmănie :

— Am reflectat bine în timpul nopții. Ar fi mai bine ca tu să pleci și Adler să rămînă aici.

L-am luat mai de-o parte, pentru ca Adler să nu ne poată auzi :

— Komarek ! Pentru numele lui Dumnezeu, dar n-ai înțeles nimic din problema noastră. Habar n-ai ce s-a întîmplat. Vrei ca Adler să ajungă la închisoare ?

— Nu. Dacă așa stau lucrurile, aș prefera să intri tu la închisoare.

Încîntat de efect, m-am răstit la el :

— Poți să aștepți asta mult și bine. Mie nu mi se va întîmpla nimic, dar absolut nimic ! Tatăl meu este judecătorul suprem din Austria.

— Asta-i adevărat... Ție nu ți se întîmplă nimic... Altoră, în schimb, li se întîmplă multe...

M-am uitat spre Adler. Stătea plin de bunăvoință la locul său. Logica mea căpătă consistență :

— Vezi și tu, Komarek, cum se prezintă situația : dacă rămîn eu singur în întreaga poveste, există o speranță. Dacă rămîne Adler, nu mai există nici o speranță, ba chiar și tu zbori din școală.

— Cum și eu ? Ce mă privesc pe mine porcăriile voastre ?

— Am să-ți explic imediat, Komarek. Bine ! Restitui biletul de tren ! Îl ducem pe Adler acasă și ne prezentăm la școală la orele opt. Dar la opt și jumătate,

va exploda deja o bombă care se va auzi pînă la Viena. Urmarea ? Liceul Sankt Nikolaus va fi curăţat radical de gunoarie. Şi că eşti considerat ca aparţinînd gunoiului nu te îndoişti nici tu singur.

Komarek îşi lăsă capul să atîrne în jos. Concluzia mea era inatacabilă.

— Pe de altă parte, dacă se va auzi că la noi domnesc asemenea stări cumplite, încît un elev a fost nevoit s-o ia la fugă, atunci profesorii vor fi traşi la răspundere şi nu noi vom fi acuzaţi.

Îşi dezgoli dinţii într-un rînjit :

— Crezi cu adevărat ce spui ?

— Nu cred, ştiu. E ideea mea doar. Cei mai în vîrstă vor fi scoşi la pensie, cei mai tineri vor fi mutaţi disciplinar, iar Stowasser va fi concediat.

— Adică vor vedea o dată şi dumnealor cum este... Asta ar fi ceva grozav...

Ochii îi scăpărau de satisfacţie. Nu se putu stăpîni şi spuse şuiertat :

— Nişte cîini !

Se duse grăbit spre Adler şi apucă iute valiza, deoarece se auzea fluieratul trenului în gară.

Nu-mi mai aduc aminte cum l-a urcat în vagon. Subit, dispăruseră amîndoi. Trenul aspira mulţimea de oameni. Oare Adler este printre ei ? Încă o străfulgerare de temere ! Nu după multă vreme, l-am zărit pe Komarek ducînd bagajul într-un compartiment. Peste un minut, coborî din tren, veni la mine şi mă informă :

— Doarme ! Bietul băiat, în aşa hal este de obosit.

Am întrezărit şi eu printr-un geam nebuloz de fereastră capul lui Adler care aţipise, am remarcat nedesluşit şi îndepărtat colosala frunte de adolescent care arăta atunci cadaverică în contrast cu părul roşu.

Komarek mărturisi :

— I-am lăsat nişte mere şi un sandviş cu unt.

Apoi, ruşinat şi mîndru totodată, ca şi cum ceea ce putea oferi un Komarek nu era totuşi lucrul cel mai de lepădat :

— Erau mere domneşti.

Cu o ultimă sforțare, am aruncat o privire spre șeful de gară, care a făcut semnul pentru plecarea trenului. Când s-a auzit fluierul, cred că am spus :

— Komarek, nu mai pot... Cred că nu mai rezist.

*

Consilierul juridic de land, doctor Ernst Sebastian, nu putu realiza câtă vreme dormise în poziția aceea : brațele așezate pe masa de scris și capul îngropat în mâini. Nici în privința scrisului nu se putu dumiri prea repede. Înțelese în cele din urmă că bătea un soare de amiază, un soare de vară, un soare de duminică ! Următorul gând : Cît de dezagreabil va fi interogatoriul de mâine !

Și privirea i se opri asupra foilor scrise răvășite pe masă. Cum a fost posibil așa ceva ? Ar fi trebuit să fie mai multe, cu mult mai multe. Avea sentimentul că ore în șir acoperise, ca în somn, pagină după pagină, cu mâna zburînd pe hîrtie, evocînd cel de al șaptesprezecelea an al vieții sale. Și aceste puține foi să reprezinte totul ? Primele pagini erau acoperite cu o stenogramă încă densă, care se dilua și se încilcea treptat. Adesea părea alcătuită numai din sporadice cuvinte cheie, din fraze mnemotehnice și note eliptice. Nu se putea deduce o anumită succesiune. Cu cît înainta textul de nerecunoscut, interveneau tot felul de desene : capete cu barbă, chipuri de animale, un copac lângă o bancă de grădină, un liliac straniu. Pe mari porțiuni nescrise, găsi, el însuși mirat, fraze în latină învățate la școală, formule chimice, cuvintele „total insuficient“ și alte viziuni asemănătoare din liceu.

Acum credea că-și amintește că odată, într-un timp infinit de îndepărtat, a mîzgălit, cu privirea ațintită asupra acestor pagini, cuvinte fără sens și desene copilărești. Ah, acest nesuferit obicei al lui ! Încă în școală fusese socotit un faimos mîzgălitor al hîrtiei de sugativă !

Voia să se afunde în citirea primelor rînduri. Îi jucau în fața ochilor. Siglele, liniioarele încolăcite, abrevierile stenografiei născocite de el se răzvrăteau,

se îndepărtau una de alta, prefăcându-se într-o arhaic-mistică ideogramă a unui popor de mult dispărut. Hieroglifele propriului text i se sustrăgeau în mod ironic. Își închise ochii, pentru a-și putea aduna gândurile. Cînd i-a redeschis, vedea din nou păsări, nasuri, aparate, valuri, sini. Era o zi în care nu mergea... Împinse ciorna deoparte.

Pe ultima pagină, i se relevă, oarecum ca vigneta de încheiere, o formulă matematică desenată mare :

$$\sqrt[2]{\left(\frac{\text{Fortă vitală} - \text{alterare vitală}}{\text{Arterosccleroză}}\right)} x = \text{moarte.}$$

Sebastian își duse imediat mîna la puls. Bătea tare și neregulat.

VII

Judecătorul de instrucție Ernst Sebastian ajunse luni la serviciu, contrar obiceiului său, cu o întârziere de o jumătate de oră. Secretarul său, tânărul jurist practicant doctor Elsner, atribui această întârziere vremii supărătoare din ziua aceea.

E adevărat că Sebastian aparținea acelei categorii rare de oameni suferinzi care ar putea fi numiți bolnavi de presiune atmosferică. Pe biroul său se aflau două barometre la care urmărea, din oră în oră, perspectiva stării sănătății sale. Nervii săi preziceau, în cel mai strict sens al cuvântului, dacă viața sa imediată va fi suportabilă sau insuportabilă. Era o suferință care se agrava de la an la an. Cît de rare erau clipele ce puteau fi calificate mai bune decît suportabile ! De pildă, un vînt slab de răsărit într-o zi cu cer senin, un vînt moderat din nord-vest ce adia în liniștea unei zile de iunie cu o lumină galbenă, scurtele momente de destindere după o furtună, oceanul de ozon străluminat deasupra unui virf de munte.

Vremea din ziua aceea era însă un dușman de moarte. Aveai nevoie de o mare stăpînire de sine pentru a reuși să faci un pas, să rostești o vorbă, să duci pînă la capăt o treabă. Cel mai mult te tenta să te culci și să suporti deznădăjduit visul plumburiu că viața pămînteană ar putea fi eternă. Atmosfera aducea a grăsime topită. Cerul de deasupra orașului situat într-o căldare îl simțea ca un capac îndesat. O forță necunoscută introdusese totul într-un cuptor încins. La toate astea

se adăugau fumul, întreaga exalare, duhoarea, emanațiile respingătoare ale coșurilor, caselor, străzilor, gărilor, ale multor sute de mii de ființe omenești, care se răspîndeau în toate direcțiile, ca la o sobă al cărei burhan este infundat de funingine. În limbajul său de bolnav, Sebastian denumea această desperată stare a lumii „samum încremenit“.

Venind în întâmpinarea sensibilității maladeive a șefului său, Elsner propuse să deschidă numaidecît fereastra.

— Nenorocitele ! Las-o cum este !

Sebastian se îngrozise la gîndul că samumul încremenit ar putea năvăli în camera care păstrase, poate, aerul unor ceasuri mai bune. Multă, foarte multă vreme a trecut în ziua aceea pînă cînd judecătorul de instrucție a dat obișnuitul ordin :

— Elsner, spune-le, te rog, să-l introducă !

Elsner se sculă în picioare pentru a îndeplini ordinul, dar Sebastian îl chemă înapoi de la ușă :

— Dumneata, de fapt, ce părere ai despre acest caz ?

Măgulit de atîta încredere, tînărul jurist și-a dat drumul :

— Ce se poate spune, domnule consilier de tribunal de land ? Adler a fost ultimul care a ieșit din locuința ei. Dacă poliția nu găsește un alt client care să fi fost la Feichtinger după aceea, atunci chiar nu știu...

— Să înțeleg că dumneata îl socotești pe acest om, pe Adler, în stare de un asasinat ?

— Știu ce vrea să spună domnul consilier de tribunal de land cu aceste cuvinte. Adler este un om cult, un jurnalist, un intelectual... Dar dacă te uiți mai bine la el, vezi că omul acesta are ceva obtuz și mort în privire, ceea ce permite să se tragă anumite concluzii. Intelectualii ! În ultimul timp, ne-a fost dat, doar, să avem mari surprize cu intelectualii.

Sebastian se arată nemulțumit :

— Despre ce fel de crimă ar putea fi, deci, vorba ? Crimă cu jaf ? Nu e cazul ! Crimă din viciu ? Nici asta ! Crimă pasională din gelozie, dragoste neîmpărtășită, răzbunare ? Eu personal consider exclus un aseme-

nea omor din pornire instinctuală. De altfel, așa cum s-a dovedit, Adler o vizitase pe Feichtinger numai de două sau de trei ori în viață. Și atunci, te întreb pe dumneata ; Cu ce fel de omor avem de-a face ?

Elsner deveni precaut. Nu cumva șeful voia să-l pună la încercare ? Nu cumva autoritățile superioare au cerut o caracterizare a capacității sale ? Începu cu prudență :

— Dacă-mi permite domnul consilier de tribunal de land, m-aș referi la cercetările moderne în domeniul psihanalizei axate pe investigarea unor astfel de mobilități care nu stau la îndemîna noastră...

Elsner se sperie. Nimerise alături cu cele spuse. Sebastian respinse într-o formă dezagreabilă referirea la psihanaliză :

— Lasă-mă, te rog, în pace cu psihanaliza dumată ! Mi-am format propria mea părere.

Secretarul a considerat conversația încheiată.

Sebastian însă a repetat întrebarea cu o ciudată stăruință :

— Vorbește clar și răspicat ! Consideri asasinatul posibil sau nu ?

Elsner oscila :

— Cred... mai curînd, imposibil.

Sebastian conchise tăios :

— Și eu îl consider totuși posibil.

Vremea și obstinarea aceasta distrugătoare îl fac să fie așa, se gîndi tînărul bărbat. Apoi, auzi :

— Să începem !

Elsner se mira că Sebastian nu-l privea drept în față pe învinuitul șezînd pe scaunul acuzatului, postat în lumină, ci se uita, tangent cu obrazul lui Adler, spre colțul întunecat dintre perete și bibliotecă. După cum se mira că șeful său utiliza aproape excesiv limba-jul pe care de obicei și-l reprimă și la care nu apela decît în momente de iritare și supărare. Era o germană carecum nazală, cvasivienneză, proprie castei funcționarilor și nobililor, care, vorbită într-o grabă nervoasă, conferea cuvintelor grație și malițiozitate în același timp. Sebastian cădea în păcatul acestei maniere moște-

nite de la tatăl său ori de câte ori se străduia să-și ascundă în fața altora o situație dificilă sau o pasiune :

— Iată-vă aici, dragă domnule Adler ! Am avut amândoi ieri suficient timp să ne gândim unul la altul. Cel puțin, în ceea ce mă privește. Stărui din nou : Nu vedeți în mine un dușman ! Înțelegeți-mă bine ! Nu sînt pus aici ca să cîștig încrederea dumneavoastră prin mijloace șirete. Vreau să vă ajut. N-aș fi mai puțin fericit decît dumneavoastră, dacă s-ar obține anularea procedurii sau măcar modificarea acuzației. Vă rog, lăsați-vă îndrumat !

Migrena provocată de samum începu să-i strîngă fruntea din ce în ce mai tare. Formulă prima întrebare :

— Susțineți, deci, domnule Adler, că nu dumneavoastră ați fost ultimul vizitator al lui Feichtinger ?

— Cum aș putea să susțin asta, domnule consilier aulic ? Pur și simplu nu știu.

— Așa e ! Aveți dreptate ! Nici nu aveți de unde să știți... Elsner, întrebarea nu trebuie trecută la procesul verbal.

Sebastian își spuse : „Sînt total zăpăcit. Am pus o întrebare de idiot sau de funcționar tipic de la criminalistică. El putea bănuî o cursă în această întrebare. Îl trag mereu înapoi. Dumnezeuule, numai să reușesc să fac față pînă la capăt acestei ore ! Glasul lui mă derutează. Vorbește cu mai multă profunzime. Ieri aveam în ureche un cu totul alt glas“.

Tonul lui devenise implorator :

— Sînt nevinovat, domnule consilier aulic.

Sebastian îi sări grăbit în ajutor :

— Da, amice, vă cred că sînteți nevinovat. Dar trebuie să încercăm să facem evidentă această nevinovăție. Și apoi, există o gamă infinită de vinovăție și de nevinovăție. Har Domnului, codul nostru penal nu soarbe decît un singur pocal plin din marea de relații etice. (Ce comparație stupidă, intuitiv el : mare, pocal ! Marea e *neprihănită*. Antitalent clasa întâi !) Dacă ar exista un alt cod penal, poate că eu aș sta acum în fața dumneavoastră, și nu invers. Dar nici nu voiam să

aduc asta în discuție. În fond, despre ce voiam să vorbesc ? A, da ! Am vrut să arăt că se poate întâmpla să recunoști o vinovăție, care, în decursul unui proces cu jurați, să se transforme în nevinovăție.

Adler părea că nu înțelege raționamentul. El replică încet, dar cu fermitate :

— Dar eu nu am nici o vinovăție de recunoscut.

Elsner contempla sarcastic și plictisit vârful ascuțit al creionului său. („Asta nu-i interogatoriu în toată regula, ci o discuție ca de gașcă“, trase concluzia simțul său de expert. „Totdeauna îi place să se asculte vorbind, dar ca azi n-a mai făcut-o. Gura judecătorului merge ca o placă de patefon, și învinuitul nu ajunge la cuvânt“).

Sebastian scoase o foaie din actele trimise de poliție :

— Klementine Feichtinger a fost ucisă cu un glonte de revolver. Citez din raportul medicului legist și al experților în balistică. Glonte a fost tras de la o distanță de doi sau trei metri. Proiectilul provine de la un browning cu calibrul de șapte milimetri. Rana nu arată arsuri. Urme de pulbere nu s-au constatat. Ca atare o sinucidere este exclusă. — Mai departe : S-a găsit asupra acuzatului un pistol browning cu un calibrul de șapte milimetri. Lipsea un glonte... Domnule Adler, eu unul nu exclud posibilitatea unei sinucideri. Să admitem : doi oameni obosiți de viață. Un bărbat și o femeie. Hotărâsc să moară împreună. Așa ceva au făcut-o oameni importanți înaintea voastră. Mă gândesc la Kleist... Sint sigur că dumneavoastră personal vă îndeletniciți cu poezie și literatură. E adevărat ?

— În tinerețea mea m-am ocupat de așa ceva.

— De piese despre romani și împărați ?... Dar să nu divagăm. Deci, doi oameni au hotărât să-și pună capăt zilelor. Femeia își oferă cea dintâi pieptul să se tragă în el. Bărbatul apasă pe trăgaci. Biata femeie nu moare imediat, se zvîrcolește în chinuri, zguduitoare pentru bărbatul care trebuie să asiste, eventual și o oră, la această scenă, fără a avea inima de a mai trage o dată.

Cînd îi vine rîndul, tot curajul lui a dispărut. A văzut cum se moare și nu mai poate acționa.

Adler tăcu în timpul pauzei făcute de Sebastian înainte de a continua :

— Codul nostru penal nu este la înălțimea fațetelor complexe ale vieții. Practica judiciară însă încearcă să-l compenseze. Dacă o asemenea dublă sinucidere se petrece doar pe jumătate — și cît de frecvent se întîmplă așa ceva ! —, atunci nici un tribunal nu se mai pronunță, în zilele noastre, pentru crimă de asasinat. Se poate conta aproape fără nici o rezervă că jurații înșiși vor răspunde cu „Nu“, cînd li se va pune o întrebare mai atenuată. Aveți să-mi spuneți ceva, domnule Adler ?

Învinuitul rămase neclintit :

— Nu, nu ! Nici asta nu pot să recunosc.

Sebastian :

— Domnule doctor Elsner ! Fii amabil, te rog, și interesează-te personal la președinție dacă este vreo lucrare acolo pentru mine. După aceea, dacă ai chef, te poți duce la plimbare pentru o oră.

Elsner dispăru din cameră.

Sebastian se sculă de pe scaun, înconjură biroul cu pași repezi, deosebit de sprinteni, și veni lîngă Adler. Cuvintele sale foarte nazalizate, între care nu lăsa nici o pauză, sunau de parcă ar fi avut de exprimat ceva secundar, care nici nu merita o discuție :

— Spune, Adler ! Și tu m-ai recunoscut ?

Întinse spre el un braț ușor îndoit, de care atîrna o mîină dezorientată. Privirea însă continua să fie ațintită spre colțul dulapului, ca și mai înainte. Mîna oferită nu a fost primită de celălalt.

— Nu știu ce vrea să spună domnul consilier aulic...

Terminațiile și începuturile vorbelor lui Sebastian se contopeau din ce în ce mai fluent. Le suprapuse o oarecare luminozitate printr-un zîmbet artificial :

— A trecut multă vreme de la despărțirea noastră. Așa-i, Adler ? Eu însă te-am recunoscut imediat. Încă de alaltăieri !

— Domnule consilier aulic...

— Lasă asta ! Nu sînt consilier aulic.

Omul din fața lui se afundă și mai mult în scaun. Arăta neîngrijit ca toți noii arestați după cîteva zile de arest preventiv. Avea acum un corp viguros, o ceafă groasă. În încăperea domnea un semiîntuneric apăsător. În asemenea zile, oamenii obișnuiesc să aprindă lumina încă la masa de prînz, nemaisperînd într-o înseninare precedată de o furtună. Nu se auzea decît respirația lui Adler, respirația gîfîitoare a unui bărbat cardiac sau a unuia ce poartă în piept o greutate covârșitoare. Din patru pași iuți, Sebastian ajunse în colțul de lingă bibliotecă. Din pricina întunericului, nu observă tabloul pe care el însuși și-l atîrnase acolo ca pe un memento într-o dreaptă judecată. Vestita Curte a deținuților de la închisoarea din Arles *. Rondul damnaților.

Vedea acum spatele masiv al lui Adler scuturîndu-se datorită respirației grele precum peretele negru al unui vas pe o mare furtunoasă.

Sebastian nu se mișca din colțul lui. Vocea îi era foarte subțire :

— Ai un motiv pentru care nu vrei să te lași recunoscut de mine ?

Se auzi vocea care aparținea spatelui scuturat de furtună :

— Dumnezeu este martor că nu am nici un motiv.

Răspunsul lui Sebastian în direcția lui Adler :

— Dumnezeu este martor că ai un motiv.

În vreme ce privea spatele cînd ridicat, cînd coborît în ritmul respirației și care nu se întorcea cu fața spre el, sufletul lui încolțit depănă, cuvînt după cuvînt, tot ce adunase ani la rînd :

— Să nu spui că eram copii, Adler ! Nu accept argumentul. Și ceea ce ucide un copil nu mai reînvie. Douăzeci și cinci de ani nu înseamnă nimic. Timpul nu spune nimic ! Am trăit aceste lucruri îngrozitor de profund. Nu, nu te mint. Ce-i drept, nu m-am gîndit încontinuu, dar de știut, Adler, am știut tot timpul, Am știut din ziua aceea și că tu te vei întoarce. O, cît

* Tablou de van Gogh (n. tr.).

de mult m-am temut de asta ! La timpul său, a venit și o scrisoare de la tine. Am rupt-o fără s-o citesc. Cît de fericit am fost cînd a decedat mama ta, căci dispărea complet orice urmă a ta din oraș ! Știi tu că timp de douăzeci de ani n-am făcut nici o călătorie de teama de a te întîlni undeva în lume ? Taci, te rog, acum, nu vorbi încă ! Adler, trăiesc un ceas cumplit pentru mine ! Eu însumi nu-l înțeleg prea bine. Nu o pot rezolva. O ecuație cu sute de necunoscute. Vorbesc mult numai pentru că nu sînt în stare să spun adevărul ! Ajută-mă ! Te implor, nu asculta ce sună fals, nu asculta vorbele, ascultă-mă pe mine și numai pe mine ! Și nu vorbi, nu vorbi încă !

Adler nu spusese un cuvînt. Numai capul și-l lăsase cumva în jos.

— Știu ce vrei să spui, cunosc toate obiecțiile tale. Vinovăție ? Ce-i aia ? Trupul nostru, sîngele nostru, creierul nostru, strămoșii noștri i-am preluat, nu sînt creația noastră. Și, dacă nu ne putem croi propriul destin, cum am putea fi vinovați de destinul altora ? Bine, bine ! Cunosc. Dacă nu te-aș fi făcut eu să fugi atunci, puțin mai tîrziu ai fi fugit tu singur sau te-ar fi făcut un altul să fugi. Bine ! Așa a trebuit să se întîmple. Dar la ce-mi ajută mie asta din moment ce totuși eu ți-am stricat viața ! ? Nu interesează ce ai fi făcut tu singur, eu știu că *eu*, numai *eu* port răspunderea pentru tot.

Adler își duse pumnii strînși la tîmple și scoase ca un surdo-mut două sunete nearticulate ce semănau a fi : Nu, nu ! Sebastian își ținea ochii închiși. Era palid ca un om narcotizat :

— Nu ! Nu spune asta ! Nu pronunța cuvîntul conștiință ! Nu țin la așa ceva. Prea multe am văzut și prin prea multe am trecut. Eu personal sînt total lipsit de conștiință. În repetate rînduri am părăsit femei și nu m-am preocupat cîtuși de puțin de copiii pe care poate i-am avut cu ele. Mai mult decît lipsă de conștiință ! Le-am uitat pe ele, vocea lor, părul lor, ochii lor, fără urmă, fără remușcare. Aș fi putut să ucid de zece ori fără să risc o noapte de nesomn. Dar vezi ?

Tocmai asta este ! Pe tine nu te-am uitat nici o clipă. Mărturisesc deschis că ți-am distrus viața. Mărturisesc deschis însă și că o dată cu tine am eșuat și eu. Superioritatea ta a făcut din mine un criminal cînd ai fost la mine, în schimb, cînd te-am izgonit, m-a lăsat pentru totdeauna fără suflet. Acum, cînd moartea este ridicol de aproape de mine, mărturisesc deschis că viața mea a eșuat o dată cu a ta. Căci pe tine, tocmai pe tine ar fi trebuit să te iubesc !

Spatele lui Adler se îndoi ca spatele unui bivoli care se pregătește pentru un atac cu coarnele. Dar Sebastian își asculta, ca din depărtare, propriile-i cuvinte, așa cum un muribund ascultă cuvintele de mîngîiere ale preotului.

— Știu că există răscumpărare, dar nu există iertare. Răscumpărarea este prevăzută de lege, iertarea nu este... Poate fi o nebunie, dar eu ți cer ceva ce nu există...

Adler sări în sus, scoțînd un urlet cu sughițuri. Scaunul interogativului se răsturnă pe podea :

— Pentru numele lui Dumnezeu ! Eu n-am făcut nimic.

Acum scoase un țipăt și Sebastian. Sau era mai curînd o destăinuire ?

— Nu, nu tu... nu tu...

La ceea ce a urmat nu mai asistase și nici nu mai avea să asiste vreodată încăperea aceea cu un birou masiv, o bibliotecă îndesată cu cărți juridice, un scaun al criminalului și alte mobile ce-i dădeau o notă necruțătoare. Judecătorul, cu un chip cadaveric desfigurat, se năpusti asupra acuzatului și îl îmbrățișă. Văzîndu-i, ai fi putut crede că cei doi bărbați se pregătesc pentru o luptă pe viață și pe moarte. Dar Sebastian alunecă de-a lungul trupului lui Adler, care îl prinse, în timp ce cădea, ca pe un rănit, sprijinindu-l de subsuori. Și un minut, două, au rămas amîndoi în această poziție încremenită ca o sculptură a durerii. Din pieptul lui Adler se rupseră cuvintele :

— Dar domnule consilier aulic !

Sebastian își ridică încet capul. Cine-i omul pe care-l am în față ? Își ridică trupul. O figură absolut străină îl fixa cu expresia unei uimiri îngrozite și căuta să descifreze în trăsăturile lui dacă este vorba de nebunie sau de viclenie cu intenții criminale. Nu, el nu mai văzuse nicicând această figură. A fugit, oare, Adler și a rămas în locul lui cel pe care-l are în față ? Un craniu imens și bombat ? Da ! Ochi de miop, ochelari ? Da ! Dar lațele cenușii-murdare, care la primul interogatoriu dădeau atît de mult în roșu în lumina soarelui, aveau acum numai fire de păr negru și albe.

Era capul nostalgic și zbuciumat al unui literat, care nu a ajuns nimic în viață, iar acum se găsește într-o situație nefericită.

Adler nu putea fi regăsit în acest cap.

Sebastian se duse la fereastră ca să-și calmeze ființa, respirînd liniștit cîteva clipe. Nu a reușit repede. A mai așteptat. După aceea, începu să se examineze ca un actor în momentul intrării în scenă, își dădu ghes și zbură cu pași elastici, ba chiar săltăreți, pînă în spatele biroului său :

— Deci nu-ți amintești nimic despre liceul Sankt Nikolaus ?

— Nu, jur că nu, domnule consilier aulic.

— Dar numele dumitale este Franz Adler...

— Franz Adler din Gablonz.

Sebastian căzu obosit în scaun și nu-și deslipi privirea de pe dosarul deschis al prostituatei Klementine Feichtinger :

— Da... Într-adevăr... Așa este... Franz Josef și Gablonz, ambele figurează în datele dumitale personale... Semne distinctive... Poate am trecut peste ele sau le-am uitat...

Și schiță un gest nehotărît de amabilitate formală cu care se invită de regulă un oaspete să ia loc, gest ce nu se potrivea atunci și acolo. Deținutul continuă să rămînă în picioare, în timp ce Sebastian încerca să disimuleze o stare de epuizare inconfortabilă :

— Stimate domn, regret foarte mult... Dar cele petrecute adineori... nu mai pot fi retrase... Sînt pus în situația să vă rog să le uitați și să mă scuzați... V-am confundat cu un fost coleg de școală cu care aveți unele asemănări...

Deținutul, resemnat cu soarta lui, murmură :

— Există mulți oameni care poartă același nume cu al meu.

Cuvintele lui Sebastian sunau din ce în ce mai pierdut :

— E de la sine înțeles, stimate domn..., că această stranie confuzie nu vă va dăuna în nici un fel. Vă dau cuvîntul meu de onoare că mă voi ocupa de cazul dumneavoastră cu aceeași energie ca și cum ați fi fost realmente acela... Vă rog să vă gîndiți la ceea ce v-am spus referitor la tentativa de dublă sinucidere. Dacă sînteți însă complet nevinovat, atunci vom face tot posibilul... Deocamdată, vă spun la revedere... Și uitați totul, vă rog... așa cum am vorbit...

Evaziv, deținutul părăsi camera, mergînd cu spatele. Era bucuros că poate pleca, deși își propusese să insiste să fie supus, în sfîrșit, unui interogatoriu reglementar, cuvenit oricărui arestat. Mina lui mai reținea semnele unei stupefierii îngrozitoare.

Sebastian deschise fereastra. Chiar dacă afară era un aer sufocant, el venea totuși dintr-un spațiu deschis. Jos, în stradă, o mișcare alene. Tramvaiele, trăsurile, caii, oamenii, toți înaintau cu impulsuri și pași mici, fiecare tinzînd să ajungă în cele din urmă undeva unde să nu mai știe nimic despre el însuși. Numai cîinii păreau să aibă o viață fericită, așa cum alergau în cerc de colo pînă colo sau de-a lungul drumului. Micul parc, situat în fața Tribunalului de land, ajunsese într-o inerție de om leșinat. Suprafața netedă și verde formată de coarnele copacilor strîns încolăciți arăta de sus pălită și cenușie. Aerul imobil stătea ca o pernă enormă peste zgomotele letargice ale vieții. Larma străzii aducea a rîsete înăbușite. Ceva albicios și lăptos se răspîndise în atmosferă. Parcă niște vorbe banale

ce pătrund într-o convorbire de muți nenorociți. Nici un semn de revenire, cel mult de ușurare.

Doctorul Elsner își regăsi șeful cu partea de sus a corpului aplecată peste fereastră. Îndrăzni să spună :

— Parcă s-a mai îndreptat timpul.

Sebastian respinse această minciună de consolare :

— Nu sînt de aceeași părere.

Juristul practicant începu să pună în ordine dosarul Feichtinger :

— Am auzit la președinție un lucru care îl va interesa foarte mult pe domnul consilier de tribunal... Poliția ar fi pe urmele unui cu adevărat ultim vizitator al celei ucise... Au în mînă un nou denunț... Dacă rezultă ceva, ne vor înștiința deîndată.

Sebastian se întoarse brusc. Rămase un timp cu gura deschisă, pînă ce a fost în stare să articuleze :

— Atunci... da, atunci... mi-a fost trimis un sol al justiției...

Înainte de a putea chibzui asupra sensului acestor vorbe obscure, Elsner văzu cum bărbatul deosebit de îngrijit și reținut face un gest extrem de amplu, de care nu l-ar fi bănuit capabil vreodată. Sebastian își ținea brațele întinse ridicate mult deasupra capului și îndepărtate, capul îi era lăsat pe spate. Așa încearcă personajele biblice din tablouri vechi să apuce veșmîntul fluturînd al îngerilor ce se înalță spre cer. Teamă de vestirea unei sentințe se pierdu în spațiu ca un punct incandescent.

Și într-adevăr, Sebastian trăise una din clipele irepetabile, de neimaginat pentru a doua oară, ale existenței noastre, în care se ajunge la o scînteie între Dumnezeu și om.

Imediat se prăbuși în scaun, rușinat de propriul extaz, rușinat în fața lui Dumnezeu ca în fața unei persoane în societatea căreia nu-ți este plăcut să te manifesti deschis :

— Un lucru nemaipomenit ! L-am confundat pe acest Franz Adler cu un fost coleg de școală.

Elsner se miră.

— Dacă aş fi ştiut, aş fi putut să-i dau unele lămuriri domnului consilier de tribunal de land încă de alaltăieri. Omului nu i se spune Franz, e cunoscut sub porecla de „Josef-şaradă“. Este o figură cunoscută în cafenelele boemei şi la clubul şahiştilor. Eu însumi l-am văzut adesea.

Lui Sebastian nu-i convenea să meargă mai departe în prezenţa unui subaltern. Dar cum se destăinuise întrucitva, fu nevoit să adauge :

— Alaltăieri, noi — adică fosta mea clasă de liceu — am serbat o aniversare. Şi sub influenţa acestei sărbători, mi s-a întâmplat să suprapun figura unuia peste chipul altuia... Nu este de mirare după o perioadă de douăzeci şi cinci de ani...

Secretarul întări cele spuse de consilier :

— O, asemenea lucruri sînt posibile.

Sebastian măsură de cîteva ori camera în lung şi în lat. Aruncă o privire spre Deţinuţii din curtea închisorii din Arles.

— Trebuie avut grijă ca acest om să fie pus imediat în libertate, dacă va fi cazul. Cer încă astăzi o informare telefonică !

— Puteţi conta, domnule consilier de tribunal de land.

Pe buzele lui Sebastian se instalează un zîmbet ce căpătă aproape un aer de ironie. Îi reuşise extraordinar să țină ascunsă prezenţa lui Dumnezeu. Întrerupse mersul gîndurilor sale :

— Nu-i aşa, Elsner, că dumneata eşti un stenograf de prim rang ?

— Da, ca îndeletnicire secundară. Predau chiar şi lecţii.

— M-ar interesa foarte mult să ştiu dacă dumneata poţi citi măcar o frază din acest manuscris.

Şi, cu o mină şovăielnică, îi întinse foile pe care — după cum credea el — cu o zi înainte fusese așternută, într-un acces de scris gonit şi mîzgălit, o parte a vieţii sale.

Elsner întoarse ciorna pe toate feţele, a ținut-o aproape, a ținut-o departe, se duse în dreptul luminii, reveni şi, în cele din urmă, declară :

— Nu, nu pot descifra nici un cuvînt. Sistemul îmi este întru totul necunoscut. Dacă domnul consilier de tribunal de land dispune, voi preda manuscrisul unui expert pentru decodare.

Sebastian îi trase violent stenograma din mîină :

— Nu-i nevoie, Elsner ! Mulțumesc. Mă bucură chiar că aceste pagini nu sînt ușor lizibile, căci, cine știe, poate că lucrurile au stat cu totul altfel decît...

Întrerupse fraza și, adunînd la repezeală toate foile, încuie într-un sertar lăturalnic al biroului său masiv de judecător de instrucție această poveste a unui păcat din tinerețe.
